

T.C.
BİRÜNİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ÖZEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
ÖZEL EĞİTİM YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**ÖZEL EĞİTİM ÖĞRETMENLERİNİN OTİZM SPEKTRUM
BOZUKLUĞU OLAN ÖĞRENCİLERİNİN TOPLUMSAL UYUM VE
KABULÜNE YÖNELİK GÖRÜŞ VE ÖNERİLERİ**

Özlem GEÇĐN

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Savaş AKGÜL

Eylül, 2021

Anabilim Dalı : Özel Eğitim
Program : Özel Eğitim
Öğrencinin;
Adı ve Soyadı : Özlem GEÇGİN
Öğrenci No : 170903024
Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Savaş AKGÜL

Biruni Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Özel Eğitim Anabilim Dalında Özlem GEÇGİN tarafından hazırlanan "ÖZEL EĞİTİM ÖĞRETMENLERİNİN OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU OLAN ÖĞRENCİLERİNİN TOPLUMSAL UYUM VE KABULÜNE YÖNELİK GÖRÜŞ VE ÖNERİLERİ" adlı tez çalışması jüri tarafından YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma
Tarihi: 22 /09 /2021

Jüri Üyesinin Unvanı, Adı, Soyadı	Çalıştığı Kurum	İmza
Dr. Öğr. Üyesi Savaş AKGÜL	BİRÜNİ ÜNİVERSİTESİ	
Dr. Öğr. Üyesi Emine GÜLTEKİN SEYLAN	BİRÜNİ ÜNİVERSİTESİ	
Dr. Öğr. Üyesi Nüket AFAT	SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ	

Biruni Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddelerine göre Enstitü tarafından onaylanmıştır.

Prof. Dr. Leman ŞENTURAN
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

BEYAN

Bu tezin bana ait olduğunu, tüm aşamalarında etik dışı davranışımın olmadığını, içinde yer alan bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, kullanmış olduğum bütün bilgilere kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynaklar listesine aldığımı, yine bu tezin yürütülmesi ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını beyan ederim.

Özlem GEÇGİN

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans tezimin başlangıcından teslim edilme sürecine değin her detayı ile titizlikle ilgilenen, deneyimleri ve bilgileriyle bana yol gösteren değerli tez danışmanım, kıymetli hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi Savaş Akgül'e,

Tüm nezaketiyle jüri üyesi olmayı kabul eden Dr. Öğr. Üyesi Emine Gültekin Seylan'a ve Dr. Öğr. Üyesi Nüket Afat'a,

Öncelikle ismimi seçip ardından iyi ve doğru olmanın erdemliliğini vurgulayan biricik nenem Fazile Geçgin'e ve beni bu günlere getiren aileme,

Araştırmaya katılan özel eğitim öğretmenlerine ve bu süreçte birlikte yol aldığımız tüm samimiyetiyle beni destekleyen Ümran Eyigün'e,

Liseden bu yana her daim desteğini esirgemeyen biricik canım arkadaşım Sema Erdoğan'a, pozitif enerjisiyle bana neşe veren Semra Özgür'e, Rümeysa Çimen'e, Semanur Soykan'a, canım Tuğba ve Mihriban Ertürksoy'a, yoğunluğumdan zaman ayıramadığım halde sabır, saygı ve sevgisiyle hep yanımda olan canım Hakan'a sonsuz teşekkür ederim.

Özlem GEÇGİN

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇ KAPAK	
ONAY	ii
BEYAN	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
SİMGE/SEMBOL ve KISALTMALAR LİSTESİ	viii
TABLO LİSTESİ.....	ix
TÜRKÇE ÖZET ve ANAHTAR KELİMELELER.....	x
ABSTRACT AND KEYWORDS	xi
1. GİRİŞ ve AMAÇ	1
1.1. Problem.....	1
1.2. Amaç.....	3
1.3. Önem.....	4
1.4. Sayıtlar.....	6
1.5. Sınırlılıklar.....	6
1.6. Tanımlar.....	6
2. GENEL BİLGİLER	8
2.1. Otizm	8
2.1.1. Otizmin tanımı	8
2.1.2. Otizmin nedenleri	9
2.1.3. Otizmin özellikleri	9
2.1.4. Otizimli bireylerin eğitimi	10
2.2. Özel Eğitim Öğretmenleri.....	12
2.3. Otizm ve Toplum.....	13
2.4. Toplumsal Uyum ve Kabul	16
2.5. OSB Olan Öğrencilerin Toplumsal Uyum ve Kabulü.....	16
3. GEREÇ VE YÖNTEM	21
3.1. Araştırma Modeli.....	21
3.2. Evren ve Örneklem.....	22
3.3. Verilerin Toplanması.....	22
3.4. Veri Toplama Araçları.....	25

3.5. Verilerin Analizi	26
4. BULGULAR	28
4.1. Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Cevaplarının Analizi.....	29
4.1.1. Araştırmaya katılan öğretmenlerin otizmli öğrencilerin toplumsal uyum ve kabulüne yönelik görüş ve önerileri.....	29
4.1.1.1. Neden özel eğitim öğretmenliği bölümünü tercih ettiniz?.....	29
4.1.1.2. Otizm ile ilgili düşünceleriniz?	31
4.1.1.3. Otizmli bireyler toplum tarafından nasıl algılanıyor?	33
4.1.1.4. Otizm tanılı öğrencilerin ailelerinin karşılaştıkları sorunlar nelerdir?	35
4.1.1.5. Otizm tanılı öğrencilerin okullarında karşılaştıkları sorunlar nelerdir?	37
4.1.1.6. Otizm tanılı öğrencilerin okullarında kabullenme sürecinde yaşadıkları sorunlar nelerdir?.....	39
4.1.1.7. Otizmli öğrencilerin toplumsal kabulü için önerileriniz nelerdir?	41
4.1.1.8. Otizm tanılı çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarının topluma kabulü için önerileriniz nelerdir?.....	43
4.1.1.9. Otizmli bireyin toplum tarafından kabulünün yararları nelerdir?	45
4.1.1.10. Otizmli bireylerin toplumsal yaşama katılmaları için önerileriniz nelerdir?.....	47
5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	50
5.1. Sonuç	50
5.2. Tartışma.....	51
5.2.1. Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan özel eğitim öğretmenlerinin algılarına ilişkin bulguların tartışılması	51
5.2.1.1. Katılımcıların özel eğitim öğretmenliğini tercih sebeplerinin tartışılması	51
5.2.1.2. Özel eğitim öğretmenlerinin otizm ile ilgili düşüncelerinin tartışılması.....	52
5.2.2. Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan özel eğitim öğretmenlerinin toplum algısına ilişkin görüşleriyle ilgili bulguların tartışılması	53
5.2.2.1. Otizmli bireylerin toplum tarafından nasıl algılandığına ilişkin görüşlerin tartışılması	53
5.2.3. Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan özel eğitim öğretmenlerinin karşılaşılan sorunlara ilişkin görüşleriyle ilgili bulguların tartışılması	54

5.2.3.1. Otizm spektrum bozukluğu tanılı çocuğu olan ailelerinin karşılaştıkları sorunların tartışılması.....	54
5.2.3.2. Otizm spektrum bozukluğu tanılı öğrencilerin okullarında karşılaştıkları sorunların tartışılması.....	55
5.2.3.3. Otizm spektrum bozukluğu tanılı öğrencilerin okullarında kabullenme sürecinde yaşadıkları sorunların tartışılması.....	56
5.2.4. Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan özel eğitim öğretmenlerinin OSB tanılı öğrencilerinin topluma kabulüne yönelik önerileriyle ilgili bulguların tartışılması.....	56
5.2.4.1. Otizm spektrum bozukluğu tanılı öğrencilerin toplumsal kabulü için önerilerin tartışılması	56
5.2.4.2. Otizm spektrum bozukluğu tanılı çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarının topluma kabulü için önerilerin tartışılması.....	58
5.2.4.3. Otizm spektrum bozukluğu tanılı bireylerin toplumsal yaşama katılmaları için önerilerin tartışılması.....	59
5.2.5. Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan özel eğitim öğretmenlerinin OSB tanılı öğrencilerinin kabulünün yararlarına yönelik görüşlerine ilişkin bulguların tartışılması	59
5.2.5.1. Otizm spektrum bozukluğu tanılı bireyin toplum tarafından kabulünün yararlarına ilişkin bulguların tartışılması	59
5.3. Öneriler.....	60
6. KAYNAKLAR	62
7. EKLER.....	70
Ek 1. Katılımcı Bilgilendirme Formu.....	71
Ek 3. Görüşme Formu	73
Ek 4. Kişisel Bilgi Formu.....	74
Ek 5. Görüşme Kodlama Anahtarı	75
Ek 6. Etik Kurul Onayı.....	77
8. ÖZGEÇMİŞ	78
9. İNTİHAL RAPORU	79

SİMGE/SEMBOL ve KISALTMALAR LİSTESİ

- DSM-5** : The Diagnostic And Statistical Manual Of Mental Disorders, Fifth Edition (Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı 5. baskı)
- F** : f istatistik değeri
- MEB** : Milli Eğitim Bakanlığı
- OSB** : Otizm Spektrum Bozukluğu
- TDK** : Türk Dil Kurumu
- UDA** : Uygulamalı Davranış Analizi
- WHO** : World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)
- YÖK** : Yüksek Öğretim Kurumu

TABLO LİSTESİ

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa No
Tablo 3.1:	Araştırma Süreci	21
Tablo 3.2:	Katılımcıların Demografik Bilgileri	24
Tablo 3.3:	Görüşme Soruları	25
Tablo 4.1:	Temalar	28
Tablo 4.2:	Katılımcıların Özel Eğitim Öğretmenliği Bölümü Tercih Nedenleri ...	29
Tablo 4.3:	Katılımcıların Otizmle İlgili Düşünceleri	31
Tablo 4.4:	Otizmlili Bireylerin Toplum Tarafından Algısı	33
Tablo 4.5:	Otizmlili Tanılı Öğrencilerin Ailelerinin Karşılaştıkları Sorunlar	35
Tablo 4.6:	Otizmlili Tanılı Öğrencilerin Okullarında Karşılaştıkları Sorunlar	37
Tablo 4.7:	Otizmlili Tanılı Öğrencilerin Okullarında Kabullenme Sürecinde Yaşadıkları Sorunlar	39
Tablo 4.8:	Otizmlili Öğrencilerin Toplumsal Kabulü İçin Öneriler.....	41
Tablo 4.9:	Otizmlili Tanılı Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Çocuklarının Topluma Kabulü İçin Öneriler	43
Tablo 4.10:	Otizmlili Bireyin Toplum Tarafından Kabulünün Yararları.....	45
Tablo 4.11:	Otizmlili Bireylerin Toplumsal Yaşama Katılmaları İçin Öneriler	47

TÜRKÇE ÖZET ve ANAHTAR KELİMELER

Geçgin, Ö., (2021). Özel Eğitim Öğretmenlerinin Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Öğrencilerinin Toplumsal Uyum ve Kabulüne Yönelik Görüş ve Önerileri. Yüksek Lisans Tezi, Biruni Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

Bu araştırmanın amacı özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan özel eğitim öğretmenlerinin eğitim verdikleri otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan öğrencilerinin toplumsal uyum ve kabulüne yönelik görüş ve önerilerini belirlemektir. Çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden betimleyici görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın amacı dahilinde katılımcılar, amaçlı örneklem yönteminden ölçüt örnekleme tekniğiyle belirlenmiştir. Araştırmanın katılımcıları, rehabilitasyon merkezlerinde çalışan 20 özel eğitim öğretmeninden oluşmaktadır. Elde edilen verilerin analizinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Çalışmada katılımcılar özel eğitim bölümünü ilgi duydukları için tercih etmiştir. OSB için erken müdahalenin önemli olduğunu, OSB tanılı bireylerin toplum tarafından dışlandığını, ailelerinin kaygı duyduğunu ve topluma kabulde zorluk çektiklerini, okullarında dışlandıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin görüşüne göre OSB tanılı çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarının topluma dahil olması için kabul çalışmalarının yapılması, OSB tanılı bireylerin toplumsal yaşama katılmaları için iyi eğitim olanağı sunulması önerisinde bulunmuşlardır. Özel eğitim öğretmenlerine göre OSB tanılı bireylerin toplumsal kabulü sağlandığında kendilerini gerçekleştirebileceklerdir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal kabul, Otizm spektrum bozukluğu, Öğretmen görüşleri, Özel eğitim öğretmenleri, Sosyal uyum.

ABSTRACT AND KEYWORDS

Geçgin, Ö., (2021). Opinions and Recommendations of Special Education Teachers on Social Cohesion and Acceptance of Students with Autism Spectrum Disorder. Master Thesis, Biruni University Graduate Education Institute, İstanbul.

The purpose of this study is to determine the opinions and recommendations of special education teachers working in special education and rehabilitation centers on social cohesion and acceptance of students with autism spectrum disorder (ASD). In this study, descriptive interview technique was used as one of the qualitative research designs. In line with the purpose of the present study, the participants were determined by the criterion sampling technique as a purposive sampling methodology. The participants of the study consisted of 20 special education teachers working in rehabilitation centers. Descriptive analysis was used for the analysis of the data. In the study, the participants stated that they preferred the special education department because they were interested in the field of special education. They also stated that early response is important for ASD. They stated that individuals with autism were excluded from society, that their families were concerned, that they had difficulty in being accepted in a society, and that they were excluded in inclusive schools. The teachers recommend that children with ASD should be included in society through inclusion campaigns and good education opportunities should be provided for individuals with autism to be included in social life. The teachers also stated that the acceptance of individuals with ASD by society would allow them to realize self-actualization.

Keywords: Social acceptance, Autism spectrum disorder, Teacher opinions, Special education teachers, Social adjustment.

1. GİRİŞ ve AMAÇ

1.1. Problem

Günümüzde otizm spektrum bozukluğu (OSB) giderek yaygınlaşmakta ve (Mughal et al., 2020) tanılanan birey sayısı her geçen gün artmaktadır (Thabtah and Peebles, 2019). OSB, dil ve sosyal beceri gelişiminde gecikme veya geçici gerileme, tekrarlayan basmakalıp davranış biçimleri ile (WHO, 2020) kendini belli eden bir yaygın gelişimsel bozukluktur (Bodur ve Soysal, 2004). World Health Organization (WHO, 2020) OSB'nin 12 ay ile 2 yaş arasında kendini gösterdiğini belirtmektedir (Tüfek ve Sarı, 2016). OSB tanılı bireylerin genellikle normal görünmesi sebebiyle ailenin bu durumu kabullenmesi güçleşebilmekte buna bağlı gerçekçi olmayan beklentiler olabilmektedir (Fırat, 2016). OSB tanılı çocukların ebeveynleri, çocuklarında 0 ile 2 yaş aralığında bir farklılık olduğunu fark ederler (Allen- Meares et al., 2016). Bu farklılıklar, OSB tanılı bireylerin yaşlılarından bazı becerilerde gecikmeyle kendini göstermeye başlar.

OSB tanılı bireylerin yaşadığı topluma uyumu için öncelikle kabul görmeleri gerekmektedir. OSB'ye ilişkin tutum OSB tanılı bireyin kabulünü etkilemektedir. OSB tanılı bireyin topluma uyum ve kabulü için; toplum algısı ve tutumuyla ilgili sorunlar üzerinde durulmalıdır. OSB toplum tarafından kabul görmediğinde hem sosyolojik hem psikolojik sorunları beraberinde getirmektedir. Sosyolojik yönden; OSB'ye ilişkin etiketlenme olduğunda önyargı oluşabilmektedir. Bu sebeple norm dışı görülebilmektedir (Tüfek ve Sarı, 2016). OSB tanılı birey dışlandığında topluma dahil olmakta zorlanmaktadır (Çopuroğlu ve Mengi, 2014).

OSB tanılı bireylerin sosyal hayata dahil olmaları aileleri ve toplum için önemlidir. Toplumsal uyum ve kabul aileden sonra okul ortamında gerçekleşebilmektedir. OSB tanılı öğrencinin problem davranışları, akademik ve iletişim becerileri onun kaynaştırmaya katılmasını güçleştirirse de (Ahmetoğlu ve ark., 2019), kaynaştırmanın başarısı öğretmenlerin OSB ile ilgili bilgi, beceri ve tutumlarıyla ilgilidir (Hacıibrahimoğlu ve Ustaoglu, 2019).

Alanyazın incelendiğinde Demir ve Kale (2019) ilkokulda özel eğitim sınıflarındaki sorunlarını, Yıkılmış ve Ozbey (2009) OSB tanılı çocuğa sahip annelerin

çocuklarının devam ettiği rehabilitasyon merkezlerinden beklentileri ve önerilerini, Çalışoğlu ve ark. (2019) rehabilitasyon merkezlerinde görev alan okul öncesi ve sınıf öğretmenlerinin kurum hakkındaki görüşlerini, Altun ve Kasım (2019) OSB tanıli çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarının eğitimlerine dair görüşleri incelenmiş fakat Türkiye’de özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan özel eğitim öğretmenlerinden OSB tanıli bireylerin toplumsal uyum ve kabulüne yönelik görüş ve önerilerin alındığı bir araştırmaya rastlanılmamıştır. OSB tanıli çocukların toplumsal uyum ve kabulüne yönelik, okula, akranlarına, çevresine, toplumsal hayatlarına uyumlarıyla ilgili çalışmalar yapılması önemlidir.

OSB tanıli öğrenci için okuldaki etkileşim; öğretmenleriyle, okul personeliyle, akranları ve onların ebeveynleriyle başlamaktadır. OSB tanıli birey okula başladığında uyum sorunuyla karşılaşabilir. Öğretmen kaynaştırma öğrencisi olan OSB tanıli öğrencisi için sınıftaki akranlarına OSB ile ilgili bilgilendirme yaparak ilk uyumu başlatabilir (Burak, 2020). Bu sebeple öğretmenlerin bakış açısı OSB tanıli öğrencilerin başarılı kaynaştırılmasını ve arkadaşlarıyla kaynaşmasını etkileyebilmektedir. Özel eğitim öğretmenlerinin; alanına hâkim olmaları, özel gereksinimli öğrencilerin davranış problemlerine nasıl çözüm bulacağını bilmesi ve eğitimleriyle ilgili yeterli bilgiye sahip olmaları (Vuran, 2013) sebebiyle toplumsal bilgilendirmeyi sağlayarak olumlu tutum oluşturabilirler. Bu sayede önce toplumsal uyumu ve OSB’nin kabulünü sağlayabileceklerdir.

Sosyal yaşamın bir parçası olan OSB tanıli bireylerin toplum tarafından kabulüyle bir bütün sağlanacaktır. İnsan yaşadığı toplumu anlamaya ve tarif etmeye çalışmıştır. Antik çağda (M.Ö.427- M.Ö.347) Platon ve Aristo toplumu; parçaların bütüne mecbur bağlılığı olarak tanımlamışlardır (Gökalp, 2015). İnsanlar dâhil olduğu toplumsal grubun üyeleriyle ortak amaçları ve çıkarlarıyla birliktedir. Dolayısıyla toplum üyelerini anlamak için sosyal grubun birbiriyle uyumlarını ve çevreye kabullerini incelemek gerekmektedir. Toplumsal grup; sosyolog ve psikologlar tarafından farklı şekillerde incelenmektedir. Psikoloji alanı bireyi temel kabul ederek onun içgüdü ve davranışlarını ele almaktadır. Sosyoloji alanında ise bireyin zamanının çoğunu aile, iş, okul, arkadaş gibi küçük gruplarda geçirmesinden dolayı; toplumsal grupların incelenmesi gerektiğini savunmaktadır (Suğur, 2013). Toplumun özel gereksinimli bireylerle ilgili bilgi sahibi olması OSB tanıli

öğrencilerin kabulü için büyük önem arz etmektedir. OSB tanılı bireylerin toplumdan dışlanmaları karşılaştıkları sorunlardan biridir. Toplumdan dışlanmada önyargılar söz konusu olmaktadır. Tanılanmış bireylerin topluma dâhil olamama sebepleri çevrenin onlara karşı olumsuz önyargılara ve tutumlara sahip olmalarıdır. Toplumda tanılanmış bireylere karşı negatif tutumlar onların topluma uyumunu zorlaştıran bir sorun olmaktadır (Batum, 2019). OSB tanılı öğrencilerin günlük yaşamda var olabilmeleri, uyum sağlayabilmeleri toplum tarafından kabul görmeleriyle mümkündür (Aslanlı, 2016). Bu sebeple özel eğitim sadece özel gereksinimli bireylerin bir arada olmasından daha çok toplumsal uyum ve etkileşimini arttıracak şekilde düzenlenmelerle mümkün olabilmektedir. Bu düzenleme için öncelikle özel gereksinimli bireylerin tanı almaları ve eğitimden faydalanmaları gerekmektedir (Diken, 2017).

Eğitime başlandığında öğretmen ile okul çevresine uyum başlamaktadır. Okulda öğretmenler öğrencilerini hem akademik hem sosyal yaşama nitelikli şekilde hazırlayarak toplumun geleceğini var etmektedirler (Kabakçı-Yurdakul, 2012). Öğretmenlerin sosyal çevresi okuldur. Öğretmen yaptığı öğretim ile toplumsal çevreyi etkilemektedir (Küçükylmaz, 2009). Toplumsal çevrenin üyesi olan özel gereksinimli bireylerin de var oldukları topluma kazandırılması gerekmektedir. Bu amaçla özel eğitim öğretmenleri OSB tanılı öğrencilerinin toplumda kabul görmeleri için onlara eğitim verirler ve onları sosyal hayata hazırlamaktadırlar (Batum, 2019).

Tüm bu bilgiler incelendiğinde özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan özel eğitim öğretmenlerinin OSB tanılı öğrencilerinin toplumsal uyum ve kabulüne yönelik görüş ve önerilerinin belirlenmesi, OSB'li bireylerin topluma uyumunu ve kabulünü sağlamada destekleyici ve yol gösterici bilgiler sağlayabilir.

1.2. Amaç

Bu araştırmanın amacı özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan özel eğitim öğretmenlerinin OSB tanılı öğrencilerinin toplumsal uyum ve kabulüne yönelik görüş ve önerilerinin incelenmesidir. Araştırmanın amacına yönelik aşağıdaki soruların cevapları aranacaktır.

1. Özel eğitim öğretmenlerinin özel eğitim öğretmenliği bölümünü tercih etme nedenleri nelerdir?

2. Özel eğitim öğretmenlerinin OSB ile ilgili genel düşünceleri nelerdir?
3. Özel eğitim öğretmenleri OSB tanılı bireylerin toplumsal algıları hakkında düşünceleri nelerdir?
4. Özel eğitim öğretmenlerine göre OSB tanılı öğrencilerin ailelerinin karşılaştıkları sorunlar nelerdir?
5. Özel eğitim öğretmenlerine göre OSB tanılı öğrencilerin okullarında karşılaştıkları genel sorunlar nelerdir?
6. Özel eğitim öğretmenlerine göre OSB tanılı öğrencilerin okullarında kabullenme sürecinde yaşadıkları sorunlar nelerdir?
7. Özel eğitim öğretmenlerine göre OSB tanılı öğrencilerin toplumsal kabulü için önerileri nelerdir?
8. Özel eğitim öğretmenlerinin bakış açısından OSB tanılı çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarının topluma kabulü için önerileri nelerdir?
9. Özel eğitim öğretmenlerine göre OSB tanılı bireyin toplum tarafından kabulünün yararları nelerdir?
10. Özel eğitim öğretmenlerine göre OSB tanılı bireylerin toplumsal yaşama katılmaları için önerileri nelerdir?

1.3. Önem

OSB tanılı bireylerin tanınmasıyla eğitim süreci başlamaktadır. Özel eğitim gerektiren bireyler 2012'de yayınlanan özel eğitim hizmetleri yönetmeliğinde tanılarına göre sınıflandırılmıştır (Vuran, 2013). Bu sınıflandırmada yer alan OSB; iletişim ve sosyal becerilerde kendini gösteren gelişimsel bir bozukluktur (Aslanlı, 2016). 573 sayılı kanun hükmünde kararnamede özel eğitim hizmetlerinin planlanmasında toplumsal uyum ve etkileşimi de içerdiği belirtilmiştir (Baykoç, 2011). Özel eğitim hizmetleri, özel gereksinimli kişilerin çevreye etkileşimi ve uyumu için gerekli zamanı düzenlemektedir (Diken, 2017). Dolayısıyla engelli birey sayısının artışıyla devletin ömür boyu sunduğu hizmetin önemi de artmaktadır (Baykoç, 2011). Bu hizmetler arasında yer alan kaynaştırma; özel gereksinimli öğrencinin normal eğitime dâhil edilme sürecidir. Kaynaştırma Türkiye'de 1983'de 2916 sayılı özel eğitime muhtaç çocuklar kanunuyla yürürlüğe girmiştir. Özel gereksinimli bireylerin eğitime devam etikleri sınıflarda öğretmenleri, sınıf arkadaşları ve çevreleri tarafından sosyal kabul gördüklerinde etkin kaynaştırmadan

bahsedilebilmektedir (Diken, 2017). Kaynaştırmanın başarı sağlayabilmesi için uzmanlarla ortaklık yapılması gerekmektedir (Vuran, 2013). Bu sebeple ekip çalışması önem kazanmaktadır. Özel eğitim uzmanı, sınıf öğretmeni, psikolog, dil ve konuşma uzmanı ve diğer personeller ile bir bütündür. Özel gereksinimli bireylerin yaşam kalitelerinin iyileştirilmesi toplumsal eğitimin, kaynaştırmanın, grup ve aile eğitiminin, öğretmen eğitiminin ve ayrıntılanmış bireysel eğitim programlarının yapılmasıyla mümkün olabilmektedir (Baykoç, 2011).

Sınırlı ilgi alanları ve tekrarlayan davranışlarıyla varlığını karakterize eden OSB tanılı çocuklar, sosyal iletişim ve etkileşim eksiklikleri sebebiyle akran ilişkileri etkilenmektedir (Anderson et al., 2016). Öğretmenlerin OSB tanılı kaynaştırma öğrencilerine olan tutumları, öğrencilerin OSB tanılı arkadaşlarına karşı tutumlarında etkiye sahip olabilmektedir (Batum, 2019). Ülkemizde kaynaştırma öğrencilerinin artmasıyla beraber asıl sorunun kaynaştırma öğrencisine ve eğitimine sınıfta özel eğitim desteğinin verilmemesi yer almaktadır. Özel eğitimin OSB tanılı öğrenci için daha etkin olması ekip çalışmasıyla olabilmektedir. Bu nedenle sosyal uyum ve kabul için özel eğitim öğretmenlerinin konuyla ilgili görüş ve önerileri OSB tanılı öğrencinin topluma kabulü ve uyumu için etkili olabilmektedir. Özel eğitim öğretmenleri; OSB olan öğrencilerin gelişim süreçlerini en yakından bilen, vereceği eğitimde gerçekçi beklentiler içinde olan eğitim personelidir.

Buna ilişkin olarak özel eğitim öğretmenlerinin görüşleri incelenmelidir. Chung ve diğerlerinin (2015) çalışmalarında özel eğitim öğretmenlerinin OSB'ye dayalı tutumları, genel eğitim öğretmenlerinden daha olumlu çıktığı görülmüştür (Akt. Batum, 2019). Batum'un (2019) çalışmasında da özel eğitim öğretmeni, rehber ve psikolojik danışmanların, okul öncesi öğretmenlerin OSB tanılı öğrencileriyle ilgili toplumsal yaşama dâhil olmalarına ilişkin sergiledikleri tutumun diğer branşlara göre daha olumlu oldukları görülmüştür. Toplumun OSB tanılı bireylere olan bakış açısını inceleyen araştırmacılar; katılımcıların etiketlemeleri, iletişime uygun olup olmadığını topluma olan faydalarını incelemişlerdir (Creswell, 2013). Bu nedenle özel eğitim öğretmenlerinin OSB tanılı bireylerle daha fazla deneyim ve etkileşimde olması sebebiyle onların toplumsal uyum ve kabulüne yönelik görüş ve önerilerin alınması yapılacak araştırmamın önemini teşkil etmektedir. Özel eğitimin başarısı özel gereksinimli bireylerin toplum tarafından kabul ve onların var olan çevreye

uyumuyla mümkün olabilmektedir. OSB tanılı bireylerin de toplumun bir parçası olduğunu göz önünde tutmak sosyal uyum ve kabullerini arttırmaktadır. Bu sebeple OSB tanılı öğrencilerinin toplumsal uyum ve kabulü sağlayacak çevreye hâkim olduğu düşünülen özel eğitim alan öğretmenlerinden görüş alınacaktır.

Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan özel eğitim öğretmenlerinin eğitim verdikleri OSB tanılı öğrencilerin toplumsal uyum ve kabulüne yönelik görüş ve önerilerinin alınması önemlidir çünkü OSB tanılı öğrencilerin yakın çevrelerinde olan kişiler tarafından kabulü ve uyumu için onlara eğitim veren öğretmenlerden konuya ilişkin görüşleri ve önerileri alınacaktır. Araştırma dahilinde, OSB tanısı alan öğrencilerin giderek artması ve tanıdan sonra rehabilitasyon merkezlerinde eğitime başlamaktadır. Bu alanda eğitim veren özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan özel eğitim öğretmenlerinden araştırmanın amacı dahilinde belirlenen konular bağlamında görüşlerinin ortaya konması açısından önemlidir. Sonuç olarak konunun araştırılması yapılacak olası çalışmalara öncü olacaktır.

1.4. Sayıtlar

1. Özel eğitim öğretmenlerinin görüşleri belirlenmek için kullanılan çevrimiçi formun öğretmenler tarafından görüşme sorularına içtenlikle ve objektif olarak cevaplandırıldığı varsayılmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

1. Araştırma, İstanbul ilinde bulunan, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde görev yapan 20 özel eğitim öğretmeniyle sınırlıdır.
2. Araştırma, zaman açısından 2020-2021 yılıyla sınırlıdır.
3. COVID-19 pandemisi sebebiyle görüşmeler yüz yüze gerçekleştirilememiştir.

1.6. Tanımlar

Bu çalışmada kullanılan temel kavramların tanımları aşağıdaki gibidir:

Ötizm Spektrum Bozukluğu: Toplumsal etkileşimde basmakalıp davranışlar, sınırlı, tekrarlayıcı ve 3 yaşından önce becerilerinde meydana gecikmeler ile kendini gösteren nörogelişimsel bozukluktur (Diken, 2017).

Rehabilitasyon Merkezleri: Özel gereksinimli bireyin sosyal yaşama katılımı ve eşitlik sağlanması için eğitim ihtiyaçlarının bireysel ve toplumsal olarak karşılayan merkezlerdir (Baykoç, 2011).

Özel Eğitim: Bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren bireylerin eğitim ve sosyal ihtiyaçlarını gidermek doğrultusunda eğitim alan öğretmen ile uygun ortamlarda verilen eğitimidir (ÖEHY, 2018).

Özel Eğitim Öğretmeni: Özel gereksinimli bireylere eğitim desteği veren eğitim uzmanlarıdır (Diken, 2017).

Toplum: Aynı toprak parçası üzerinde bir arada yaşayan ve temel çıkarlarını sağlamak için işbirliği yapan insanların tümü, cemiyet (TDK, 2020).

Uyum: Bir bütünün parçaları arasındaki uygunluk, toplumsal çevreye ve yahut bir duruma uyma, entegrasyon (TDK, 2020).

Toplumsal: Toplumla ilgili, topluma ilişkin, içtimai, maşeri, sosyal (TDK, 2020).

Kabul: Bir şeyin istenerek ve yahut istenmeyerek razı olunma durumu, bir yere alınması, onaylanması (TDK, 2020).

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Otizm

Bu bölümde OSB'nin tanımı, nedenleri, özellikleri, eğitimi hakkında açıklamalar yapılacaktır.

2.1.1. Otizmin tanımı

Yunanca otizm 'autor' yani kendisi kelimesi (Tüfek ve Sarı, 2016) ile Latince 'ismus' bir fikre ilişkin kelimesinin takı ekinin birleşmesinden oluşmaktadır. OSB tanımlı bireyler toplumsal, özbakım, akademik, günlük yaşam, iletişim becerilerinden eksiktirler. OSB yaşamı boyunca var olacaktır (Çopuroğlu ve Mengi, 2014). Amerikalı psikiyatrist Leo Kanner 1943'de OSB'nin şizofreniden ayrı olduğunu niteleyerek (Özeren, 2013); OSB'yi toplumsal iletişim bozukluğu olarak tanımlamıştır. Temel sorunları sosyal ilişkilerinde ve iletişim becerilerinde olmaktadır (Ekiz ve ark., 2014; Tüfek ve Sarı, 2016). DSM-5 (zihinsel bozuklukların tanısal ve sayımsal el kitabının beşinci baskısı), OSB'yi sosyal iletişim ve etkileşimdeki bozukluğun kısıtlayıcı ve tekrarlayıcı davranışlarıyla tanımlar (Dell'Osso et al., 2019). Sosyal etkileşim sorunları: göz temasından kaçınmaları, duygulara anlamlı karşılık verememe, yüz ifadelerini yorumlayamama, duygularını ifade edememe şeklinde görülmektedir. İletişim ve dil sorunları: sınırlı ifade, ekolali yani duyduklarını olgu dışı tekrar etme, kendinden bir başkasıymış gibi bahsetme, deneyimlerini anlatamama, sözlü iletişimden kaçınma, dil kurallarına uyamama, duygularını ifade edememe şeklinde olabilmektedir (Çopuroğlu ve Mengi, 2014).

OSB, çocukluk döneminde ortaya çıkan karmaşık nörogelişimsel bir bozukluktur. Otizm spektrum bozukluğunun ayırt edici özellikleri sosyal iletişim becerilerindeki eksikliklerin yanı sıra tekrarlayan, kısıtlı veya stereotipik (kalıpyargı) davranışlardır. Örneğin OSB olan çocuklar karşılıklı sosyal etkileşim, ortak dikkat, jestler, uygun beden dili kullanma, uygun yüz ifadeleri ve göz teması konularında zorluk yaşayabilirler (Allen- Meares et al., 2016). OSB sosyal işlev bozukluğunun (Kennedy and Adolphs, 2014) yanı sıra tekrarlayan ve kısıtlı davranışlar ile karakterizedir (Allen- Meares et al., 2016).

2.1.2. Otizmin nedenleri

OSB'nin nedeni hala bilinmemektedir (Mughal et al., 2020). Bilimsel kanıtlar hem genetik hem çevresel çeşitli faktörlerin beyin gelişimini etkileyerek OSB başlangıcına neden olabileceğini göstermektedir (WHO, 2020) Erkek çocuklarında kızlara oranla 3-4 kat daha çok gözlenmektedir (Özeren, 2013). OSB'nin genetik nedenleriyle ilgili yapılan çalışmalar genetik, nörokimyasal, beyin fonksiyonları, bağışıklık sistemlerini ön plana çıkarmıştır (Şener ve Özkul, 2013). Beynin yapısındaki farklılıklardan oluşan sorunların OSB'ye sebep olabileceği düşünülmektedir. Çocuğun doğumdan sonraki hayatında beklenmedik farklılıkların meydana gelmesine sebep olabileceği düşünülmektedir (Baykoç, 2011).

Sonuç olarak nedenleri tam olarak saptanamamış olmakla birlikte; nörobiyolojik olarak beyindeki işlevlerin bozukluğu tetiklediği düşünülmektedir. Genetik faktörler, beyindeki işlev farklılıkları, çevresel faktörler nedenler arasında sıralanmakta ve tartışılmaktadır (Diken, 2017).

2.1.3. Otizmin özellikleri

OSB'ye özgü özellikler ve belirleyici davranışlar vardır. Bunlar;

- OSB sosyal davranış, iletişim, dil ile karakterize edilen ve hem kişiye özgü hem de stereotipik davranışları vardır (WHO, 2020).
- Bireyi yaşam boyu etkileyen nörogelişimsel bir durumdur; OSB olan bireyler kısıtlı ve tekrarlayan ilgi ve davranışlarının yanı sıra sosyal iletişimlerinde ve etkileşimlerinde, duyu hassasiyetlerinde farklılıklar göstermektedir (Cage et al., 2018).
- Genellikle seslere, ışığa, kokulara, dokunmaya veya tatlara karşı artan veya azalan hassasiyetleri vardır (Nicolaidis et al., 2014).
- Tanı ölçütlerinin bir parçası olmasa da uyumsuz davranışlar sergileyebilmektedirler. Uyumsuz davranışlar; kendine zarar verme, saldırganlık ve işbirlikçi olmayan davranışları içermektedir (Taylor and Seltzer, 2011).
- Empati kurmaya veya sezgisel yorumlama araçlarına güvenmek yerine doğal ve sosyal dünyayı analitik terimlerle, analiz edilecek kuralları ve kalıpları olan sistemler olarak algılamaktadırlar (Wright et al., 2020).

- Rutindeki değişiklikleri kafa karışıklığına veya endişeye neden olabilmektedir (Nicolaidis et al., 2014).
- Sosyalleşmede seçici olma eğilimindedirler (Wright et al., 2020).
- OSB'den kaynaklı heterojendir; bireylerin becerileri veya zorlukları, birden çok sebeple (konuşma, ifade etme, yazılı iletişim, günlük yaşam aktivitelerini geliştirme yeteneği tutarlılık ihtiyacı, duyuşal duyarlılık) ve çevresel uyaranlara bağlı olarak değişkenlik gösterebilmektedir (Nicolaidis et al., 2014).
- Semptomlar erken çocukluktan itibaren mevcuttur ve günlük işleyişi etkiler. OSB'li çocukların dil sorunları, sağlık sorunları ve karşılaştıkları engeller genel nüfustan daha yüksek oranlardadır (Mughal et al., 2020).
- OSB olan bireylere epilepsi, anksiyete, depresyon ve uyku bozuklukları (Nicolaidis et al., 2014), yeme bozukluğu, duygu durum bozukluğu, sınırda kişilik bozukluğu eşlik edebilmektedir (Dell'Osso et al., 2019).
- OSB olan kişilerin değişime ilişkin kaygıları vardır (Wright et al., 2020).
- Göz temasından kaçınma, ismine tepki vermeme, tepkisizlik, nesnelere anlamlı etkileşimde bulunmama, taklit edememe, stereotipik davranışlar genel özelliklerdir (Bodur ve Soysal, 2004).
- Bazı OSB tanıli bireylerde bazı yeteneklere sahip olabilirler. OSB tanıli birçok kişi hafıza, müzikal beceri, karmaşık kalıpları veya sistemleri anlama gibi çeşitli becerilere sahip olabilmektedirler (Wright et al., 2020).
- Yaygınlığı erkeklerde daha yüksek olmakla birlikte; belirli ırk, etnik veya sosyo-ekonomik gruplarda daha yaygın olduğu gösterilmemiştir (Allen-Meares et al., 2016).
- Yaşadıkları sorunlar sosyal anksiyeteyi tetikler ve bu durum çocukluk, ergenlik ve yetişkinlikte devam edebilmektedir (WHO, 2020).

2.1.4. Otizmlili bireylerin eğitimi

OSB için bilinen en geçerli yöntem erken teşhis ve yoğunlaştırılmış bireysel eğitim programıdır. Tanı alan bireylerin artmasıyla birlikte eğitim önem teşkil etmektedir. Amerika'da yapılan taramada 2000 yılında 160 çocuktan birinde, 2014 yılında 68 çocuktan birinde, 2018 yılında her 59 çocuktan birinde OSB görülmektedir (Demirkaya, 2019). DSM5'e göre OSB'den etkilenme şiddetini

ölçmek için çocukluk otizmini derecelendirme ölçeği, sosyal iletişim ölçeği, otizm davranış kontrol listesi kullanılmaktadır. DSM4'te olmayan DSM5'e eklenen toplumsal iletişim bozukluğu çevreye uyum açısından önemlidir (Aydın ve ark., 2017). DSM-5 daha çok OSB'nin teşhisine odaklanmıştır (Allen- Meares et al., 2016), DSM-5'in 2013'te yayınlanmasının ardından artık iki kategori ile karakterize edilmektedir:

1. Karşılıklı sosyal etkileşimi ve iletişimi başlatma ve sürdürme becerisinde kalıcı eksiklikler,

2. Kısıtlı, tekrarlayan ve esnek olmayan davranış kalıpları, duyu hassasiyet ve ilgi alanlarındaki farklılıklardır (Young et al., 2020; Mcpartland et al., 2012; Nicolaidis et al., 2014).

OSB için bilinen en etkili yöntem eğitim uygulamalarıdır. Kanıt temelli uygulamalar arasında davranış temelli yaklaşım ile davranışlarda olumlu etki sağlanabilir (WHO, 2020). OSB teşhisi konan her yaşta çocuk için sosyal iletişim davranışlarını hedef alan müdahaleler gereklidir. Müdahale modelinde davranışsal, kişisel ve çevresel koşulların bütünü dikkate alınmaktadır (Allen- Meares et al., 2016). Uygulamalı davranış analizinin (UDA) etkililiği kanıtlanmıştır (Thabtah and Peebles, 2019). OSB eğitimi için UDA, fırsat öğretimi ve alternatif iletişim programları uygulanmaktadır (Ekiz ve ark., 2014). UDA kanıtlanmış erken müdahale modellerinden biridir (Allen- Meares et al., 2016). UDA, davranışları toplumsal açıdan önemli olan ve bu davranışları sağlanan metotlar ile deneysel çalışan kanıt temelli bir bilimdir. UDA davranış değişikliğini genellemeyi hedeflemektedir (Birkan, 2013) Davranış analizi, OSB tanılı bireylere eğitim verme alanında önemli katkılar sağlamıştır. Davranışsal yaklaşımlar, OSB tanılı birçok bireye okullarda ve diğer sosyal ortamlarda gerekli becerilerin öğretiminde işlev görmüştür (Lattimore et al., 2008). UDA dil ve sosyal becerileri edinmesi için kullanılan, kabul edilebilir davranışları pekiştirmeyi, sorunlu davranışları azaltmayı veya ortadan kaldırmayı hedefleyen ödül sistemi şeklinde tasarlanmıştır (Mughal et al., 2020). Yoğun UDA eğitimi uzun vadede OSB tanılı öğrencilerde etkili bir müdahaledir (Özeren, 2013). UDA ilke ve işlem süreçleri OSB tanılı bireyi toplum için kabul edilen davranışların pekiştirilerek bireyin uyumunu sağlayacaktır.

Milli eğitim bakanlığı özel eğitim kurumları yönetmeliği 5580 sayılı özel öğretim kurumları kanunu kapsamında özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde verilecek eğitimin giderlerinin karşılanacağı açıklanmıştır. Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerindeki aylık 8 saat bireysel eğitim ve gerekliyse 4 saat grup eğitimi hazine ve maliye bakanlığınca eğitim ücreti karşılanır ve özel gereksinimli birey eğitimden ücret ödmeden faydalanabilmektedir. Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi; özel gereksinimli bireylerin tanı aldıktan sonra destek eğitim veren özel eğitim kurumlarıdır. Özel eğitim kurumlarındaki eğitimin amacı ise özel gereksinimli bireylerin; gereksinimlerine uygun eğitim alabilmelerini, topluma uyumlu yetiştirilmelerinin sağlanmasını, eğitimle bağımsızlaşarak sosyal adaptasyonlarını ve kendi yaşamlarına hazırlanmalarını sağlamaktır (MEB, 2020). DSM-5; OSB semptomlarının kişisel, ailevi, sosyal, eğitimsel, mesleki ve birçok alanla ilişkili olduğunu belirtmektedir (Young et al., 2020). İş koçluğu ve istihdam müdahaleleri engelli bireyin topluma kabulünü desteklemektedir (Jansen-Van and Aldersey, 2020). OSB tanılı bireylerin sezgisel olarak değil analitik olarak sosyal kuralları izledikleri bilinmektedir. Toplumda örneğin mühendislik, matematik, fizik, bilgi teknolojisi ve hukuk gibi alanlardaki mesleki rollere ve işlevlere sahip olabilmektedirler (Wright et al., 2020).

2.2. Özel Eğitim Öğretmenleri

OSB’de davranış bozukluğu yönetimi karmaşıktır ve bunu alanında uzmanlaşmış bir ekiple yapmak mümkündür (Mughal et al., 2020). Öğretmenlerin güncel araştırmaları incelemeleri önemlidir. Öğretmenler, genellikle aile dışında OSB’nin var olan özelliklerini kabul eden ilk kişilerdir (Allen- Meares et al., 2016).

Yüksek öğretim kurumu (YÖK, 2020) lisans programı dahilinde özel eğitim öğretmenliğinde ders olarak başlıca zihin yetersizliği ve OSB okutulmaktadır. Aynı zamanda OSB seçmeli ders içerikleri kapsamında;

- Doğal öğretim süreci ve uygulaması,
- Orta ve ileri düzeyde OSB eğitimi,
- OSB için alternatif iletişim yöntemleri,
- OSB’de davranış yönetimi,
- OSB’de disiplinler arası çalışma ve işbirliği,

- OSB’de sosyal beceri öğretimi,
- OSB’de teknoloji destekli öğretim,
- OSB’de temel becerilerin kazandırılması,
- Yanlıssız öğretim yöntemleri,
- Yüksek işlevli OSB eğitimi yer almaktadırlar.

Özel eğitim öğretmenleri OSB tanılı öğrencilerin yaşadığı problemlere ilişkin çözüm getirmek için sunulacak eğitimlere hakimdir (Aslan, 2014). Özel eğitim öğretmenlerinin görevleri:

- Bep hazırlamak, uygulamak, değerlendirmek,
- Materyal hazırlamak,
- Aileyi eğitimlere katmak,
- Bep birimiyle işbirliği sağlamak,
- Diğer okullarındaki öğretmenlerle işbirliğinde olmak,
- Çalışma arkadaşlarıyla ekip çalışmasında olmak şeklinde sıralanmıştır (MEB, 2020).

Özel eğitim öğretmenleri OSB ile ilgili güncel araştırmaları takip ederek, davranışsal müdahalelere sorunsuz geçişi sağlayarak, ailelerin çocuklarına nasıl gerekli desteği sağlayacakları konusunda yardımcı olmaktadır (Allen- Meares et al., 2016). OSB tanılı bireyler bağımsız yaşamak için eğitimsel ve mesleki desteğe ihtiyaç duymaktadırlar (Young et al., 2020). Özel eğitim bölümü okuyan öğretmen adayları özel eğitim dersi içeriği kapsamında OSB tanılı bireylerin yaşantılarıyla ilgili bilgi ve etkileşimleriyle olumlu tutuma sahiptirler (Alptekin ve Batık, 2013). Toplumun engellilere yönelik algısını olumluya çevirebilecek konunun uzmanı olan öğretmenlerdir (Çolak ve Çetin, 2014). Özel eğitim öğretmenlerinin OSB tanılı öğrencilerin topluma kabul edilme sürecinde önemli bir rolü vardır. Lisans eğitiminde OSB’ye yönelik bilgi ve becerilere yönelik bilgilerinin olması onların konuya ilişkin yeterliliklerini arttırmaktadır (Aslan ve Özgüç, 2017).

2.3. Otizm ve Toplum

İnsanlar ilk izlenimlerden yola çıkarak sosyal ilişkiler hakkında kararlar alabilmektedirler. Karşı tarafa verdiğimiz ilk izlenimler onlarla etkileşimlerimiz için

önemli etkilere sahiptir (Grossman, 2015). OSB yaşam kalitesini etkileyen bir engelliliktir (Wright et al., 2020). OSB’de erken tanı toplumun bilgi düzeyi ve farkındalığıyla mümkündür (Sürmen, 2015). Tanılı kişilerin yalnızca kendi farklılıkları ve zorlukları nedeniyle değil, toplumun onlara karşı olumsuz tutumları ve uyum eksikliği nedeniyle dezavantajlı duruma düşebileceği varsayılmaktadır (Sasson et al.,2017). Toplumda normları karşılamayan bireylere yönelik olumsuz tutumlar sergilenebilmektedir. Olumsuz tutumlar engelli bireylerin topluma uyum ve kabulü güçleştirmektedir (Aktaş ve Küçüker, 2002). Bundan kaynaklı olarak genellikle toplumdan izole yaşamaktadırlar (Orsmond et al., 2013). Kabulü etkileyen etmenler incelendiğinde etiketlenme, olumsuz tutum ön plana çıkmaktadır. Etiketleme bilgi eksikliği, olumsuz tutum ve ayrımcılığı içermektedir (Durand-Zaleski et al., 2012). Etiketlemenin çeşitleri vardır. Bunlar toplumsal, nezaket, kendi kendini etiketlemedir. Toplumsal etkilenme; engelli bireylere yönelik yargı, ayrımcı ve basmakalıp algılar ve davranışları içerir. Kendi kendini damgalama; engelli bireyin kendine yönelik olumsuz tutum ve davranışlarla içselleştirerek kendine olan değeri yitirmesidir. Nezaket damgası; engelli bireyin ailesinin yaşadığı önyargı veya ayrımcılığı tanımlamaktadır (Jansen-Van and Aldersey, 2020). Bu sebeple tutum ve davranışların değişimi için bireyleri diyaloga dahil etmek etkileşimi arttıracaktır (Durand-Zaleski et al., 2012). Etiketlenme ve dışlanma bireyin topluma katılımı, ruh sağlığı ve yaşam kalitesinde etkiye sahiptir. Bu nedenle engelli bireyin toplum tarafından kabul görmesini ve katılımını teşvik edici müdahale ve uygulamaların geliştirilmesi önemlidir (Jansen-Van and Aldersey, 2020). Toplumsal destek için bireye sağlık, eğitim ve rehberlik hizmetlerinin verilmesi gerekmektedir. Alınan toplumsal desteğin tanılı bireyin kabulü ve yaşadıkları durumlara uyumunu sağlamayı kolaylaştırmaktadır (Özkubat ve ark., 2014).

Hızla OSB tanısı alan bireylerin artışıyla birlikte toplum bilincinin artması beklenmektedir (Allen- Meares et al., 2016). Kişisel kabul ruh sağlığı için önemli bir değişkendir. OSB tanılı bireyin önce kişisel kabulünü gerçekleştirmesi de önemlidir (Cage et al., 2018). Bu nedenle sosyal etkileşim, OSB olan bireyler için bir zorluk teşkil ettiğinden toplumun da tanılı bireyle etkileşime girme isteği özellikle önemlidir. Etkileşimi etkileyen bir diğer etken ise bilgi, inançlar ve deneyimlerdir (De Vries et al., 2020). Tek başına bilgi, etiketlemeyi azaltmak için yeterli olmayabilir. OSB’ye ilişkin inançlar tutumları etkilemektedir (Jansen-Van and

Aldersey, 2020). OSB hakkında en az bilgiye sahip kişiler onları en çok etiketleme eğiliminde olmaktadır. Kısacası OSB olan bireyler toplumsal zorluklar yaşamakta ve tipik olarak gelişmekte olan akranlarının onlarla sosyal etkileşimde bulunmasıyla mümkündür. (De Vries et al., 2020). Yaşamları boyunca daha az sosyal ortamlar, daha az arkadaşlık, iş bulma ve işte kalma gücünü, yalnızlık, düşük yaşam kalitesi gibi zorluklarla karşılaşmaktadırlar (Sasson et al., 2017). Bir işverenin OSB'yi bilmemesi veya olumsuz tutumu, OSB tanılı bireyin yaşayabileceği zorlukların yanında iş bulmasını engelleyebilmektedir (Cage et al., 2018).

OSB'ye ilişkin kabulün sağlanması için 2016-2019 yılında OSB olan bireylere yönelik ulusal eylem planı yayınlanmıştır. Planda 6 alan;

1. Erken tanı, tedavi ve müdahale zincirinin kurulması,
2. Ailelere yönelik hizmetlerin geliştirilmesi,
3. Farkındalık çalışmaları ve kurumlar arası işbirliği,
4. Özel eğitim, eğitsel değerlendirme, destek eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerinin geliştirilmesi,
5. Sosyal hizmet, sosyal yardım ve toplumsal yaşama katılım,
6. İstihdam süreçleri ve çalışma hayatı olarak sıralanmıştır.

Otizm eylem planında farkındalık için 12 ilde OSB farkındalık ve bilgilendirme seminerleri projesiyle 4.362 kişiye ulaşılmıştır. Ülkemizde 107.834 birey OSB tanısı almıştır. Program dahilinde aile hekimleri ve aile sağlığı çalışanlarına ruh sağlığı dairesi başkanlığı tarafından hazırlanan eğitim modeliyle çocuk ve ergen ruh sağlığı uzmanlarınca eğitimler verilmiş; aile hekimleri tarama yapmış ve risk teşkil eden durumlarda çocuk ve ruh sağlığı hekimlerine yönlendirilmiştir. Bu şekilde 2017-2018 yılında 805 çocukta OSB tanısı tespit edilmiştir (Özkan ve ark., 2015).

Süreç sebebiyle COVID-19 ve sonrası dönemde sosyal mesafe ve izolasyon OSB tanılı bireyin topluma katılımını sınırlayabilir. Bunun yanı sıra pandemi sebebiyle aileleriyle etkileşimlerini artırma fırsatı da bulabilmektedirler (Jansen-Van and Aldersey, 2020). 2020 yılında COVID-19 salgınının etkileri sürerken toplumun rutininde birçok farklılık oluşmuştur. Rutinlere bağlılık OSB tanılı birey için DSM-5 tanı kriterlerinin önemli bir parçasıdır. Pandemi süreci sebebiyle sosyal

izolasyondan okul ve işyeri kapanmalarından dolayı rutinlerinde bozulma olması muhtemeldir (Wright et al., 2020).

2.4. Toplumsal Uyum ve Kabul

Toplumun bakış açısı OSB tanıli bireyin kabulünü etkilemektedir (Çolak ve Çetin, 2014). OSB tanıli bireyin topluma kaynaşmasını sınırlayan olumsuz tutumlar: aşağı görme, acıma, ötekileştirme, bilgisizlik, reddetme, korkma ve önyargı içinde olmalarıdır (Şahin ve Bekir, 2016; Kuzminski et al., 2019; Çolak ve Çetin, 2014). Toplumda her birey OSB'ye yönelik olumsuz önyargılara sahip değildir. Bu sebepten olumlu ve olumsuz tutum sahibi bireyleri belirlemek önemli olmaktadır (Şahin ve Bekir, 2016).

OSB'yi kabul etme, OSB tanıli bireyin ruh sağlığı için önemli (Cage et al., 2018) ve böylelikle var olduğu topluma ait olmayı başarabilmektedir (Jansen-Van and Aldersey, 2020). OSB'le olumlu bir şekilde özdeşleşme, onun benlik sağlığını arttırmaktadır (Cage et al., 2018). Özel gereksinimli bireyin ekonomik ve sosyal hayata dahil edilmesi onun toplumsal ilişkilerinde kabul görmesini sağlayabilmektedir (Aslan ve Şeker, 2013). Özel gereksinimli bireylerin bağımsız olabilmesi ek toplumsal düzenlemeleriyle aynı eğitimin elverişliliğiyle mümkündür (Alptekin ve Batık, 2013). OSB tanıli bireylerin üniversiteye gitme, iş bulma ve bağımsız olarak yaşama olasılığı düşük olabilmekte (Gelbar et al., 2015) ve yaşadığı çevrede tek başına gereksinimlerini karşılayabilecek düzeye gelmeleri için, alacakları eğitimden elverişli düzeyde faydalanmasıyla mümkün olabilmektedir (Alptekin ve Batık, 2013). Yüksek öğretimin daha yüksek gelir getirmesi ve artan yaşam kalitesiyle ilişkili olmasından dolayı önemlidir. Akranlarının olumsuz tutumları OSB tanıli bireyleri yüksek öğretime devam etmekten caydırıyorsa bu onların yaşam kalitelerini daha da düşürebilmektedir (Kuzminski et al., 2019).

2.5. OSB Olan Öğrencilerin Toplumsal Uyum ve Kabulü

Çevrenin OSB ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmaması, OSB tanıli bireylerin topluma katılmasını engellemektedir (Ekiz ve ark., 2014). OSB bireyin yaşam işlevlerini etkileyen; toplumsal ilişkiler, iletişim, davranış ve gelişim bozukluğuna sebep olan durumdur. Bu sebeple topluma uyumu için sosyal destek alması

gerekmektedir. OSB tanılı birey ve ailelerinin toplumsallaşma sorunları toplumun OSB'ye yönelik tutumuyla ilgilidir (Biber ve ark., 2018). Kalıplaşmış olumsuz tutumlar sebebiyle ayrımcılığa maruz kalan bireylerin hayat nitelikleri negatif yönde etkilenmektedir (Şahin ve Bekir, 2016). OSB tanılı bireyler sözel ve sözel olmayan iletişimlerdeki zorluklar nedeniyle toplumsal etkileşimlerinde sorun yaşamaktadırlar (Ekiz ve ark., 2014). İnsanlar kendinden farklı olanlara karşı olumlu ya da olumsuz tutumlar gösterebilmektedir (Alptekin ve Batık, 2013). OSB'ye yönelik tutumu empati etkileyebilmektedir. Empatiyle başkalarının niyetleri anlaşılabilir bir şekilde kabulünde artış sağlanabilmektedir. Empati azaldıkça OSB'ye yönelik etiketleme de artmaktadır. Gillespie-Lynch et al. (2020) çalışmasında kadınların erkeklerden daha az etiketleme yaptıklarını belirlemiştir. Müdahalelerde cinsiyet farklılıkları her kültürde değişkenlik gösterebilmektedir. Özellikle ailede anneler çocukları için daha fazla sorumluluğu üstlenebilmektedirler. OSB tanılı birey, kültürel faaliyetlere katıldığında aileye kabul edildiğini hissedebilmektedir. Bu sayede aile ve akrabalık bağları güçlenebilmektedir (Jansen-Van and Aldersey, 2020).

2.6. Yapılan Çalışmalar

İlgili alanyazın incelenmiş, özel eğitim öğretmenlerinin OSB olan öğrencilerin kabulüne yönelik görüşleri için yurtiçinde ve yurtdışında yürütülmüş çalışmalar olduğu görülmüştür. OSB tanılı bireylerin toplumsal uyum ve kabulünü birçok alanda araştıran çalışmalar bulunmaktadır. Araştırmalar konularına göre ayrıntılı betimlenmiştir.

Tutum ile ilgili çalışmalar incelendiğinde;

Altıparmak ve Sarı (2012) çalışmasında Manisa ilinde 18 yaş ve üzerinde bulunan bireylerin engelli kişilere yönelik tutumlarını araştırmıştır. Çalışma sonunda katılımcıların engelli bireylere yönelik olumlu tutumların olduğu ve sosyoekonomik düzeyi düşük kadın ve bireylerin engellilere karşı daha iyi bir tutumda olduğu belirlenmiştir. Çalışmada annelerin ailenin diğer üyelerinden daha fazla ve geniş ailede yaşayanlardan daha olumlu tutum sergiledikleri belirlenmiştir. Şahin ve Güldenoğlu (2013) çalışmasında katılımcılara verilen eğitimin sonunda engelli kişilere yönelik olumlu tutum sergilediklerini eklemiştir. Eratay ve Çetin (2013)

çalışmasında işverenlerin engelli çalışanlarına yönelik genel tutumları orta düzeyde olduğu görülmüştür. Fakat toplumsal hayata yönelik tutumlarının olumsuz olduğu görülmüştür. Grossman (2015) çalışmasında yüksek işlevli otizmi olan ve olmayan çocuklara ilişkin ilk izlenimdeki sosyal önyargıları incelemiştir. Otizmi bilmeyen ve buna aşina olmayan bireylerin otizmlili bireyle karşılaştıklarındaki ilk izlenimleriyle ilgilenmiştir. Bu sayede Otizmlili bireylerin sosyal entegrasyonunu engelleyen nedenleri anlamayı hedeflemiştir. Durand-Zaleski et al., (2012) çalışmasında Fransa'da şizofreni, bipolar bozukluklar ve otizme yönelik bilgi, tutum ve davranışları incelemiştir. Sürmen ve arkadaşları (2015) yaptığı çalışmada aile sağlığı merkezine başvuran erişkinlerin otizm kelimesini duymamanın bile önyargıları azaltmada önemli olduğu, çalışmada ayırımın eksikliğinden bakış açılarının olumlu olduğu çıkmıştır. Tilahun et al., (2019) çalışmasında otizmlili çocuklara yönelik inançları ve tutumları üzerindeki etkisini inceliyor. Kuzminski et al., (2019) çalışmasında kadınlar erkeklerden daha olumlu tutumlar sergilerken, yaş ve eğitim düzeyinin bir etkisi olmadı. Bu nedenle otizm hakkında bilgi ve deneyimi arttırmayı hedefleyen müdahaleler tutumları iyileştirebilir ve otizm spektrum bozukluğu tanımlı bireyin ve ailesinin toplumsal kabulünü arttırabilir ve sonuç olarak yaşam kalitesini iyileştirebilir.

Toplumsal ve sosyal kabule yönelik çalışmalar;

De Vries et al., (2020) çalışmasında otizm spektrum bozukluğu olan kişiler hakkında bilgi sahibi olmanın ve onlarla iletişim kurmanın farklı kültürlerde kabulü arttırabileceğini gösterir. Tüfek ve Sarı (2016) çalışmasında otizmlili çocuğu olan ebeveynler tanıyı önce kabullenmekte güçlük çektiklerini bu sürecin toplumsal uyumu geciktirdiğini belirtmiş. Otizmlili çocuğu olan aileler hem tanıyı kabul etmeye çalışırken toplum tarafından olumsuz tutum ve davranışlara maruz kaldıklarında hem sosyolojik hem psikolojik sorunlarla baş etmek zorunda kalmışlardır. Sebastian et al., (2009) çalışmasında kısa süreli dışlanma oluşturarak kişinin yaşadığı kaygı, ruh hali, benlik saygısı, aidiyet, kontrol ve anlamlı katılımın ne ölçüde etkilendiğini incelemiştir. Çalışmanın sonuçları dışlanma etkilerinin OSB ye uyarlanabilir olduğunu göstermiştir. Sanal sosyal paradigma olan Cyberball, katılımcıların ekranları tarafından kasıtlı olarak göz ardı etmeleriyle onlara dışlanmışlık duygusu uyandırılır. Sanal oyunda katılımcı oyunun ilk aşamasında diğer iki oyuncudan atış

alır. İkinci aşamada diğer oyuncular katılımcıya top atmayı bırakır, onu oyundan dışlarlar. Cyberball sosyal dışlanma paradigması bağlamında, OSB'li çocukların tipik gelişim gösteren akranları tarafından maruz kaldıkları dışlanmayı göstermiştir (Mcpartland et al., 2011). Orsmond et al., (2013) çalışmasında otizm spektrum bozukluğu olan genç yetişkinlerin sosyal katılımını incelemiştir. Bolling et al., (2011) çalışmasında otizmlilerde kural ihlalinde sosyal dışlanmayı incelemiştir.

Toplumsal kabul ve uyum olmadığında yaşanan ruhsal sıkıntıları ele alan çalışmalar;

Cage et al., (2018) çalışmasında otizmlilerde otizm kabulü ile ruh sağlığı (depresyon, anksiyete, stres) arasındaki ilişkiyi test etmeyi amaçlamıştır. Daha az kabul gören otizmlilerde daha fazla depresyon, anksiyete ve stres semptomları yaygınlığı göstereceği bulunmuştur. Bulgular depresyonun otizmin toplum, aile ve arkadaşlar tarafından kabulü ve kişisel kabulüyle yordandığını gösterdi. Otizmi kabullenme ile kaygı arasında bir ilişki bulunamadı.

Otizmin kabulü ile yüksek eğitime devam ve iş olanaklarıyla ilgili çalışmalar;

Lindsay et al., (2019) çalışmasında otizmlilerde işyeri düzenlemeleri araştırılmıştır. İşyerlerinde bireyin otizmlilerde olduğu açıklanırsa otizm spektrum bozukluğu hakkında farkındalık artar ve kabul edilmeleri kolaylaşır. Shattuck, Narendorf, Cooper, Sterzing, Wagner, Taylor (2012) çalışmasında otizm spektrum bozukluğu tanımlanan gençlerde ortaöğretim sonrası eğitim ve istihdam oranlarını incelemiştir. Araştırmasında otizm spektrum bozukluğu tanımlanan yetişkinlere yönelik hizmetleri incelemiştir. Amacı otizm spektrum bozukluğu tanımlanan yetişkinler iş, eğitim ve toplumsal katılımında başarıyı destekleyen hizmetler üzerine güncel ve metodolojik yönleri belirlemektir (Shattuck, Roux, Hudson, Taylor, Maenner, Trani 2012). Gelbar et al., (2015) çalışmasında otizm spektrum bozukluğu tanımlanan üniversite öğrencilerinin deneyimlerini incelemiştir. Taylor and Seltzer, (2011) çalışmasında yetişkinliğe geçişte OSB olan bireylerin istihdam ve ortaöğretim sonrası eğitim faaliyetlerini incelemiştir.

Toplumsal uyum ve kabulde öğretmenlerle ilgili çalışmalar;

Güleç-Aslan (2014) araştırmasında zihin engelliler öğretmen adaylarının OSB ye ilişkin deneyim ve algılar: öğrencilerin davranış problemleri, öğrencilerin toplumsal ve iletişim sorunları, teorik bilgileri pratiğe aktarma, verilen eğitimin dönüşlerini hemen alamama olarak ortaya çıkmıştır. Öğretmen adayları OSB tanımlı öğrencilerle çalışmanın en zor yönünün onların toplumsal ve iletişimde yetersizlikleriyle davranış sorunları olduğunu söylemiştir ve OSB için sosyal farkındalığın artmasını vurgulamıştır. Burak (2020) çalışmasında kaynaştırmaya katılan otizmlı öğrenciye karşı öz yeterliği etkili olan öğretmenlerin otizm spektrum bozukluğuyla ilgili fikir ve ayırımın fazla olduğu düşünülmektedir. Yazıcı ve Akman (2018) çalışmasında okul öncesi öğretmenleri sınıflarındaki otizmlı kaynaştırma öğrencisi olması durumunda onların gelişimlerine elverişli etkinlik ve program hazırlayacaklarını belirtmişler. Öğretmenler sınıflarında otizmlı kaynaştırma öğrencisinin olması tipik gelişim gösteren yaşlıları ve onların ebeveynleri için empati, farkındalık, birbirlerini olduğu gibi kabul etmelerini sağlayacaktır.

Toplumsal kabul ve uyumda aile ve akranlarla ilgili yapılan çalışmalar;

Arslan (2012) çalışmasında aileler zorluk yaşadıkları ve süreçte stres oldukları çıkmıştır. Aslan ve Şeker (2013) çalışmasında ebeveynler kendilerini suçlu hissetmişlerdir. Anderson et al., (2016) çalışmasında otizmlı çocukların okul yılı boyunca sınıf arkadaşlarıyla olan bağlantısının azaldığını göstermektedir. Sınıf büyüklüğü otizmlı öğrencilerin sosyal kabul ve uyumunu etkiliyor. Otizmlı erkek öğrenciler sınıf mevcudunun 20 veya daha az olduğu sınıflarda akranlarıyla daha fazla bağlantı kurarken; otizmlı kız öğrenciler sınıf mevcudunun 21 veya daha fazla olduğu sınıflarda daha fazla bağlantı kurdukları çıkmıştır. Locke et al., (2019) çalışmasında devlet okullarındaki otizmlı çocuklar için sosyal katılım müdahalesinin uygulama desteğinin yetişkin ve akranlarının üzerindeki etkisini incelemiştir. Aktaş ve Küçük (2002) çalışmasında öğrencilerin yapılan etkinlik sonucunda toplumsal kabul düzeylerinde geliştirme sağlanmıştır. Sezer (2012) çalışmasında üniversite öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarını belirlemek için özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde vakit geçirmelerini sağlamıştır. Çalışma sonucunda katılımcıların olumlu tutumlarının arttığı görülmüştür.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, verilerin toplanması, veri toplama araçları, verilerin analizi ile ilgili ayrıntılı bilgiler verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan özel eğitim öğretmenlerinin eğitim verdikleri OSB tanılı öğrencilerin toplumsal uyum ve kabulüne yönelik görüş ve önerilerini belirleyebilmek için nitel araştırma yöntemlerinden betimleyici görüşme tekniği kullanılmıştır. Nitel araştırma olayların, ilişkilerin, etkinliklerin niteliğinin araştırıldığı çalışmalardır. Kişilerin fikirlerinin, görüşlerinin, tecrübelerinin anlaşılması için nitel araştırma yöntemleri kullanılmaktadır. Araştırmanın perspektifi için genellemeler ve beklentilerin neler olduğunu anlamamızı, tahmin etmemizi sağlayarak konu hakkında ayrıntılı bilgi vermektedir (Baykoç, 2011). Çalışmanın odağında az sayıdaki (5-25) kişilerden nitelikli bilgi elde etme amacındadır (Vuran, 2013).

Araştırma İstanbul ili içerisinde bulunan özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan özel eğitim öğretmenleriyle yürütülmüştür. Çalışma için belirlenen gönüllü öğretmenlerle görüşmeler yüz yüze olarak planlanmıştır. Fakat COVID19 pandemisi sebebiyle yüz yüze görüşmeler sağlanamadığı için çevrimiçi görüşme tekniği uygulanmıştır. Öğretmenlerin formdaki soruları cevaplamaları istenmiştir. Araştırma nitel araştırma yaklaşımlarından betimleyici görüşme tekniğiyle gerçekleştirilmiştir. OSB tanılı öğrencilerin toplumsal uyum ve kabulü olgusunu amaçlı örneklem dahilinde belirlenen katılımcılar ile görüşülmüş. Veriler 28.09.2020 ile 22.10.2020 tarihleri arasında veriler toplanmıştır. Araştırmanın süreci Tablo 3.1’de verilmiştir.

Tablo 3.1: Araştırma Süreci

DESEN	KATILIMCILAR	ANALİZİ
<ul style="list-style-type: none"> • Desen: nitel	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Amaçlı örneklem	<ul style="list-style-type: none"> ○ Betimsel analiz
<ul style="list-style-type: none"> • Betimlenen Olgu: OSB	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ölçüt dayanaklı örneklem	<ul style="list-style-type: none"> ○ Online görüşme

tanılı öğrencilerin toplumsal uyum ve kabulü.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Özel eğitim öğretmenleri ▪ 15 kadın, 5 erkek 	<p>tekniki</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ 28.09.2020 ile 22.10.2020 tarihleri arasında veriler toplanmıştır.
<ul style="list-style-type: none"> • Amaç: özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan özel eğitim öğretmenlerinin eğitim verdikleri OSB tanılı öğrencilerin toplumsal uyum ve kabulüne yönelik görüş ve önerilerini belirlemek. 		

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmaya katılacak öğretmenler seçilirken amaçlı örneklem yöntemi kullanılmıştır. Araştırmaya katılımcı olarak 20 özel eğitim alan öğretmeni dâhil edilmiştir. Amaçlı örneklem araştırmanın amacına uygun seçilen konuyu ayrıntılı araştırmaya fırsat vermektedir. Çalışmanın verilerine uygun özelliklere sahip kişilerde uygulama yapmak için amaçsal örneklemin ölçüt örneklemesine uygun olmaktadır (Baykoç, 2011). Araştırmada amaçlı örneklemin ölçütleri (araştırmaya alınma kriterleri) şunlardır: Katılımcının özel eğitim öğretmenliğinden mezun olması, katılımcının özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde çalışıyor olması, araştırma için gönüllü olmasıdır. Araştırmadan dışlanma kriterleri şunlardır: Araştırmacının çalıştığı kurumda olması, amaçlı örnekleme yer alan kriterleri taşımamasıdır. Etik ilkelere uygun olması amacıyla araştırmaya gönüllü katılan öğretmenlerin isimleri kullanılmamış, kodlama yöntemi kullanılmıştır. Görüşmeler analiz edilirken katılımcı öğretmenler için Ö1,Ö2,... kodlaması kullanılmıştır. Araştırma için Biruni Üniversitesi'nden 28.05.2020 tarihinde etik kurul onayı alınmıştır. Ek 6'da etik kurul onayı yer almaktadır.

3.3. Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması nitel araştırma yöntemlerinden online görüşme tekniği kullanılmıştır. Online görüşme tekniği katılımcıyla araştırmacının aynı ortamda bulunmasını gerektirmediğinden zaman ve mekan konusunda esneklik sağlar. Karşılıklı görüşmelerin yapılmasının zor olduğu kişilere ulaşmayı sağlamaktadır. Görüşmeler yazılı iletişime dayanmaktadır (Yıkılmış, 2020). Araştırma için alanda uzmanlar ile fikir alınarak oluşturulacak sorular özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan özel eğitim öğretmenlere eğitim verdikleri OSB tanılı öğrencilerin toplumsal

uyum ve kabulüne yönelik görüşlerini ve önerilerini almaya yönelik sorular yönlendirilerek veriler elde edilmiştir. Ek 2’de gönüllü olur formu ile katılımcıdan onay alınmıştır. Araştırmada katılımcıların özelliklerini niteleyecek “Kişisel Bilgi Formu” Ek4’te ve öğretmenlerin görüşlerini belirleyecek “Görüşme Formu” Ek3’te yer almaktadır. Araştırma için hazırlanan görüşme formunun uzman geçerliliğini almak için bir özel eğitim uzmanından, bir psikolojik danışmandan ve bir akademisyenden görüş alınmıştır. Soruların açıklığı, konuya uygunluğu, anlaşılabilirliği ve düzeltilecek yerler hakkında dönütler alınmıştır. Sorular katılımcıyı yönlendirmeyip, açık ve anlaşılır olması esas alınmıştır. Veri toplama sürecinden önce etik kurul onayı (Ek6) 28.05.2020 tarihinde alınmıştır. Verilerin toplanması amacıyla öğretmenlere yönelik soruların yer aldığı bir form hazırlanmıştır. Sorular araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Görüşme soruları uzman görüşü alınarak 10 soru olarak belirlenmiştir. Bilgilendirme formu Ek 6’da yer almaktadır. Öğretmenlere sorulan sorular Tablo3.3’tedir. Ek 4’te katılımcıların demografik bilgilerine ulaşmak için 6 soru sorulmuştur. Tablo 3.2’de ayrıntıları verilmiştir.

Tablo 3.2: Katılımcıların Demografik Bilgileri

Katılımcı	Görüşme tarihi	Cinsiyet	Yaş	Eğitim düzeyi	Mesleki deneyim süresi	Lisans dersleri araları otizm spektrum bozukluğuna ilişkin alınan dersler	Ailede veya yakın çevrede otizm tanıılı birey var mı ?
Ö1	28.09.2020	Kadın	30	Lisans	1	Zihin yetersizliği ve otizm spektrum bozukluğu	Hayır
Ö2	28.09.2020	Kadın	24	Yüksek Lisans	3	UDA, özel eğitim	Hayır
Ö3	28.09.2020	Erkek	25	Lisans	3	Uygulamalı davranış analizi 1, Uygulamalı davranış analizi 2, özel eğitim, otizmliler çocuklar eğitimi	Hayır
Ö4	28.09.2020	Kadın	23	Lisans	1	Zihin yetersizliği ve otizm spektrum bozukluğu	Hayır
Ö5	29.09.2020	Kadın	40	Lisans	20	Zihin engelliler ve otizm spektrum bozukluğu	Hayır
Ö6	29.09.2020	Kadın	30	Lisans	7	Uygulamalı davranış analizi	Hayır
Ö7	29.09.2020	Erkek	25	Yüksek Lisans	3	Otizm spektrum bozukluğu ve uygulamalı davranış analizi	Hayır
Ö8	03.10.2020	Kadın	30	Lisans	7	Davranış değiştirme yöntem ve teknikleri	Hayır
Ö9	03.10.2020	Erkek	23	Lisans	1	Hatırlamıyorum	Evet
Ö10	06.10.2020	Kadın	25	Yüksek Lisans	3	Otistik çocukların eğitimine giriş, ileri derecede otistik özellik gösteren çocukların eğitimi, otistik özellikler gösteren çocuklara iletişim becerilerinin kazandırılması	Hayır
Ö11	07.10.2020	Kadın	38	Yüksek Lisans	1	Erken dönem çocuklukta otizm spektrum bozukluğu müdahale programı	Hayır
Ö12	09.10.2020	Kadın	34	Lisans	9	Özel eğitim	Hayır
Ö13	09.10.2020	Kadın	27	Yüksek Lisans	4	Özel eğitim	Hayır
Ö14	09.10.2020	Kadın	23	Lisans	1	Zihinsel yetersizlik ve otizm spektrum bozukluğu	Hayır
Ö15	09.10.2020	Erkek	25	Yüksek Lisans	4	Otizm spektrum bozukluğu, özel eğitim, UDA, küçük adımlar projesi	Hayır
Ö16	09.10.2020	Kadın	40	Yüksek Lisans	10	OSB	Evet
Ö17	15.10.2020	Kadın	26	Yüksek Lisans	5	Otizm spektruma giriş	Hayır
Ö18	15.10.2020	Kadın	37	Lisans	16	Otizm nedir, otizmde dil ve konuşma sorunları, otizmde beyin ilişkisi, otizmde okuma yazma öğretimi, otizmde nasıl iletişim kurulur...	Evet
Ö19	15.10.2020	Kadın	26	Yüksek Lisans	4	Zihin yetersizliği ve otizm spektrum bozukluğu	Hayır
Ö20	24.10.2020	Erkek	28	Lisans	2	Uygulamalı davranış analizi, dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu, yaygın gelişimsel bozukluk vb.	Evet

Tabloda katılımcıların formu yanıtladığı tarihler yer almaktadır. Online hazırlanan form katılımcılara gönderilmiş yanıtladıkları tarihlere göre sıralanarak tablo oluşturulmuştur. Yanıtlar 28.09.2020 ile 24.10.2020 tarihleri arasında gelmiştir. Tablo 3.2 incelendiğinde katılımcıların 15'inin kadın, 5'inin erkek olduğu görülmektedir. 4 katılımcı 25 yaşında, 3 katılımcı 23 yaşında, 3 katılımcı 30 yaşında, 2 katılımcı 26 yaşında, 2 katılımcı 40 yaşında, 24; 27; 28; 34; 38 yaşlarında birer katılımcı olduğu görülmektedir. Lisans mezunu 11 katılımcı ve yüksek lisans mezunu 9 katılımcının olduğu görülmektedir. Araştırmaya dahil olan katılımcıların deneyim sürelerine bakıldığında; 1 yıl deneyimi olan 5 katılımcı, 3 yıl deneyimi olan 4 katılımcı, 4 yıl deneyimi olan 3 katılımcı 7 yıl deneyimi olan 2 katılımcı, 2; 5; 9; 10; 16; 20 yıl deneyimi olan birer katılımcı olduğu görülmektedir. Ailede veya yakın çevrede OSB tanılı birey olduğunu belirten 4 katılımcı, olmadığını belirten 16 katılımcı olduğu görülmektedir.

Tablo 3.3: Görüşme Soruları

-
1. Neden özel eğitim öğretmenliği bölümünü tercih ettiniz?
  2. Otizm ile ilgili düşünceleriniz?
  3. Otizmliler toplum tarafından nasıl algılanıyor?
  4. Otizm tanılı öğrencilerin ailelerinin karşılaştıkları sorunlar nelerdir?
  5. Otizm tanılı öğrencilerin okulunda karşılaştıkları sorunlar nelerdir?
  6. Otizm tanılı öğrencilerin okullarında kabullenme sürecinde yaşadıkları sorunlar nelerdir?
  7. Otizm öğrencilerin toplumsal kabulü için önerileriniz nelerdir?
  8. Otizm tanılı çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarının topluma kabulü için önerileriniz nelerdir?
  9. Otizmliler toplum tarafından kabulünün yararları nelerdir?
  10. Otizmliler toplumsal yaşama katılmaları için önerileriniz nelerdir?
-

Araştırma soruları seçilirken: 1. ve 2. soru öğretmen algısını; 3. toplum algısını; 4., 5., 6. sorularla OSB tanılı öğrencilerin karşılaştıkları sorunları; 9. kabulün yararlarını; 7., 8., 10. sorularla kabule yönelik önerileri belirlenmeye çalışılmıştır.

3.4. Veri Toplama Araçları

Araştırmaya gönüllü katılacak özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan öğretmenlerden kişisel bilgilerinin alınacağı genel bilgi formu hazırlanmıştır. Genel bilgi formunda araştırmaya katılacak öğretmenlerin eğitim düzeyleri, mesleki

deneyim süreleri Ek6'da yer almaktadır. Araştırma için hazırlanmış görüşme onay formu ile araştırmanın amacı katılımcılara açıklanacak kabul ederlerse sorulara geçilecektir. Görüşme başlangıcından önce katılımcılara bilgi verecek gönüllü olurlar ise sorular yanıtlanacaktır. Görüşme zamanı için her bir katılımcı için genel bilgi formu (Ek4), görüşme formu (Ek3), görüşme onay formu (Ek1 ve Ek2) veri toplama aracı olarak kullanılmıştır.

Araştırmanın iç geçerliliğini sağlamak için konuyla ilgili literatür taranarak kavramsal çerçeve elde edilmiş ve online görüşme formu geliştirilmiştir. Formu gönüllü olmayı kabul eden katılımcılar doldurmuştur. Form demografik bilgiler ve görüşme sorularının bulunduğu iki kısımdan oluşmaktadır. Görüşme formu oluşturulurken soruların açık uçlu olmasına, kolay anlaşılır olmasına, yönlendirici olmamasına dikkat edilmiştir. Araştırmanın güvenilirliğinin artması için doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Katılımcıların demografik bilgileri Tablo 3.2'de, görüşme soruları Tablo3.3'te sunulmuştur.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırma betimsel analiz ile değerlendirilmiştir. Nitel veri analiz yöntemi olan betimsel analizde amaç araştırmayla doğrudan ya da dolaylı tüm verileri anlaşılabilir şekilde ortaya koymaktır. Veriler analiz edilip kodlanıp bir bütün olarak birleştirilerek sonuca ulaşılmaktadır (Baykoç, 2011). Nitel araştırmalarda güvenilirliği arttırmak için her veri kaydedilmekte, tutulan notlar katılımcılar tarafından tekrar kontrol edilmekte ve alıntılar eklenmektedir. Uzmanlar arası güvenilirliği alınarak araştırmanın güvenilirliği artırılmakta ve iki araştırmacının kodlama güvenilirliğine bakılmaktadır (Creswell, 2013; Baykoç, 2011). Uzmanlar arası güvenilirlik için (görüş birliği sayısı/ görüş birliği sayısı+ görüş ayrılığı sayısı)x 100 formülü sonucunda güvenilirliğin %90'a yakın veya üzerinde olması beklenmektedir (Baykoç, 2011). Görüşülen katılımcılara –gizlilik esassından- gerçek isimleri yerine kodlar kullanılmıştır. Araştırmacı tarafından alınan formlardaki verilerden kodlar oluşturulmuştur. Araştırmada, veriler analiz edilirken veriler kodlanır, temalar oluşturulur, veriler kodlanıp temalara göre düzenlenir ve bulgular yorumlanır (Creswell, 2013). Çevrimiçi görüşme kayıtlarının dökümü toplam 86 sayfadan oluşmuştur. Verilerin geçerlik ve güvenilirliği için alan uzmanlarıyla birlikte uzmanlar arası güvenilirlik değerlendirmesi yapılacaktır. Güvenirlik için görüşme

formunda yer alan soruların anlaşılabilirliğini tespit etmek için ön görüşme-pilot uygulama- yapılmıştır. Ön görüşmeler gönüllülük esasında çalışma grubu dışında iki özel eğitim uzmanıyla gerçekleştirilmiştir. Ön görüşmede katılımcılara sorular sorularak görüşleri alınmıştır. Böylelikle hazırlanan soruların anlaşılır olması hedeflenmiştir. Geçerlik ve güvenilirlik için formların altısının (%30) yansız atamayla seçerek çoğaltılıp alanda uzmana verilerek değerlendirilmiştir. Araştırmacı ve uzman birbirinden bağımsız görüşme formlarını okuyup kodlanmış, gerekli açıklamalar yazılmıştır. Tutarlılık için görüş birliği ya da görüş ayrılığı işaretlemeleri yapılmıştır. Aynı kodlar işaretlendiyse uzmanlar arası görüş birliği, farklı kodlamalar yapıldıysa uzmanlar arası görüş ayrılığı olarak kabul edilmiştir. Görüşme kodlama anahtarı Ek5'te yer almaktadır. Görüşme formu her katılımcı için ayrı olacak şekilde kaydedilmiştir.

Katılımcılara görüşme kodu (Ö1, Ö2,...) verildikten sonra; araştırmacı, alanda uzman öğretmen ile görüşme kodlarından elde edilen verilerin tutarlılığı karşılaştırılmıştır. Veriler tarandıktan sonra, araştırmacı ve alan uzmanı öğretmen elde edilen verileri farklı ortam ve zamanda okumuş, incelemiş ve karşılaştırarak kodlara ilişkin uzlaşmaya varılmıştır. Kodlar ortak özelliklere göre ana ve alt temalara verilerden mühim görülenler bir arada kullanılarak seçilenler alıntılanmıştır. Katılımcıların forma verdikleri cevaplar doğrultusunda benzer ifadeler ulaşmıştır. Araştırma verileri ana temalar, alt temalar, kategoriler, kodlar olarak sunulmuştur. Katılımcıların görüş ve önerileri incelenip, doğrudan alıntılar yapılarak betimlemiş bu sayede ortak ifadeler ulaşmıştır. Yapılan analiz ile ortak ifadelerden kodlar, kategoriler, temalar belirlenmiştir. Böylelikle araştırmanın genel çerçevesi oluşturulmuştur. Temalar oluşturulan kavramsal çerçeveye, beyan edilen ifadelerle bağlı kalınarak oluşturulmuştur. Tablo 4.1'de temalar yer almaktadır. Forma verilen cevapların dökümü toplam 86 sayfa olmuştur. 20 katılımcının yanıtları araştırmacı tarafından tablolara dökümü yapılmıştır. Geçerlik ve güvenilirlik için formların altısı (%30) Ö2, Ö4, Ö9, Ö11, Ö16, Ö19 uzmana verilerek değerlendirilmiştir. Uzmanlar arası güvenilirliğin belirlenmesi için verilerin dökümü karşılaştırılıp değerlendirilmiş ve görüş birliği sağlanmıştır. Uzmanlar arası güvenilirlik %90 olarak bulunmuştur. Analizlerde her form; verilen kodlamalarla (Ö1, Ö2, Ö3...) isimlendirilmiştir. Görüş birliğine varılarak belirlenen temaların betimsel analizine yer verilmiştir.

4. BULGULAR

Araştırmaya ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan özel eğitim öğretmenlerinin eğitim verdikleri OSB tanımlı öğrencilerin toplumsal uyum ve kabulüne yönelik görüş ve önerileri alınarak elde edilirken veriler dahilinde kodlama yapılmış, kategoriler ve temalar belirtilmiştir. Bulgular Ek 3'te yer alan görüşme formundaki soruların sıralanışı esas alınmıştır. Görüşme formu üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde bilgilendirilmiş onam formu ve araştırmaya gönüllü olarak katılımının onayı alındıktan sonra ikinci bölüme geçiş sağlanmaktadır. İkinci bölümde katılımcıların demografik bilgilerinin almaya yönelik ; cinsiyeti, yaşı, eğitim düzeyi, deneyim süresi, lisans dersleri arasında OSB'ye ilişkin alınan dersler, ailede veya yakın çevrede OSB tanımlı birey var olup olmadığına ilişkin cevaplar alınmıştır. Üçüncü bölümde görüşme formu yer almaktadır. Görüşme formunda yer alan sorular Ek3'te yer almaktadır. Araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğini arttırmak amacıyla belirlenen temalara ilişkin bulguların sunulmasında doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Katılımcıların görüş ve önerileri incelenip 5 ana tema ve 10 alt tema oluşmuştur. Temalar tablo 4.1'de yer almaktadır.

Tablo 4.1: Temalar

Özel Eğitim Öğretmenlerinin OSB Olan Öğrencilerinin Toplumsal Uyum ve Kabulüne Yönelik Görüş ve Önerileri

1. TEMA ÖĞRETMEN ALGISI	2. TEMA TOPLUM ALGISI	3. TEMA KARŞILAŞILAN SORUNLAR	4. TEMA ÖNERİLER	5. TEMA KABULÜN YARARLARI
Alt tema 1 Özel eğitim öğretmenliği bölümünü tercih etme nedenleri: ilgi, mesleki uygunluk, mesleki popülerlik, yüksek lisans imkanı, iş imkanı, üniversiteye konum olarak yakınlık.	Alt tema 3 OSB tanımlı bireylerin toplum tarafından nasıl algılandığı: hastalık gibi, dışlanma, korku, önyargı, hareketli, bilgisizlik, farkındalık arttı, engelli, davranış problemi olan.	Alt tema 4 OSB tanımlı öğrencilerin ailelerinin karşılaştıkları sorunlar: dışlanma, kaygı, olumsuz bakış açısı, eşit ve yeterli eğitim alamama, davranış problemi, topluma kabulde zorluk.	Alt tema 7 OSB tanımlı öğrencilerin toplumsal kabulü için öneriler: kamu erişilebilirlik, spotu, bilgilendirme, erken müdahale, sosyal aktiviteler, ailenin eğitime dahil edilmesi, kaynaştırmanın zorunluluğu.	Alt tema 10 OSB tanımlı bireyin toplum tarafından kabulünün yararları: topluma dahil, birey olabildiği, olumlu tutum, fark edilmesi, yaşlılarını yakalayabilmesi, işe kabul, olumlu tutum, eğitime hazır olabildiği.

Alt tema 2 Özel eğitim öğretmenlerinin otizm ile ilgili düşünceleri: erken müdahale, farklı bireyler, net değil, hastalık değil, topluma dahil edilmeli, her şey, teknoloji sebep olmuştur, yaşam kalitesini etkiliyor, geniş bir spektrum.

Alt tema 5 OSB tanılı öğrencilerin okullarında karşılaştıkları sorunlar: okulda dışlanma, yeterli kaynaştırmanın olmaması, uyum sağlayamaması, akran zorbalığı, kaynaştırma öğrencim yok, böyle bir sorunla karşılaşmadım.

Alt tema 8 OSB tanılı çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarının topluma kabulü için öneriler: kabul çalışmaları, eğitim, ailenin kabulü, sosyal aktiviteler, bilgilendirme, sosyalleşme.

Alt tema 6 OSB tanılı öğrencilerin okullarında kabullenme sürecinde yaşadıkları sorunlar: dışlanma, olumsuz tutum, akran zorbalığı, problem davranış sergileme, adaptasyonda güçlük.

Alt tema 9 OSB tanılı bireylerin toplumsal yaşama katılmaları için öneriler: topluma katılım, iş olanağı, otizmin fark edilmesi, olumlu tutum oluşturmaya yönelik çalışmalar, iyi eğitim olanağı, sosyal etkinlikler.

4.1. Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Cevaplarının Analizi

Araştırmanın bu bölümünde, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan özel eğitim öğretmenlerinin eğitim verdikleri OSB tanılı öğrencilerin toplumsal uyum ve kabulüne yönelik görüş ve önerilerini; görüşme formunda yer alan sorulara verdikleri yanıtları betimlemeye ilişkin görüşleri bulunmaktadır.

4.1.1. Araştırmaya katılan öğretmenlerin otizmlili öğrencilerin toplumsal uyum ve kabulüne yönelik görüş ve önerileri

Bu bölümde katılımcıların görüşme sorularına verdikleri cevapların betimsel analizi yer alacaktır.

4.1.1.1. Neden özel eğitim öğretmenliği bölümünü tercih ettiniz?

Tablo 4.2: Katılımcıların Özel Eğitim Öğretmenliği Bölümü Tercih Nedenleri

Cevaplar	f	Yüzdellik
İlgi	13	%65
Mesleki uygunluk	1	%5
Mesleki popülerlik	1	%5
Yüksek lisans imkanı	1	%5
Tesadüf	1	%5
İş imkanı	2	%10

Tablo 4.3'te özel eğitim öğretmenliği seçme nedenleri incelendiğinde katılımcılardan 13'ü ilgi duyduğunu (Ö1, Ö2, Ö3, Ö5, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö12, Ö14, Ö16, Ö19, Ö20) belirtmiş, 2 katılımcı iş imkanı olduğundan (Ö15, Ö17), mesleki uygunluk (Ö4), mesleki popülerlik (Ö6), tesadüf (Ö13), üniversiteye konum olarak yakınlık (Ö18) yanıtlarını verdikleri görülmüştür.

Öğretmenlerin görüşleri analiz edildiğinde; özel eğitim öğretmenliği seçme nedeni olarak % 65 ile ilgi yanıtı ilk sırada yer almaktadır. Öğretmenlerin bu konudaki görüşleri aşağıda verilmiştir:

Ö1: Araştırma yapmaya elverişli bir alan ve öğretmenlik mesleğini seviyor olmam. Ö2: Meslek lisesinde özel eğitim bölümünde okumuştum ilgimi çekti sevdim ve üniversitede de bu bölümü okumak istedim. Ö3: Puan türüme uygun öğretmenlikler arasında ilgimi çeken bir bölüm oldu. Araştırdım, yapabileceğimi düşündüm ve tercih ettim. Ö5: Mesleği yakından araştırıp sevdiğim için. Ö7: Özel çocuklarla ilgilenmeyi sevdiğim için. Ö8: Özel eğitime muhtaç bireyleri toplum ile bütünleştirip onların bizler gibi normal olduğunu topluma kabul ettirmek amacı ile bu mesleği seçtim ve severek yapmaktayım. Ö9: Yakın çevremde özel bir bireyin bulunması ve bu işi eğlenceli bulduğum için tercih ettim. Ö10: Bu bölümün içerdiği çalışma programı ilgimi çektiği için tercih ettim. Ö12: Bu bölüme ilgim vardı özel eğitime ihtiyacı olan bireylere yardımcı olmak istediğim için. Ö14: Özel gereksinimli çocuklarla çalışmaktan keyif aldığım ve kişisel özelliklerimin bu mesleğe uygun olduğunu düşündüğüm için tercih ettim. Ö16: Özel gereksinimli çocukları seviyorum. Ö19: Çocukluğumda tanıdığım bir otizmli bireyden sonra her zaman bu işi yapmak istedim. Yaşım ilerledikçe de bu konu üzerine okuyup kesinlikle bu alanda çalışmam gerektiğine karar verdim. Ö20: Özel öğrencilerle ilgilenmem ve onlarla beraber beni güçlü yapıyor ve onlara az bi faydam olsa da ne mutlu bana çok sevdiğim bi meslek.

İkinci sırada % 10 ile iş imkanı yanıtı gelmektedir. Öğretmenlerin bu konudaki görüşleri aşağıda verilmiştir:

Ö15: Mesleki olarak kendimi yeterli bulduğum bir meslek ve iş bulunabilirliği daha rahat. Ö17: Ataması kolay olduğu için.

Katılımcıların % 5' i mesleki uygunluk yanıtını vermişlerdir. Öğretmenlerin bu konudaki görüşleri aşağıda verilmiştir:

Ö4: Karakteristik özelliklerimin bu mesleğe uygun olduğunu ve alana daha fazla katkı sağlayabileceğimi düşündüğüm için bu bölümü büyük bir motivasyonla tercih ettim.

Katılımcıların % 5' i mesleki popülerlik yanıtını vermişlerdir. Öğretmenlerin bu konudaki görüşleri aşağıda verilmiştir:

Ö6: Mesleki popülerlik.

Katılımcıların % 5' i yüksek lisans imkanı yanıtını vermişlerdir. Öğretmenlerin bu konudaki görüşleri aşağıda verilmiştir:

Ö11: Yüksek lisans imkanı olduğu için.

Katılımcıların % 5' i tesadüf yanıtını vermişlerdir. Öğretmenlerin bu konudaki görüşleri aşağıda verilmiştir:

Ö13: Tamamen tesadüf eseri tercih ettim sonra çok sevdim.

Katılımcıların % 5' i üniversiteye konum olarak yakınlık yanıtını vermişlerdir. Öğretmenlerin bu konudaki görüşleri aşağıda verilmiştir:

Ö18: Evime yakın üniversite olan bir bölümdü.

4.1.1.2. Otizm ile ilgili düşünceleriniz?

Tablo 4.3: Katılımcıların Otizmle İlgili Düşünceleri

Cevaplar	<i>f</i>	Yüzdeler
Erken müdahale	7	%35
Farklı bireyler	5	%25
Net değil	2	%10
Hastalık değil	1	%5
Topluma dahil edilmeli	1	%5
Her şey	1	%5
Teknoloji sebep olmuştur	1	%5
Yaşam kalitesini etkiliyor	1	%5
Geniş bir spektrum	1	%5

Tablo 4.4 incelendiğinde katılımcıların otizmle ilgili düşünceleri arasında bir kısmı erken müdahale (Ö1, Ö3, Ö5, Ö9, Ö17, Ö19, Ö20) konusuna değinirken, bir kısmı farklı bireyler (Ö2, Ö4, Ö10, Ö14, Ö15) olarak ifade etmiştir. Diğer yorumlar net değil (Ö6, Ö13); hastalık değil (Ö7); topluma dahil edilmeli (Ö8); her şey (Ö11); teknoloji sebep olmuştur (Ö12); yaşam kalitesini etkiliyor (Ö16); geniş bir spektrum (Ö18) şeklinde yanıtlar alınmıştır.

Öğretmenlerin görüşleri analiz edildiğinde; % 35 ile erken müdahale yanıtı ilk sırada yer almaktadır. Öğretmenlerin bu konuda belirttiği görüşler aşağıda verilmiştir:

Ö1: Erken müdahale edilmesi gereken bir bozukluk ancak ülke genelinde yeterince güçlü fark edilip müdahale edilemiyor. Ö3: Otizmli birey erken yaşta başlanmış doğru bir eğitimle günlük yaşamını bağımsız yürütebilir. Ö5: Erken dönemde müdahale ile gelişimsel etkilerinin önüne geçilebilir. Ö9: Otizm tanılı çocukların gerçekten çok gelişeceğine akademik olarak ilgi alanlarının keşfedilip onları doğru alana yönlendirmeyi bu sayede hep sosyal hayatta hem de akademik hayatta başarılı olacaklarını düşünüyorum. Ö17: Çalışması zor bir grup, erken tanı ve sağaltım ile hızlı yol alınabilen bir heterojen bir yetersizlik türüdür. Ö19: Bireyin tamamen spektrumun neresinde kaldığına bağlı olarak her bir otizminin onlardan beklenenden çok daha fazlasına sahip olduğunu düşünüyorum. Yeter ki doğru iletişim yöntemiyle doğru bir eğitim süresinden geçilsin. Ö20: Otizmli çocukların erken eğitim ve kaliteli eğitim çok çok önemlidir. En kritik dönem 2.5- 5 yaş arası.

Öğretmenlerin görüşleri analiz edildiğinde; % 25 ile farklı bireyler yanıtı ikinci sırada yer almaktadır. Öğretmenlerin bu konuda belirttiği görüşler aşağıda verilmiştir:

Ö2: Dünyayı algılama biçimleri farklı olan birey konuşmasa da hoşlarına giden gitmeyen durumları belli ederken kimi birey etmeyebiliyor, öğrenme yolları farklı olan bireyler, kendilerince iletişim kurabilen bireyler. Ö4: Otizm bence her bireyde farklı seyreden ve bu sayede her bireyin keşfedilmesiyle eğitimde düşünülenin aksine bir artı olarak kullanılabilir bir farklılık. Ö10: Otizm hala hakkında çok bilgimizin olmadığı, keşfe açık olan bir farklılık. Elimizde genel bir profil olsa da otizmli her çocuk birbirinden çok farklı. Ö14: Engel değil farklılık olduğunu düşünüyorum. Ö15: Dünyada yaşayan insanların birbirlerinden farklılıkları vardır kültürel farklılıklar etnik farklılıklar gibi otizmli bireyler ve normal gelişim gösteren bireyler arasında da bu şekilde farklılıklar var. Biz çiçek kokusunu severken onlar yanmış tuğla kokusunu sevebiliyor. Dünyayı bizden farklı algılıyorlar ve bizde bu farklı algılama ile bu dünyada yaşamakta güçlük çecekleri onları kendimize benzetmeye çabalıyoruz.

Öğretmenlerin görüşleri analiz edildiğinde; % 10 ile erken müdahale yanıtı üçüncü sırada yer almaktadır. Öğretmenlerin bu konuda belirttiği görüşler aşağıda verilmiştir:

Ö6: Hala net olarak bir tanımlanması olmayan özel bir grup. Ö13: Otizm mucizevi, tamamen bireylere göre davranışlar oluşturan ve hala çok gizemli bir özel gereksinim.

Katılımcıların % 5'i hastalık değil yanıtını vermişlerdir:

Ö7: Otizm bir hastalık değildir.

Katılımcıların % 5'i topluma dahil edilmeli yanıtını vermişlerdir:

Ö8: Ailenin de desteğiyle topluma kazandırılabilir bireyler olduğunu düşünüyorum.

Katılımcıların % 5'i her şey yanıtını vermişlerdir:

Ö11: Her an her şey olabilir.

Katılımcıların % 5'i teknoloji sebep olmuştur yanıtını vermişlerdir:

Ö12: Maalesef çağımızın hastalığı durumuna geldi teknolojik aletlere ilgi arttıkça otizm daha da çok artıyor.

Katılımcıların % 5'i yaşam kalitesini etkiliyor yanıtını vermişlerdir:

Ö16: Bireyin yaşam fonksiyonlarını tahribata uğratan yetersizlik.

Katılımcıların % 5'i geniş bir spektrum yanıtını vermişlerdir:

Ö18: Çok geniş bir yelpaze, derin bir kuyu gibi kazdıkça öğrenilen yeni şeylerin zenginliği.

4.1.1.3. Otizmliler toplum tarafından nasıl algılanıyor?

Tablo 4.4: Otizmliler toplum tarafından algısı

Cevaplar	f	Yüzdeler
Hastalık gibi	1	%5
Dışlanma	6	%30
Korku	1	%5
Önyargı	1	%5
Hareketli	1	%5
Bilgisizlik	3	%15
Farkındalık arttı	2	%10
Engelli	2	%10
Davranış problemi olan	3	%15

Tablo 4.5 incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmenler otizmliler toplum tarafından dışlanmış (Ö2, Ö3, Ö5, Ö7, Ö8, Ö20) olarak algılandıklarını belirtmişlerdir. Bir diğer algının davranış problemi olan (Ö15, Ö18, Ö19); bireyler

olarak görülmesinin yanında bilgisizlikte (Ö10, Ö11, Ö12) olduğunu belirtmişlerdir. Diğer yorumlar da hastalık gibi (Ö1); korku (Ö4); önyargı (Ö6); hareketli (Ö9); bilgisizlik (Ö10, Ö11, Ö12); farkındalık arttı (Ö13, Ö17); engelli (Ö14, Ö16) olarak algılandıklarını belirtmişlerdir.

Öğretmenlerin görüşleri analiz edildiğinde; % 30 ile dışlanma yanıtı ilk sırada yer almaktadır. Öğretmenlerin bu konuda belirttiği görüşler aşağıda verilmiştir:

Ö2: Davranış problemi olmayan bireylerin toplum içerisinde kabulünün zor olduğunu düşünmüyorum fakat davranış problemi eşlik ettiğinde toplum tarafından dışlanma durumu olabiliyor. Ö3: Şu an için kabul oranlarının az olduğunu düşünüyorum. Velilerimden hep zor sınıf buldukları, kabul edilmedikleri yönde şikayetler geliyor. Ö5: Çoğu kişi tarafından dışlanıyor. Ö7: Otizmlili bireyler toplum tarafından oldukça fazla dışlanmaktadır. Ö8: Otizmlili bireyler toplum tarafından fazlaca dışlanmakta. Ö20: Farklı davranıyor hatta dışlanan bile oluyor böyle olmamalı.

Öğretmenlerin görüşleri analiz edildiğinde; % 15 ile bilgisizlik yanıtı yer almaktadır. Öğretmenlerin bu konuda belirttiği görüşler aşağıda verilmiştir:

Ö10: Toplumun bu konuda bilgisinin ve farkındalığının çok az olduğunu düşünüyorum. O yüzden otizmlili birey görünce bunu anlayabildiklerini düşünmüyorum. Bu nedenle otizmlili bireyler ve aileleri topluma katılmaktan kaçınıyorlar. Ö11: İlk karşılaşılan insanlar bunu anlamakta zorlanıyor ailesinde veya çevresinde bulunan insanlar biraz daha farklı algılayabiliyor...Ö12: Bence çok algılanamıyor insanlar otizmlili çocukların neden böyle davranışlar sergilediğini.

Öğretmenlerin görüşleri analiz edildiğinde; % 15 ile davranış problemi olan yanıtı yer almaktadır. Öğretmenlerin bu konuda belirttiği görüşler aşağıda verilmiştir:

Ö15: Otizm toplumun geneli tarafından bilinen bir durum değil ne olduğunu kavramaları da güç bir durum sadece Allahın takdiri tüh tüh ünlemleri ile geçilen bir konu. Toplum içinde kabul gören delilik tanısına toplumumuz otizmi de eklemiş bulunmaktadır. Ö18: Depresif kişilikli gözüyle bakılıyor ve tanımadıkları bilmedikleri için korkuyorlar. Ö19: Otizm artık çok yaygın olmasına rağmen hala toplumda bilmeyen çok insan var. Çevresinde görenler ise çoğunlukla otizmlili bireylere ya acıyorlar yada otizmin önüne geçilemez bir engel olduğunu düşünüyorlar. Otizmlili bireyler toplumun çoğunluğu tarafından düzeni bozan, ses yapan, huzursuz eden kişiler olarak görülüyor.

Öğretmenlerin görüşleri analiz edildiğinde; % 10 ile farkındalık arttı yanıtı yer almaktadır. Öğretmenlerin bu konuda belirttiği görüşler aşağıda verilmiştir:

Ö13: Eskiye göre farkındalık arttı ama hala tam anlaşılmiş değil. En azından insanlar artık daha anlayışlı. Ö17: Yeni yeni toplum farkındalığı artmakta engelli bireyler olarak görülmektedir.

Öğretmenlerin görüşleri analiz edildiğinde; % 10 ile engelli yanıtı yer almaktadır. Öğretmenlerin bu konuda belirttiği görüşler aşağıda verilmiştir:

Ö14: Genellikle hepsi zihin engelliymiş gibi algılandığını fark ettim. Ö16: Engelli.

Katılımcıların % 5'i hastalık gibi yanıtını vermişlerdir:

Ö1: Otizm terimi bile anlayabilmiş değil ve genelde veliler çocuklarını bu öğrencilerden bulaşıcı hastalıkmiş gibi uzak tutuyor.

Katılımcıların % 5'i korku yanıtını vermişlerdir:

Ö4: Bilinçli ve bu konuda yetkin bireyler tarafından yalnızca ek eğitimler gerektiren bir farklılık olarak görülürken bu konuda yetersiz bilgiye sahip toplumsal kesim tarafından korku dolu, ayırtırmaya ihtiyaç duyulan bireyler olarak görülmekte.

Katılımcıların % 5'i önyargı yanıtını vermişlerdir:

Ö6: Önyargılı ve ucube gibi.

Katılımcıların % 5'i hareketli yanıtını vermişlerdir:

Ö9: Genel olarak hiperaktif olan sürekli bağıran çocuk gözüyle bakılmaktadır.

4.1.1.4. Otizm tanılı öğrencilerin ailelerinin karşılaştıkları sorunlar nelerdir?

Tablo 4.5: Otizm Tanılı Öğrencilerin Ailelerinin Karşılaştıkları Sorunlar

Cevaplar	f	Yüzdellik
Dışlanma	4	%20
Kaygı	5	%25
Olumsuz bakış açısı	1	%5
Eşit ve yeterli eğitim alamama	3	%15
Davranış problemi	2	%10
Topluma kabulde zorluk	5	%25

Tablo 4.6 incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmenler ailelerin kaygı (Ö2, Ö3, Ö15, Ö16, Ö20), topluma kabulde zorluk (Ö8, Ö11, Ö13, Ö18, Ö19) ve

dışlanma (Ö1, Ö6, Ö12, Ö17) gibi sorunlarla karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların diğer yorumları olumsuz bakış açısı (Ö4), eşit ve yeterli eğitim alamama (Ö5, Ö10, Ö14), davranış problemi (Ö7, Ö9) şeklinde olmuştur.

Öğretmenlerin görüşleri analiz edildiğinde; % 25 ile kaygı yanıtı ilk sırada yer almaktadır. Öğretmenlerin bu konuda belirttiği görüşler aşağıda verilmiştir:

Ö2: Çocuğunun ne anlatmak istediğini anlayamama, konuşabilecek mi kaygısı, nasıl iletişime geçeceğini nasıl etkileşim kuracağını bilememe. Ö3: Okul bulamamak, çevreden gelen garip bakışlar, kendilerine vakit ayıramamak. Ö15: Bu sorunun cevabı çok uzun ama kısaca bir iki cümle söyleyeyim; istenmeyen davranış ortaya çıktığı zaman çevredeki insanlara karşı mahcubiyet geliyor, çocuğun sürekli hayatını devam ettirip ettiremeyeceği noktasında kaygıları var gibi. Ö16: Tanıların geciktirilmesi, okul öncesi okulların olmayışı, kendilerinden sonra çocuklarının nerelerde kalacağı ve hakları konusunda hangi birimlerden hizmet alacaklarını bilmemeleri. Ö20: Anne babalar çok endişeli nasıl olacak diye düzelir mi yada yaşı ilerlediğinde davranış bozuklukları çıkar mı diye sürekli başkasıyla konuşma gereği duyuyor kendini teselli etmeye çalışıyor. Bütün ailelere sabırlar diliyorum.

Öğretmenlerin görüşleri analiz edildiğinde; % 25 ile topluma kabulde zorluk yanıtı ilk sırada yer almaktadır. Öğretmenlerin bu konuda belirttiği görüşler aşağıda verilmiştir:

Ö8: Çocuklarını topluma kabul ettirmekte çok zorlanıyorlar. Ö11: Toplumun anlayışının zayıf olması.. Ö13: Okul, öğretmen sorunları, toplumdan gelen baskılar yargılamalar, çoğu ne yapacağını bilmiyor. Aile eğitimi maalesef hiç gelişmemiş. Ö18: Hayatın her alanında zorluk yaşıyorlar. Toplumsal hayatta var olma sorunu, karı koca ilişkilerinin kötü etkilenmesi, ben olmadımda çocuğum ne yapacak, nereden iyi eğitim alırız, uzman ayırımı yapmada güçlüük. Ö19: Toplu ulaşım araçlarında veya sokakta, hatta evlerinde çocuklarını susturmadıkları veya çocuklarına söz geçiremedikleri gerekçesiyle sık sık yargılanıyorlar, şikayet ediliyorlar kimi zaman defalarca ev değiştirmek zorunda kalıyorlar. Çoğunlukla gittikleri rehabilitasyon merkezleri ve diğer eğitim kurumlarında sağlıklı bir eğitime ulaşamıyorlar. Devletin sağladığı eğitim çok sınırlı olduğu için eğitim konusunda çok yavaş ilerleme sağlanabiliyor. Genellikle anneler bu durumda tek başlarına mücadele etmek zorunda kalıyorlar.

Öğretmenlerin görüşleri analiz edildiğinde; % 20 ile dışlanma yanıtı yer almaktadır. Öğretmenlerin bu konuda belirttiği görüşler aşağıda verilmiştir:

Ö1: Dışlanma, eğitim imkanlarından olanakları ve eğitimleri sebebiyle eşit yararlanamamak, erken tanı ve tedavinin olmayışı, gelecek kaygısı... Ö6:

Toplum tarafından dışlanmak. Ö12: İstenmeme duygusu dışlanma kabul görmeme. Ö17: Okulda evde dışarıda sosyal hayatta istenmemekteler.

Öğretmenlerin görüşleri analiz edildiğinde; % 15 ile eşit ve yeterli eğitim alamama yanıtı yer almaktadır. Öğretmenlerin bu konuda belirttiği görüşler aşağıda verilmiştir:

Ö5: Eşit ve yeterli eğitim imkanları olmaması. Ö10: En büyük sorun yetersiz ve niteliksiz eğitim almaları. İkinci olarak toplum tarafından bilinmemek ve anlaşılmamak. Onlara yönelik toplumda hiçbir etkinliğin ve sosyal aktivitenin düzenlenmemesi. Ö14: Toplumun bilinçsizliği nedeniyle hatalı söylem ve muamelelere maruz kalıyorlar, bu da psikolojik yüklerinin daha da artmasına neden oluyor. Bunun dışında yeterli ben doğru bilgiye ulaşamıyorlar, kaliteli bir şekilde eğitim hizmetlerinden yararlanamıyorlar.

Öğretmenlerin görüşleri analiz edildiğinde; % 10 ile davranış problemi yanıtı yer almaktadır. Öğretmenlerin bu konuda belirttiği görüşler aşağıda verilmiştir:

Ö7: Konuşma problemi, göz kontağı kurma problemi. Ö9: Akranlarıyla anlaşamamaları, şiddet göstermeleri, derse karşı isteksizlik, aile bireyleriyle zaman geçirmemeleri vb.

Katılımcıların % 5'i olumsuz bakış açısı yanıtını vermişlerdir:

Ö4: Alan dışından öğretmenlerin otizmli bireylere eğitim veriyor oluşu, yanlış eğitsel uygulamalar, toplumun yanlış algıları ve bakış açısı, bireylerin yeterince desteklenmemesi.

4.1.1.5. Otizm tanılı öğrencilerin okullarında karşılaştıkları sorunlar nelerdir?

Tablo 4.6: Otizm Tanılı Öğrencilerin Okullarında Karşılaştıkları Sorunlar

Cevaplar	f	Yüzdellik
Okulda dışlanma	8	%40
Yeterli kaynaştırmanın olmaması	5	%25
Uyum sağlayamaması	1	%5
Akran zorbalığı	4	%20
Kaynaştırma öğrencim yok	1	%5
Böyle bir sorunla karşılaşmadım	1	%5

Tablo 4.7 incelendiğinde otizm tanılı öğrenciler okulda dışlanma (Ö1, Ö5, Ö8, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö18) ve yeterli kaynaştırmanın olmaması (Ö2, Ö3, Ö4, Ö14, Ö16) okullarında karşılaştıkları sorunlardır. Katılımcıların diğer yorumları uyum sağlayamaması (Ö6), akran zorbalığı (Ö7, Ö17, Ö19, Ö20), kaynaştırma öğrencim yok (Ö9), böyle bir sorunla karşılaşmadım (Ö15) şeklinde olmuştur.

Öğretmenlerin görüşleri analiz edildiğinde; % 40 ile okulda dışlanma yanıtı ilk sırada yer almaktadır. Öğretmenlerin bu konuda belirttiği görüşler aşağıda verilmiştir:

Ö1: Öğretmen ve veliler tarafından sınıfta istenmeme, ilkokul öğretmenlerinin öğretim tekniklerinde uyarlamaya yapmaması. Ö5: Sınıfta o öğrenciye yokmuş gibi davranılması. Ö8: Okuldaki diğer çocuklar hatta bazen öğretmenler ve okul idaresi tarafından dahi kabul görememe. Ö10: Öncelikle öğretmenler çocukları kabullenmemekte ve sınıfta istememektedir. Onlar istese bile sınıftaki diğer çocukları bu konuda gerekli bir şekilde bilgilendirmemektedirler. Öğretmen bu konuda çok başarılı olduğu zamanlarda ise öğrencilerin aileleri otizmlili çocukları sınıfta istememektedirler. Ö11: Dışlanma ve sürekli şikayet, istenmeme... Ö12: Diğer veliler tarafından istenmemek yeterli eğitimi alamamak gerekli ortamların hazırlanmaması. Ö13: Sınıfta istenmeme, öğretmen tarafından reddedilme veya ilgisizlik, sınıf öğretmenlerinin bilgisizliği, öğrencilerin kaynaştırma öğrencilerine yaklaşımları konusunda hiçbir eğitimin verilmemesi dolayısıyla öğrencilerin otizmlili öğrenciyi ötekileştirmesi. Ö18: Kalabalıkta olmak, arkadaşları tarafından ötekileştirme, veli baskısı, öğretmenin yetersiz bilgisi.

Öğretmenlerin görüşleri analiz edildiğinde; % 25 ile yeterli kaynaştırma olmaması yanıtı ikinci sırada yer almaktadır. Öğretmenlerin bu konuda belirttiği görüşler aşağıda verilmiştir:

Ö2: Kaynaştırma okullarında akranlarıyla tam bir kaynaştırma sağlanamaması, etkileşimin az olması, öğretmenlerin bireyselleştirilmiş çalışmalara yer vermemesi. Ö3: Kabul edilmeleri zor oluyor. Kabul edilenler de ya arka sırada oturtuluyor yada gölge öğretmenle gelmesi isteniyor. Gölge öğretmen de aile için ekstra bir masraf oluşturuyor. Ö4: Normal gereksinimli öğrencilerin duyuşsal olarak yetersizliği bulunan öğrencilere karşı yeterince oryantasyonun sağlanmaması ve olumlu bakış açısının gelişmemiş yada geliştirilmemiş olması. Ö14: Derse aktif katılmaları sağlanamıyor, bazı durumlarda okula ve öğretmene ekstra bir yük gözüyle bakılıyor. Ö16: Otizmlili bir öğrenciyi kaynaştırma sınıfına dahil edilmemeleri.

Öğretmenlerin görüşleri analiz edildiğinde; % 20 ile akran zorbalığı yanıtı üçüncü sırada yer almaktadır. Öğretmenlerin bu konuda belirttiği görüşler aşağıda verilmiştir:

Ö7: Akran zorbalığı. Ö17: Okulda öğretmenler ve normal gelişim gösteren akranları tarafından istenmemekteler. Ö19: Akran zorbalığına uğruyorlar veya “ sınıfın maskotu” gibi görülüp sağlıklı bir iletişim kuramıyorlar. Sınıf öğretmenleri problem davranış olarak nitelendirilen davranışlar gözlemlediklerinde öğrencileri sınıflarında istemeyebiliyorlar. Diğer öğrencilerin aileleri otizmlili bireyi derse engel olduğu gerekçesiyle sınıflarında istemeyebiliyorlar. Bazı durumlarda bireyselleştirilmiş eğitim

gerekirken, sınıfın uyması gereken genel müfredata uygun ders işlenmekte ve otizmlili birey sadece sınıfın için vakit geçirmektedir. Ö20: Bazen aynı tanılı bireylerle ve yaş grupları olduğu için bazı çocuklarda sorunlar oluyor.

Katılımcıların % 5'i uyum sağlayamaması yanıtını vermişlerdir:

Ö6: Akrabalarıyla uyum sorunları.

Katılımcıların % 5'i kaynaştırma öğrencim yok yanıtını vermişlerdir:

Ö9: Kaynaştırma eğitimi alan otizmlili öğrencim olmadı.

Katılımcıların % 5'i böyle bir sorunla karşılaşmadım yanıtını vermişlerdir:

Ö15: Bu sorun ile doğrudan karşılaşmadım.

4.1.1.6. Otizm tanılı öğrencilerin okullarında kabullenme sürecinde yaşadıkları sorunlar nelerdir?

Tablo 4.7: Otizm Tanılı Öğrencilerin Okullarında Kabullenme Sürecinde Yaşadıkları Sorunlar

Cevaplar	f	Yüzdellik
Dışlanma	11	%55
Olumsuz tutum	4	%20
Akran zorbalığı	1	%5
Problem davranış sergileme	3	%15
Adaptasyonda güçlük	1	%5

Tablo 4.8 incelendiğinde otizm tanılı öğrencilerin okullarında dışlandıkları (Ö1, Ö2, Ö3, Ö5, Ö8, Ö10, Ö12, Ö13, Ö14, Ö16, Ö19) ve olumsuz tutuma (Ö4, Ö6, Ö9, Ö11) maruz kaldıkları görülmektedir. Bir diğer yaşadıkları sorun problem davranış sergileme (Ö15, Ö17, Ö18), akran zorbalığı(Ö7) ve adaptasyonda güçlükler yaşadıkları (Ö20) yönünde belirtilmiştir.

Öğretmenlerin görüşleri analiz edildiğinde; % 55 ile dışlanma yanıtı ilk sırada yer almaktadır. Öğretmenlerin bu konuda belirttiği görüşler aşağıda verilmiştir:

Ö1: Dışlanma, onlara yönelik eğitim yöntemi geliştirememesi, sosyal iletişimlerinin desteklenmemesi. Ö2: Dışlanma. Ö3: Arkadaşları tarafından dışlanma, oyunlara dahil edilmeme. Ö5: Dışlanma, dersten ve sosyal ortamdan uzaklaşma. Ö8: Bazen otizmlili öğrencilerin gösterdiği davranış problemleri çevre tarafından çok farklı görülmekte ve bu durum kabul edilmemektedir bu yüzden otizmlili öğrenciler ve aileleri normal okullarda kabullenme sorunu yaşamaktadır. Ö10: Bu sorunun cevabı yukarıdaki soruyla

benzerdir. Ö12: Dışlanmak arkadaşları tarafından istenmemek önyargılı davranılması. Ö13: Öğretmenlerin istememesi, okuldaki uyaran çokluğundan rahatsız olmaları, eğitim sisteminin otizmli çocuğun öğrenme süreçlerine göre işlememesi, diğer çocuklardan gelen tepkiler en kötüsü sınıf velilerinden gelen tepkiler. Ö14: Akranları tarafından dışlanıyorlar, eğitimden maruz kalıyorlar. Ö16: Özel alt sınıfa dahil edilmemeleri. Yalnızlaştırılmaları. Ö19: Öğretmenlerin diğer aile ve çocukları yeterince bilgilendirilmemesinden kaynaklı hatta bazen bilgilendirme olsa dahi zorbalığa uğrayabiliyorlar. Bazense otizm tanılı öğrencilerin kapasitesi var olandan küçük görülebiliyor yada etkinliğin düzenini bozacağı gerekçesiyle öğrenciyi etkinliğe dahil etmeme gibi durumlar ortaya çıkabiliyor.

Öğretmenlerin görüşleri analiz edildiğinde; % 20 ile olumsuz tutum yanıtı ikinci sırada yer almaktadır. Öğretmenlerin bu konuda belirttiği görüşler aşağıda verilmiştir:

Ö4: Normal gereksinimli öğrencilerin, sınıf öğretmenlerinin ve velilerin olumsuz tutumları ve yanlış eğitsel uygulamalarla potansiyellerinin fark edilmesi. Ö6: Önyargıları kırma sürecindeki zorluklar. Ö9: Çocuklar tarafından değil ama normal gelişim gösteren çocukların aileleri bilinçsiz olduğu için genelde çocuklarımıza uzaylı gibi bakmaları kendi çocuklarını otizmli çocuklardan uzak tutmaya çalışmalarından dolayı genelde hem otizmli çocuk hem de çocuğun ailesi ciddi bir yalnızlık içine düşmektedir. Kaynaştırma eğitimi alacak olan çocukları kabul etmek istemeyen sınıf öğretmenleri de mevcut. Ö11: Toplumsal algının olumsuz oluşu ile baş edememe...

Öğretmenlerin görüşleri analiz edildiğinde; % 15 ile problem davranış sergileme yanıtı üçüncü sırada yer almaktadır. Öğretmenlerin bu konuda belirttiği görüşler aşağıda verilmiştir:

Ö15: Çevredeki seslere uyum sağlama, yabancıların varlığını kabul etme, tek başına kalmaları, problem davranışa yol açabilecek davranışlar öğrenmeleri. Ö17: Rutinleri bozulmuş oluyor, yeni ortam yeni insanlar yeni öğretmenler yeni uyaranlar çeşitli davranış problemleri gösterebiliyorlar. Ö18: Çocuğu tanıyana kadar yaşanan bir takım sıkıntılar olabilir, sınıfın karışık renkli olması çocuğun uyumunu zorlaştırabilir...

Katılımcıların % 5'i akran zorbalığı yanıtını vermişlerdir:

Ö7: Akran zorbalığı.

Katılımcıların % 5'i adaptasyonda güçlük yanıtını vermişlerdir:

Ö20: Oryantasyon süreci çok önemli bazıları erken kabullenirken bazıları ise alışmada zorluk yaşıyorlar.

4.1.1.7. Otizimli öğrencilerin toplumsal kabulü için önerileriniz nelerdir?

Tablo 4.8: Otizimli Öğrencilerin Toplumsal Kabulü İçin Öneriler

Cevaplar	f	Yüzdellik
Kamu spotu	5	%25
Erişilebilirlik	1	%5
Bilgilendirme	9	%45
Erken müdahale	1	%5
Sosyal aktiviteler	2	%10
Ailenin eğitime dahil edilmesi	1	%5
Kaynaştırmanın zorunluluğu	1	%5

Tablo 4.9 incelendiğinde otizimli öğrencilerin toplumsal kabulü için önerileri sorusuna en sık yanıt bilgilendirme (Ö4, Ö5, Ö6, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö18) ve kamu spotu (Ö1, Ö3, Ö15, Ö17, Ö19) olması gerektiği belirtilmiştir. Katılımcıların diğer önerileri ise erişilebilirlik (Ö2), erken müdahale (Ö7), sosyal aktiviteler (Ö8, Ö20), ailenin eğitime dahil edilmesi (Ö14), kaynaştırmanın zorunluluğu (Ö16) şeklinde olmuştur.

Öğretmenlerin görüşleri analiz edildiğinde; % 45 ile bilgilendirme yanıtı ilk sırada yer almaktadır. Öğretmenlerin bu konuda belirttiği görüşler aşağıda verilmiştir:

Ö4: Sınıf öğretmenlerinin başta olmak üzere velilerin, diğer öğrencilerin bilinçlendirilmesi, doğru şekilde otizmin tanıtılması. (rehberlik servisinin katkıları burada yadsınamaz). Ö5: Otizm konusunda bilinçlenmeyi sağlayan yayınların artması. Ö6: Otizmle ilgili gerekli uzmanlar bilgilencilmeli yapmalı farkındalık olacak etkinlikleri oluşturmaları. Ö9: Sadece otizimli değil genel olarak özel eğitimin yaygınlaştırılması bu konuda farkındalık merkezleri kurmak, farkındalık konferansları vermek, okula başlayan tüm ailelerin yönetim tarafından hazırlanacak konferanslarla bilinçlendirmek. Ö10: Öncelikle toplum bu konuda bilgilendirmelidirler. Sonrasında toplum içinde otizimli bireyler içinde yer açılmalıdır. Dizilerde filmler daha çok bu konuya gerçekçi bir şekilde yer verilmelidir. Okullarda öğrencilere kesinlikle otizmle ilgili bilgi verilmeli ve otizimli bireylerle etkileşime geçmeleri sağlanmalıdır. Ö11: Toplumsal bilgilendirme ve bilincin oluşması için yapılabilecek etkinlikler. Ö12: Bu çocuklara önem vermek kabul etmek yardımcı olmak otizm hakkında bilgi sahibi olmak. Ö13: Toplumda farkındalık arttıracak çalışmalar yapılmalı bununla beraber her çocuğun özel eğitim alması gerekmekte. Tabi sosyal beceriler konusunda, akademik beceriler bütün okullarda iyi ve kötü verilmekte ama sosyal beceriler kesinlikle en büyük eksiklik çocuklara öğretmen eşliğinde toplu kullanım alanlarında zaman geçirme fırsatı verilmeli. Ö18: Otizm konusu daha fazla kitlelere ulaştırılmalı, her şeyden önemlisi bu çocukların deli olduğu kanısı ortadan kaldırılıp bir iletişim sorunu olduğu anlatılmalı...

Öğretmenlerin görüşleri analiz edildiğinde; % 25 ile kamu spotu yanıtı ikinci sırada yer almaktadır. Öğretmenlerin bu konuda belirttiği görüşler aşağıda verilmiştir:

Ö1: Eğitim yönetimleri ile her çocuğun ilerleyebildiğini gösterecek canlı eğitim yayınları yüzeysel olmayan kamu spotu ve her veliye ve öğrenciye kaynaştırma öğrencileriyle ilgili görev ve sorumluluklar vermek. Ö3: İnsanları bilgilendirici kamu spotları, okullarda otizm ve özel eğitim ile ilgili hem velilere hem öğrencilere yönelik eğitici seminerler, özel ve devlet fark etmeksizin tüm okullara otizmlili öğrenci kabul etme zorunluluğu. Ö15: Otizmlili tanımlı öğrencinin toplumsal kabulü için ciddi anlamda halka seminerler konferanslar verilmeleri gerekir. Televizyon reklamlarında duyarlılıkla ilgili bilgiler verilebilir. Ö17: Daha fazla sivil bilgilendirilmeli sosyal medya öğretmenler alanda çalışan herkes daha fazla insan ile iletişim kurup konu hakkında doğru bilgilendirmeler kamu spotları çevre düzenlemeleri yapılmalı. Ö19: Öncelikle okullardan başlanarak sınıf düzeni otizm tanımlı öğrenciyi de kapsayacak şekilde oturtulmalı, öğrenciyi dahil eden bir program hazırlanmalı, diğeri öğrenci, öğretmen ve veliler otizmlili bireye karşı nasıl bir tutumda olunması konusunda bilgilendirilmelidir. Sosyal medyada otizm konusuna daha çok denilmeli, kamu spotları hazırlanmalı (hatta toplu taşıma araçlarında gösterilmeli) halk otizmlili bir bireyle karşılaştığında nasıl davranacağı konusunda bilgilendirilmelidir.

Öğretmenlerin görüşleri analiz edildiğinde; % 10 ile sosyal aktiviteler yanıtı üçüncü sırada yer almaktadır. Öğretmenlerin bu konuda belirttiği görüşler aşağıda verilmiştir:

Ö8: Otizmlili bireylere ait sosyal aktivite olanağı artırılmalı. Ve bu sosyal aktiviteler sadece elit kısım değil tüm sosyoekonomik durumda olan bireyler katılabilmeli. Toplum daha çok bilinçlendirilmeli ve daha çok seminer ile okullardaki çocuklar çocukların aileleri ve özel eğitim dışındaki öğretmenler idareciler devamlı eğitilmeli. Bence daha çok empati kursları sağlanmalı. Ö20: Onları hiçbir şekilde dışlanmamalı eve kilitlenmemeli aksine sosyalleştirmeliyiz.

Katılımcıların % 5'i ailenin eğitime dahil edilmesi yanıtını vermişlerdir:

Ö14: Tüm ailelerin eğitim programlarına dahil edilmesi, ders kitaplarında daha çok özel gereksinimli öğrenciye yer verilmesi.

Katılımcıların % 5'i kaynaştırmanın zorunluluğu yanıtını vermişlerdir:

Ö16: Okullarda kaynaştırma eğitiminin zorunluluk hali alması.

Katılımcıların % 5'i erişilebilirlik yanıtını vermişlerdir:

Ö2: Otizmi insanlara daha çok anlatmak erişilebilirliği sağlamak.

Katılımcıların % 5'i erken müdahale yanıtını vermişlerdir:

Ö7: Eğitime erken başlanmalı.

4.1.1.8. Otizm tanılı çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarının topluma kabulü için önerileriniz nelerdir?

Tablo 4.9: Otizm Tanılı Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Çocuklarının Topluma Kabulü İçin Öneriler

Cevaplar	f	Yüzdellik
Kabul çalışmaları	8	%40
Eğitim	2	%10
Ailenin kabulü	1	%5
Sosyal aktiviteler	1	%5
Bilgilendirme	5	%25
Sosyalleşme	3	%15

Tablo 4.10 da katılımcılara otizm tanılı çocuğa sahip ebeveynlere çocuklarının toplumsal kabulü için önerileri sorulduğunda kabul çalışmaları (Ö1, Ö2, Ö4, Ö5, Ö9, Ö17, Ö18, Ö20) yapılması ve bilgilendirme (Ö10, Ö11, Ö14, Ö15, Ö19) önerileri verdikleri görülmektedir. Katılımcıların diğer önerileri eğitim (Ö3, Ö7), ailenin kabulü (Ö6), sosyal aktiviteler (Ö8), sosyalleşme (Ö12, Ö13, Ö16) olarak belirtmişlerdir.

Öğretmenlerin görüşleri analiz edildiğinde; % 40 ile kabul çalışmaları yanıtı ilk sırada yer almaktadır. Öğretmenlerin bu konuda belirttiği görüşler aşağıda verilmiştir:

Ö1: Eğitim yönetimleri ile her çocuğun ilerleyebildiğini gösterecek canlı eğitim yayınları yüzeysel olmayan kamu spotu ve her veliye ve öğrenciye kaynaştırma öğrencileriyle ilgili görev ve sorumluluklar vermek. Ö2: Toplum tarafından kabul edilebilmesini sağlayabilecek çalışmaların yapılması. Ö4: Bu noktada da topluma açık konferanslar hazırlanmalı yada toplu taşımaların, kırmızı ışıkların, ortak bekleme alanlarının bulunduğu yerlere bilgilendirme afişleri asılmalı. Burada bir gizil öğrenme, farkındalık oluşacağına inanıyorum. Bunlarla bir başlangıç yapabiliriz. Ö5: Ailelere çocuklarıyla beraber sosyal hayata dahil olmaları için devlet kurumları tarafından çeşitli etkinlikler düzenlenmeli. Ö9: Ne yazık ki otizmlili çocuğu olan bireyler kendi gibi özel çocuk sahibi ailelerle zaman geçirmeye başlarlar. Bunun temel sebebi ise normal gelişim gösteren çocukların ailelerinin davranma şeklidir. Sadece otizmin bu hastalık olmadığını normal bir farklılık olduğunu bilmelerini isterdim. Otizmlili çocukların ilgi alanları

keşfedilmeli, beceri alanları keşfedilmeli ve sahip olduğu becerileri, oynayabildiği oyunları normal gelişim gösteren çocuklarla zaman geçirirken kullanması kabulü kolaylaştırıcaktır. Ö17: Daha fazla sivil bilgilendirilmeli sosyal medya öğretmenler alanda çalışan herkes daha fazla insan ile iletişim kurup konu hakkında doğru bilgilendirmeler kamu spotları çevre düzenlemeleri yapılmalı. Ö18: Buldukları sosyal ortamları çocuk için yanılır hale getirmeleri. Ö20: Daha sakin olunmalı ve en başta kabullenmeli ve bundan sonraki sürece bakılmalıdır. Bundan sonra nasıl ne şekilde yaparsak daha verimli olur diye araştırmalar yapılmalı.

Öğretmenlerin görüşleri analiz edildiğinde; % 25 ile bilgilendirme yanıtı ikinci sırada yer almaktadır. Öğretmenlerin bu konuda belirttiği görüşler aşağıda verilmiştir:

Ö10: Bu sorunun cevabı yukarıdaki soruyla benzerdir. Ö11: Psikolojik destek ve bilinçlendirme. Ö14: Tüm ailelerin eğitim programlarına dahil edilmesi, ders kitaplarında daha çok özel gereksinimli öğrenciye yer verilmesi. Ö15: Daha çok bilgi edinip çevredeki insanlara daha iyi bilgiler vermeleri ve ayrıca bunu yaparken çocuklarına da nasıl davranılmasını istediklerini söylememeliler. Ö19: Öncelikle kendileri çocuklarını artılarıyla ve eksileriyle kabul etmeli, dışarıda ve evde yaşayabilecekleri sorunlarda çocuklarını daha fazla strese sokmayacak şekilde nasıl müdahalede bulunacaklarını bilmelidir. Anayasal hakları konusunda bilgili olmalıdır ve gerektiğinde haklarına sahip çıkabilmeliler. Çocuklarının sosyal işbirliği içerisinde olmaya hazır olmalıdır.

Öğretmenlerin görüşleri analiz edildiğinde; % 15 ile sosyalleşme yanıtı üçüncü sırada yer almaktadır. Öğretmenlerin bu konuda belirttiği görüşler aşağıda verilmiştir:

Ö12: Çocuklarını saklamak yerine her ortama sokmaları gerekir olabildiğince sosyal iletişim kurabilmelerini sağlamak (market alışverişi yaptırmak..vs). Ö13: Bir yaşam koçu edinmeleri maddi imkanları yoksa kendilerini bu konuda eğitip bilinçli bir şekilde çocukla dışarıda vakit geçirmeleri. Ö16: Yeteneklerini ve kabiliyetlerini ön plana çıkaracak etkinlik faaliyetlerine hazırlamaları. Eğitim ve öğretime devamlılık.

Öğretmenlerin görüşleri analiz edildiğinde; % 10 ile eğitim yanıtı dördüncü sırada yer almaktadır. Öğretmenlerin bu konuda belirttiği görüşler aşağıda verilmiştir:

Ö3: Bu durumu hemen kabullenip eğitime başlamalılar, çocukları sosyal ortamlara sokmaktan çekinmemeliler, problem davranışlara karşı tutarlı davranmalılar ve çocukla etkileşim içinde olan herkesin tutarlı davranmalarını sağlamalılar. Ö7: Kendi çocuklarını dış çevreden soyutlamadan eğitimlerine devam etmeli.

Katılımcıların % 5'i ailenin kabulü yanıtını vermişlerdir:

Ö6: Önce ailenin kendisi kabul etmeli ve topluma kabulü için toplumun baskısına kulak tıkamalı.

Katılımcıların % 5'i sosyal aktiviteler yanıtını vermişlerdir:

Ö8: Çocuklarının topluma kabulü ile çocuklara sahip bireylerin topluma kabulü de kolaylaşacaktır. Otizmliler bireylere ait sosyal faaliyetler artmalı böylelikle ailelerde toplum tarafından daha iyi aklanacaktır.

4.1.1.9. Otizmliler bireyin toplum tarafından kabulünün yararları nelerdir?

Tablo 4.10: Otizmliler Bireyin Toplum Tarafından Kabulünün Yararları

Cevaplar	f	Yüzdeler
Topluma dahil	5	%25
Birey olabilmesi	7	%35
Olumlu tutum	3	%15
Fark edilmesi	2	%10
Yaşlılarını yakalayabilmesi	1	%5
İşe kabul	1	%5
Eğitime hazır olabilme	1	%5

Tablo 4.11'de araştırmaya katılan öğretmenler, otizmliler bireyin toplum tarafından kabulünün yararları arasında birey olabilmesini (Ö2, Ö5, Ö8, Ö11, Ö12, Ö13, Ö17) ve topluma dahil (Ö1, Ö15, Ö16, Ö19, Ö20) olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların diğer yorumları olumlu tutum (Ö3, Ö10, Ö14), fark edilmesi (Ö4, Ö6), yaşlılarını yakalayabilmesi (Ö7), işe kabul (Ö9), eğitime hazır olabilme (Ö18) şeklinde olmuştur.

Öğretmenlerin görüşleri analiz edildiğinde; % 35 ile birey olabilmesi yanıtı ilk sırada yer almaktadır. Öğretmenlerin bu konuda belirttiği görüşler aşağıda verilmiştir:

Ö2: Otizmliler bireyin birey olabilmesini sağlaması. Ö5: Bireysel gelişimlerinin tamamlanması için temel adımdır. Ö8: Eğer otizmliler toplum tarafından kabul görürse diğer bireyler gibi bireylerde sevgi saygı kabul görme vs. gibi değerlerde eşit haklara sahip olacaklar yani diğer bireylerle eşit olacaklar. Ö11: Bireylerin potansiyellerinin daha kolay açığa çıkarma ve kabulde kolaylık. Ö12: Kabul ederek işler daha kolay hale gelir otizmliler ve aileleri daha güvenli hareket ederler kriz durumunda yardımcı olacak kişiler olur etraflarında bu tarz bireylere ben de varım demek en büyük destektir. Ö13: Kendi hayatını bağımsız sürdürebilmesine büyük bir destek. Ö17: Bütünleştirme kaynaştırma çocukların normalleşebilmeleri uyum sağlamaları

birey olmaları topluma dünyaya ailelerine kendilerine faydalı bireyler olmaları açısından yararlıdır.

Öğretmenlerin görüşleri analiz edildiğinde; % 25 ile topluma dahil yanıt ikinci sırada yer almaktadır. Öğretmenlerin bu konuda belirttiği görüşler aşağıda verilmiştir:

Ö1: Bireylerin toplum tarafından kabulü özel eğitimin amacıdır insanların algısını bu yönde etkilemezseniz özel eğitim sadece okulda kalır. Ö15: Otizmli bireyler için daha doğal ve samimi ilişkiler kurulabilir. Bu ilişkiler bizlerle uyum sürecini hızlandırabilir. Bu durumda toplum için de mutluluk ve refah seviyesini arttıracaktır. Ö16: Normal gelişim gösteren bireyler gibi yaşama dahil olacaklar. Ö19: Otizmli bireyi strese sokabilecek pek çok durum böylelikle ortadan kalkmış olacak ve hem birey hem ailesi çok rahat bir hayat sürebileceklerdir. Ayrıca toplumun geri kalanı için de tek tipleştirilmiş insanların dışındaki bireylere toplumda yer verilmesi toplumun zenginleşmesi ve empati yeteneği var olan bir toplum olabilmesi açısından önemlidir. Ö20: Hem çocuk için hem de aile için çok yararı vardır. Çocuğun gelişme açısında ailenin de daha rahat daha az stresli olur.

Öğretmenlerin görüşleri analiz edildiğinde; % 15 ile olumlu tutum yanıt üçüncü sırada yer almaktadır. Öğretmenlerin bu konuda belirttiği görüşler aşağıda verilmiştir:

Ö3: Farklılıkların olduğunu bilmek, farklı davranışları farklı takıntıları olan insanlarla iç içe olmak; insanları düşünmeye, duyarlı olmaya sevk eder, farkındalıkları artar. Ö10: İnsanlar üzerinde hoşgörü, anlayış ve empati kurma becerilerinin gelişeceğini düşünüyorum. Ö14: Empatinin gelişmesi, her bireyin toplumda aktif bir fert olarak yer alması gibi pozitif çıktıları olacaktır.

Öğretmenlerin görüşleri analiz edildiğinde; % 10 ile fark edilmesi yanıt dördüncü sırada yer almaktadır. Öğretmenlerin bu konuda belirttiği görüşler aşağıda verilmiştir:

Ö4: Toplumdaki her bireyin ayrılmaz bir bütünü oluşturduğunu hepimizin kavramasını sağlar. Her bireyin topluma mutlaka bir katkısı vardır ve her bireyin keşfedilmeyi bekleyen gizil güçleri, potansiyeli vardır. Bunların fark edilmesi önce duyuşsal daha sonra devinişsel olarak toplumsal ilerlemeyi sağlayacaktır. Ö6: Hepimizin farklılarla bir bütünü ve bu farklılıkların varlığını farkına varması.

Katılımcıların % 5'i yaşlılarını yakalayabilmesi yanıtını vermişlerdir:

Ö7: Oldukça hızlı ilerleyebilir ve akranları arasındaki fark oldukça azalır.

Katılımcıların % 5'i işe kabul yanıtını vermişlerdir:

Ö9: Kazanılmış her çocuk yeni bir hazine demektir. Sayısal alanlarda başarılı olabilmeye ihtimalleri yüksek olan bu çocukların toplum tarafından kabul edilmesi onların da iş hayatında ve sosyal hayatta içimizde bulunmaları onların başarılarının görülmesi otizmli bireyleri de daha da güçlendirecektir.

Katılımcıların % 5'i eğitime hazır olabilmeye yanıtını vermişlerdir:

Ö18: Eğitim için ön koşul ve rahatlık.

4.1.1.10. Otizmli bireylerin toplumsal yaşama katılmaları için önerileriniz nelerdir?

Tablo 4.11: Otizmli Bireylerin Toplumsal Yaşama Katılmaları İçin Öneriler

Cevaplar	f	Yüzdellik
Topluma katılım	1	%5
İş olanağı	5	%25
Otizmin fark edilmesi	2	%10
Olumlu tutum oluşturmaya yönelik çalışmalar	1	%5
İyi eğitim olanağı	8	%40
Sosyal etkinlikler	3	%15

Tablo 4.12'de öğretmenlere otizmli bireylerin toplumsal yaşama katılmaları için önerileri sorulduğunda, en sık verilen yanıtın iyi eğitim olanağı (Ö6, Ö8, Ö9, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö16) olduğu ve bir diğer yanıt olarak iş olanağı (Ö2, Ö3, Ö17, Ö18, Ö19) önerileri verdikleri görülmektedir. Katılımcıların diğer önerileri topluma katılım (Ö1), otizmin fark edilmesi (Ö4, Ö20), olumlu tutum oluşturmaya yönelik çalışmalar (Ö5), sosyal etkinlikler (Ö7, Ö10, Ö15) şeklinde olmuştur.

Öğretmenlerin görüşleri analiz edildiğinde; % 40 ile iyi eğitim olanağı yanıtı ilk sırada yer almaktadır. Öğretmenlerin bu konuda belirttiği görüşler aşağıda verilmiştir:

Ö6: Bu bireyler pek çoğu iyi eğitim birlikte toplumda sosyoekonomik ve sanatsal alanlarda katkılar sağlayabilir. Ö8: Otizmli bireylerin eğitimcileri ve aileleri tarafından yetenekleri ve ilgileri iyi gözlememeli ve bu konuda otizmli bireyler cesaretlendirilmeli ve bu konuda eğitilmeli böylece topluma çok büyük katkıları olacak ve toplum tarafından daha çok kabul görecektir. Ayrıca bu yolla otizmli bireylerin kendilerine olan güveni artarak topluma daha hızla karışacaktır. Ö9: Birçoğumuzun bildiği gibi Kafka, Beethoven, Einstein vb. yakından tanımak isteyebileceğimiz birçok ünlü otizmli var bu da gösteriyor ki otizmli bireyler desteklenirse başarabilirler. kişisel görüşüm bir an önce çocuğumuzun ilgi alanını keşfedip onu doğru yönlendirmek. Ö11: İlgi

ve yeteneklerinin keşfedilmesi yönünde çok kapsamlı çalışmalar yapılması. Ö12: Çocukların ilgi alanlarını keşfedip onlara uygun ortam hazırlanmalı ve yetenekleri desteklenmelidir. Ö13: Akademik telaşeler yerine yeteneklerini tespit edip çocukları yetenekleriyle paralel işlere göre eğitmektir. Ö14: Yetenekleri ölçüsünde üretkenliklerinin artırılması. Ö16: Sevgi, kural, sorumluluk, düzen disiplinlilik.

Öğretmenlerin görüşleri analiz edildiğinde; % 25 ile iş olanağı yanıtı ikinci sırada yer almaktadır. Öğretmenlerin bu konuda belirttiği görüşler aşağıda verilmiştir:

Ö2: İstihdam sağlanması, iş olanaklarının artırılması. Ö3: İş hayatına katılabilecek düzeyde olan otizmli bireylerin işe alınması. Ö17: Daha fazla iş alanı yaratılmalı, uygun yaşayabilecekleri evler yapılabilir. Rahatlama odaları mahallerde olabilir. Ö18: Kendi özelliklerine uygun olarak istihdama yönlendirmek her iki taraf içinde önemli bir adımdır. Ö19: Sosyal ve toplumsal yaşam becerilerine ilişkin daha kapsamlı müdahale programları geliştirilmeli, bireylerin eksikleri iyi tespit edilmeli ve bunlar üzerine çalışılmalıdır. Otizm tanılı bireyler için daha çok çalışma alanı ve iş imkanı sağlanmalıdır. Okullarda daha fazla bilgilendirme yapılmalı ve okul yaşantıları daha kaliteli hale getirilmelidir.

Öğretmenlerin görüşleri analiz edildiğinde; % 15 ile sosyal etkinlik yanıtı üçüncü sırada yer almaktadır. Öğretmenlerin bu konuda belirttiği görüşler aşağıda verilmiştir:

Ö7: Otizmli bireyleri spor alanına yönlendirmeli. Ö10: Otizmli bireylerle yapılan etkinliklerin artması, otizm kafe gibi oluşumların artması, iş hayatında daha çok yer almaları, sosyal medya üzerinde onları tanıtan youtube kanalları açılabilir. Ö15: Otizmli bireylere yönelik sosyal etkinlikler düzenleyip normal gelişim gösteren bireylerle eşleştirelim ve diyalog sağlatalım.

Öğretmenlerin görüşleri analiz edildiğinde; % 10 ile otizmin fark edilmesi yanıtı dördüncü sırada yer almaktadır. Öğretmenlerin bu konuda belirttiği görüşler aşağıda verilmiştir:

Ö4: Otizmli bireylerin geliştirilmesi gereken yönlerine elbette ağırlık verilmeli ancak bence gelişmiş yönleri, başarıları daha fazla duyurulmalı ve toplumda bireylerin başarıları sunularak otizme karşı farkındalık oluşturulmalı. Ö20: Gerçekten bazı otizmli çocuklarımızın iyi yerlere geldiğini görüyoruz. Otizm bir engel değil, farklılıktır. Otizm için mavi ışık yakk....

Katılımcıların % 5'i olumlu tutum oluşturmaya yönelik çalışmalar yanıtını vermişlerdir:

Ö5: Toplumun bu konudaki önyargıları bitirmeye yönelik çalışmalar yapmak.

Katılımcıların % 5'i topluma katılım yanıtını vermişlerdir:

Ö1: Her alan ve departmanda yeterlikleri dahilinde iş ve sosyal hayata dahil edilmesi.

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırmada elde edilen sonuçlar, literatürdeki çalışmalar ile karşılaştırılıp bulgular doğrultusunda önerilere yer verilmiştir. Araştırmada özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan özel eğitim öğretmenlerinin eğitim verdikleri OSB olan öğrencilerin toplumsal uyum ve kabulüne yönelik görüş ve önerilerini belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç dahilinde temalar incelenmeye çalışılmıştır. Katılımcı 20 özel eğitim öğretmeninden online görüşme formuyla görüşler alınmış, görüşmeden elde edilen veriler, betimsel analizi yapılarak sonuçlar elde edilmiştir.

5.1. Sonuç

Çalışma dahilinde elde edilen sonuçlar özetlenerek maddeler halinde verilmiştir:

- Katılımcılar özel eğitim bölümünü ilgi duydukları için tercih etmişlerdir.
- Katılımcılar OSB için erken müdahalenin önemli olduğunu belirtmişlerdir.
- Katılımcılara göre OSB tanılı bireyler toplum tarafından dışlanmaktadır.
- Katılımcılara göre OSB tanılı öğrencilerin aileleri kaygı ve topluma kabulde zorluk gibi sorunlarla karşılaştıklarını belirtmiştir.
- Katılımcılar OSB tanılı öğrencilerinin okullarında dışlanma sorunları yaşadıklarını belirtmişlerdir.
- Katılımcılar OSB tanılı öğrencilerin okullarında kabullenme sürecinde dışlanma sorunları yaşadıklarını belirtmişlerdir.
- Katılımcılar OSB tanılı öğrencilerinin toplumsal kabulü için bilgilendirme yapılması önerisinde bulunmuşlardır.
- Katılımcılar OSB tanılı bireye sahip ebeveynlerin çocuklarının topluma kabulü için kabul çalışmaları yapılması gerektiği önerisinde bulunmuşlardır.
- Katılımcılar OSB tanılı bireyin toplum tarafından kabulünün yararları olarak topluma dahil edilmesiyle bir birey olarak kendini gerçekleştirebileceğini ifade etmişlerdir.

- Katılımcılar OSB tanımlı bireylerin toplumsal yaşama katılmaları için iyi eğitim olanağı sağlanması önerisinde bulunmuşlardır.

5.2. Tartışma

Bu araştırmanın amacı özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan özel eğitim öğretmenlerinin eğitim verdikleri OSB olan öğrencilerin toplumsal uyum ve kabulüne yönelik görüş ve önerilerini belirlemektir. Araştırmada ulaşılan bulgular dahilinde tema ve alt temalarla elde edilen öğretmen görüşleri bütünlük içinde değerlendirilmiştir. Katılımcıların görüşleri ayrı ayrı değerlendirilerek yanıtlar bir araya getirilmiştir. Bu kapsamda, araştırmada cevapları aranan sorular dahilinde temalar ayrıntılı incelenmiştir. Araştırmanın sonuçları ve literatürde paralellik gösterdiği çalışmalar şu şekilde incelenebilir:

5.2.1. *Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan özel eğitim öğretmenlerinin algılarına ilişkin bulguların tartışılması*

5.2.1.1. *Katılımcıların özel eğitim öğretmenliğini tercih sebeplerinin tartışılması*

Bu araştırmadaki katılımcıların özel eğitim bölümünü tercih sebepleri olarak ilgi duymaları, iş imkanı, mesleğe uygun olma, yüksek lisans yapabilme imkanı, mesleki popülerlik, tesadüf ve üniversiteye konum olarak yakın olma sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmanın bulgularıyla paralel olarak Dedeoğlu ve ark. (2004) araştırmasında zihin engelliler öğretmenliği 3. ve 4. sınıf öğrencilerine bu bölümü seçme nedenlerini sormuştur. Katılımcılar iş olanağı, merak, psikoloji bölümüne yakın olması, lise mezuniyetlerinin bu bölüme yakın olması yanıtlarını vermişlerdir. Afat ve Çiçek (2019) yaptığı araştırmada özel eğitim öğretmenliği okuyan öğrencilerin alana yönelik görüşlerine başvurmuştur. Özel eğitim bölümü öğretmen adayları özel eğitim bölümünü tercih nedeni olarak dışsal motivasyon yanıtını vermişlerdir. Dışsal motivasyon içerisinde çevresinde yetersizliğe sahip bireylerin oluşu, ekonomik nedenler, iş olanağı, yakınlarının yönlendirmesi, lisede yakın bir bölüm okumuş olması, önceden çalışma deneyimine sahip olması yanıtları yer almıştır. Sonuçlara bakıldığında öğrencilerin alana ilişkin bilgilerinin yetersiz olduğu, bölümü lisans eğitimleri süresince tanıyabildiklerini belirtmiştir. OSB'nin eğitim basamağı özel eğitim öğretmenlerinin uzmanlığı dahilindedir. Özel eğitim öğretmenlerinin üniversitede bu bölümü tercih sebepleri OSB'ye ilişkin tutumlarını

belirlemede önemlidir. Katılımcıların çoğunluğunun yanıtları doğrultusunda özel eğitim öğretmenliği bölümünü tercih etme nedeni bölüm ve OSB'ye duyulan ilgi olduğu düşünülebilir. Katılımcıların demografik bilgileri alınırken ailede yada yakın çevrede OSB tanımlı birey olup olmadığı sorulmuştur. Evet yanıtını veren 4 katılımcının (Ö9, Ö16, Ö18, Ö20) cevapları incelendiğinde Ö18 üniversiteye konum olarak yakınlık; Ö9, Ö16 ve Ö20 ise ilgi duydukları için özel eğitim bölümünü tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Ailede yada yakın çevrede OSB tanımlı bireyin oluşu özel eğitim bölümü tercih etmeyi etkileyebilmektedir. OSB ile üniversite tercihi yapmadan önce deneyim ve bilgiye sahip olan katılımcılardan evet yanıtını veren dörtte üçü OSB' ye ilişkin ilgi duymuş ve özel eğitim bölümünü tercih etmiştir. Eripek, (2005) özel eğitim bölümünün tanıtılmasının ve toplum bilgilendirilmesinin bu bölümü okuyacak öğrencilerin bilinçli olarak özel eğitim tercihi yapmaları gerektiği görüşüyle örtüşmektedir.

5.2.1.2. Özel eğitim öğretmenlerinin otizm ile ilgili düşüncelerinin tartışılması

Öğretmenlerin OSB ile ilgili düşünceleri incelendiğinde katılımcılar; erken müdahalenin önemi, farklı birey oldukları, henüz net olmadığı, topluma dahil edilmeleri gerektiği, hastalık olmadığı, yaşam kalitesini etkilediği, teknolojinin etkilediğini, geniş bir spektrum olduğunu belirtmişlerdir. Alanyazın incelendiğinde erken müdahale dahilinde Rodríguez et al., (2012) çalışmasında özel eğitim öğretmenlerinin OSB olan öğrencilerin eğitimine yönelik tutumlarını incelemek için İspanya'da görev yapan altmış dokuz özel eğitim öğretmenin görüşlerine başvurmuştur. Özel eğitim öğretmenlerinin OSB ile ilgili düşüncelerine, ailelerle ilişkilerine ve gelişimlerini destekleyecek becerilerine yönelik olumlu görüşte oldukları belirlenmiştir. OSB'nin artmasıyla birlikte erken müdahalenin önemli olduğu ve bunun için normal sınıflara dahil edilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Çalışmaya paralellik gösteren bir diğer araştırma; öğretmenlerin OSB'ye ilişkin düşüncelerini belirlemek amacıyla Aslan (2014), zihin engelliler öğretmenliği programındaki öğretmen adaylarının OSB'ye ilişkin deneyim ve algılarını incelemiştir. Araştırmasında zihin engelliler öğretmen adaylarının OSB'ye ilişkin deneyim ve algıları: öğrencilerin davranış problemleri, öğrencilerin toplumsal ve iletişim sorunları, teorik bilgileri pratiğe aktarma, verilen eğitimin dönüşlerini hemen alamama olarak ortaya çıkmıştır. Öğretmen adayları OSB tanımlı öğrencilerle

çalışmanın en zor yönünün onların toplumsal ve iletişimde yetersizlikleri sebebiyle davranış sorunları olduğunu belirtmiş ve OSB için sosyal farkındalığın artması gerektiğini vurgulamıştır. Öğretmen adaylarının belirttiği sorunlar erken müdahale edildiği durumda davranış problemlerine çözüm bulunabilir. Araştırma bulguları kapsamında özel eğitim öğretmenlerinin OSB ile ilgili düşünceleri incelendiğinde; katılımcıların çoğunluğu erken müdahalenin önemine vurgu yapmışlardır. Erken müdahalenin olması OSB tanısının erken olmasıyla ve devamında erken eğitim süreciyle olabilecektir. Bununla beraber topluma uyumu da daha erken olabilecek bu sayede kabulü de hızlanabilecektir. Sonuçlar dahilinde sosyal farkındalık ile erken müdahalenin sağlanabileceği düşünülebilir.

5.2.2. Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan özel eğitim öğretmenlerinin toplum algısına ilişkin görüşleriyle ilgili bulguların tartışılması

5.2.2.1. Otizmli bireylerin toplum tarafından nasıl algılandığına ilişkin görüşlerin tartışılması

Öğretmenler OSB tanımlı bireylerin toplum tarafından algılanmasına verdikleri yanıtlar; dışlanma, davranış problemi olan, bilgisizlik, engelli, artan farkındalık, korku, önyargı, hareketli, hastalık gibi alt temaları şeklinde belirlenmiştir. Katılımcıların çoğunluğu dışlanma yanıtı vermişlerdir. Bu doğrultuda OSB hakkında olumsuz tutumun -önyargı vb.- olduğu bilgi ve farkındalığın olmadığı bir toplumda dışlandıkları düşünülebilir. Sonuçla paralel olarak Alsehemi (2017) çalışmasında OSB hakkında halkın farkındalığını ve bilgisini araştırmak için Suudi Arabistan'da bir alışveriş merkezinde düzenlenen OSB farkındalık gününde 20 soruluk bir anketle görüşmeler düzenlemiştir. Çalışmada OSB hakkında kamu bilincinin iyileştirilmesi gerektiği, OSB farkındalığını arttırmak için sistematik ve sürdürülebilir çözümlerin üretilmesi gerektiği belirtilmiştir. Katılımcıların çoğu OSB hakkında bilgi sahibi olduklarını belirtmelerine rağmen bu konudaki bilgilerinde eksiklikler tespit edilmiştir. Bunların görüşleri arasında tıbbi tedavi hakkında bilgi eksikliği, normal okula gitmemesi gerektiğini düşünme ve OSB bozukluğunun elektronik kullanımından veya ebeveynlerin yetiştirme tarzından kaynaklandığı yanıtları dışında bazı katılımcılar OSB'nin zeka geriliği veya selebral palsiye benzer olduğunu belirtmişlerdir. Bu nedenle araştırma sonucuna paralellik göstererek toplumsal etiketlenmeyi en aza indirmek için medya kullanılması, genel halkın bilgilendirilmesi

hedeflenmiştir. Sonuçlar incelendiğinde toplumda OSB hakkında bilginin olmaması OSB tanıli bireyin dışlanmasına neden olduğu düşünülebilir. OSB'nin ne olduğu, neden olduğu, eğitimi ve OSB tanıli bireyin kabulü için neler yapılabileceği hakkında bireylere bilgi verilebilir.

5.2.3. Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan özel eğitim öğretmenlerinin karşılaşılan sorunlara ilişkin görüşleriyle ilgili bulguların tartışılması

5.2.3.1. Otizm spektrum bozukluğu tanıli çocuğu olan ailelerinin karşılaştıkları sorunların tartışılması

Öğretmenler OSB tanıli öğrencilerin ailelerinin karşılaştıkları sorunları; kaygı, topluma kabulde zorluk, dışlanma, eşit ve yeterli eğitim alamama, davranış problemi, olumsuz bakış açısı olarak belirtmişlerdir. Olumsuz tutum OSB tanıli bireyin kabulünü etkilemektedir. Katılımcıların çoğu OSB tanıli çocuğa sahip ebeveynlerin kaygı duyduklarını ve çocuklarının topluma kabulde zorluk çektiklerini belirtmişlerdir. Yanıtlar dahilinde ailelerin çocuklarının toplumsal olarak kabulünün olmaması durumunda kaygılarında artış olabileceği düşünülebilir. Bu doğrultuda Clark and Adams (2020) çalışmasında okul çağındaki OSB tanıli çocukların ebeveynlerinin ev, okul, toplum ortamlarındaki önceliklerini araştırmıştır. Sonuca paralel olarak; çocukları OSB tanıli ebeveynlerde, stresin arttığı belirtilmiştir. Aileler aynı zamanda ihtiyaçlarını şu şekilde belirtmiştir; sosyalleşme ve sosyal destek, okula kabulünü, kaynaştırma okullarında öğretmenlerin ve personellerin OSB hakkında eğitim almaları ve bu konuda yardımcı olmaları, çocuklarının topluma dahil olabilmesi için kapsayıcı eğitim almaları gerektiğini ifade etmişlerdir. Ebeveynler OSB tanıli çocuklarının anksiyete tanısı alma olasılıklarının tipik gelişen çocuklara kıyasla altı kat daha fazla olması sebebiyle kaygılandıklarını bu sebeple toplumun OSB hakkında farkındalığının ve anlayışlı olmasını dile getirmişlerdir. Sonuçları destekleyen çalışmalar arasında: Arslan (2012) çalışmasında İstanbul ilindeki eğitim merkezlerine giden OSB tanıli çocukları olan ailelerin yaşadıkları sorunları incelemiştir. Araştırma sonucunda ailelerin çevrelerinden kendilerini soyutladıkları, çocuklarının OSB tanısı aldıklarında bunu kabullenmede zorluk çektikleri, daha duygusal ve kaygılı oldukları saptanmıştır. Tanı ile ailenin de desteklenmesi önemlidir. Aile tanıyla birlikte toplumdan kabulünde olmaması

durumunda endişe ve kaygı duyabilmektedir. Sonuçlar incelendiğinde OSB tanıılı bireyin topluma kabulü olmadığında ailenin kaygı düzeyinin arttığı düşünülebilir.

Engelli bireylere yönelik olumsuz tutumlar genellikle hor görme, dışlama, alay etme, acıma şeklinde olmaktadır (Aslan ve Şeker, 2013). Tutumun olumsuz yönde olması toplumsal ilişkileri kısıtlayabilmektedir (Sezer, 2012; Kösterelioğlu, 2013). Bir başka ifade ile, kabulün sağlanması olumlu tutum ile ilişkilidir. Aynı zamanda toplumun OSB ile ilgili bilgi yetersizliği ve olumsuz tutumları sebebiyle OSB tanıılı bireyin sosyalleşmesi zorlaşmaktadır. OSB hakkındaki farkındalığın ve bilginin artırılması ile birlikte (De Vries et al., 2020), OSB tanıılı bireylere yönelik olumlu tutum ve davranışların artması sağlanabilir (Kuzminski et al., 2019; Alptekin ve Batık, 2013; Türkmen ve ark., 2015; Yaralı, 2015).

5.2.3.2. Otizm spektrum bozukluğu tanıılı öğrencilerin okullarında karşılaştıkları sorunların tartışılması

Öğretmenler OSB tanıılı öğrencilerin okullarında karşılaştıkları sorunları; okulda dışlanma, yeterli kaynaştırmanın olmaması, akran zorbalığı, OSB tanıılı öğrencinin uyum sağlayamaması olarak belirtmişlerdir. Bir katılımcı kaynaştırma öğrencisi olmadığını ve bir diğer katılımcı böyle bir sorunla karşılaşmadığını belirtmiştir. Katılımcıların yorumları incelendiğinde çoğunluğun OSB tanıılı öğrencilerin kaynaştırmaya devam ettikleri okullarında dışlanmaları nedeniyle topluma dahil edilmedikleri ifade edilebilir. Bu olguya paralel olarak Ochs et al. (2002) çalışmasında Amerika Birleşik Devletleri'nde kaynaştırma öğrencisi olan 16 OSB tanıılı çocuğun görüşlerini alarak toplumun küçük bir parçası olan okullarına ne derece dahil edildiğini incelemiştir. Araştırmada OSB tanıılı çocukların reddedilme ve küçümseme gibi olumsuz tutumlar ile dışlandıklarında bu durumdan rahatsız oldukları gözlenmiştir. OSB'nin topluma entegre olabilmesi okulda kaynaştırmayla sağlanabilir. Sarı ve Bozgeyikli (2003) lisans eğitimlerinde kaynaştırma dersi alan öğretmen adaylarının, OSB'ye yönelik tutumlarının olumlu olduğunu belirtmiştir. Öğretmenlerin özel gereksinimli bireylere yönelik olumlu ya da olumsuz tutumu onu kabulüyle doğrudan ilişkilidir. Alptekin ve Batık (2013) öğretmenin olumlu tutumunda ve OSB tanıılı öğrencisini kabul ettiğinde, OSB tanıılı öğrencinin eğitimindeki başarısının da olumlu etkilendiğini ifade etmiştir. Fakat dışlanması durumunda, onun topluma kabulünün güçleşeceği sonucuna varılabilir.

5.2.3.3. Otizm spektrum bozukluğu tanımlı öğrencilerin okullarında kabullenme sürecinde yaşadıkları sorunların tartışılması

Öğretmenler OSB tanımlı öğrencilerin okullarında kabullenme sürecinde yaşadıkları sorunları; dışlanma, olumsuz tutum, problem davranış sergileme, akran zorbalığı ve adaptasyonda güçlük olarak belirtmişlerdir. Sonuca ilişkin olarak Rotheram-Fuller et al. (2010) çalışmasında ilkokula devam eden OSB tanımlı öğrencilerin sınıflarında sosyal katılımını incelemiştir. 1., 2. ve 3., 4. ve 5. sınıfa devam eden toplam 79 çocuğun arkadaşlıklarını, akran reddini, kabulünü ve sosyal katılımını incelemek için çevrimiçi anket uygulamıştır. Kaynaştırma sınıflarında OSB tanımlı çocuklar, geçirdikleri zamanın yarısında akranlarının sosyal ilişkilerine katılmışlardır. Sınıf seviyesi arttıkça bu sosyal ilişkilerdeki bağlantıda azalma olduğu görülmüştür. OSB tanımlı çocuğun akranlarıyla paylaşımlarını arttırmak için popüler aktiviteler düzenlenmesi 4. ve 5. sınıflardaki öğrencilerin sosyal ilişkilerini korumak için önleyici bir müdahale olabileceği belirtilmiştir. Dışlanma üzerinde durulması gereken bir olgudur. Bu olguya yönelik olarak OSB tanımlı öğrencilerin topluma kabullerinde zorluk yaşayacakları ifade edilebilir. Araştırmanın sonuçları incelendiğinde OSB tanımlı öğrencilerin okullarında dışlandıkları için kabullenme süreçlerinde sorun yaşadıkları ilişkilendirilebilir.

5.2.4. Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan özel eğitim öğretmenlerinin OSB tanımlı öğrencilerinin topluma kabulüne yönelik önerileriyle ilgili bulguların tartışılması

5.2.4.1. Otizm spektrum bozukluğu tanımlı öğrencilerin toplumsal kabulü için önerilerin tartışılması

Öğretmenlerin OSB tanımlı öğrencilerinin toplumsal kabulü için verdikleri öneriler; bilgilendirme, kamu spotu, sosyal aktiviteler, erişilebilirlik, ailenin eğitime dahil edilmesi, kaynaştırmanın zorunluluğunu ve erken müdahalenin olmasını şeklindedir. Buna göre bilgilendirmenin önemli olduğu göz önünde bulundurulabilir. Sonuca paralel olarak Pellicano et al. (2014) çalışmasında otizm araştırmalarının neye odaklanması gerektiğini, İngiltere topluluğunun OSB hakkındaki görüş ve önerilerini incelemiştir. 72 kişiden oluşan derinlemesine bir odak grubu (OSB tanımlı birey ve ebeveyni, eğitimciler, otizm araştırmacıları) belirlenmiştir. Katılımcıların çoğunluğu OSB'nin doğası gereği biyomedikal olduğu, OSB tanımlı

birey ve ailelerinin ihtiyaçlarına duyarlı olunması gerektiğini belirtmişlerdir. Katılımcılar otizm araştırması için gerekli öncelikleri üç alt temaya bölmüşür:

1) Hizmet ve destekler: günlük yaşamını idame edeceği becerileri geliştirmek, istihdam, teşhis sonrası destek eksikliği, kanıta dayalı hizmetlere ve müdahalelere olan ihtiyaçlar,

2) OSB hakkında bilgi: hem uygulayıcılardan sınırlı uzman bilgisi hem de konuya ilişkin doğru bilgi eksikliği durumundan; toplum bilincinin yeterli olmadığı yönünde endişelerinin olduğunu,

3) Araştırma lojistiği: otizm araştırması için finansman eksikliğinin olduğunu belirtmişlerdir.

De Vries et al. (2020) çalışmasında OSB olan kişiler hakkında bilgi sahibi olmanın ve onlarla iletişim kurmanın; OSB tanılı bireyin toplum tarafından kabulünü arttırabileceğini belirtmişlerdir. Sezer (2012) çalışmasında üniversite öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarını belirlemek için özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde vakit geçirmelerini sağlamıştır. Çalışma sonucunda katılımcıların olumlu tutumlarının arttığı görülmüştür. Bu sonuç bilgilenme ve deneyimin kabulü arttıracağı şeklinde ifade edilebilir. Böylelikle çalışmanın bilgilendirme sonucuna paralellik göstermektedir. Aktaş ve Küçüker (2002), araştırmasında ilköğretim öğrencilerine uyguladığı bilişsel-duyuşsal odaklı programla fiziksel engelli akranlarına yönelik sosyal kabul düzeylerini incelemiştir. Uyguladıkları programda akranlarına fiziksel engelli bireye yönelik bilgilendirme, film gösterimi, canlandırma ve birebir etkileşim fırsatıyla uygulamada bulunmuşlardır. Öğrencilere yapılan etkinliğin sonucunda engelli bireye yönelik toplumsal kabul düzeylerinde gelişme sağlanmıştır. Engelli birey hakkında bilgi vermenin onun kabul düzeyinin gelişmesi araştırma sonucunu desteklemektedir. Son yıllarda OSB tanısı alan birey sayısındaki artış, OSB tanılı üniversite öğrencilerinin sayısında da artışa yol açacaktır (Gelbar et al., 2015; Gillespie-Lynch et al., 2020). Bu nedenle toplumun bilgilendirilmesi, OSB tanılı bireyin toplumsal kabulünü arttıracağı ifade edilebilir.

5.2.4.2. *Otizm spektrum bozukluğu tanılı çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarının topluma kabulü için önerilerin tartışılması*

Öğretmenler OSB tanılı çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarının topluma kabulü için; kabul çalışmaları, bilgilendirme, sosyalleşme, eğitim, ailenin kabulü ve sosyal aktivitelerin yapılması önerilerinde bulunmuşlardır. Kabul çalışmalarının yapılması gerektiğine ilişkin sonuçla paralellik gösteren bir çalışmada ise Clark and Adams (2020), OSB araştırmalarını anlamak için ebeveynlerin görüşlerine başvurulmuştur. Ebeveynler OSB tanılı çocuklarının yaşamında önemli bir yer tutmaktadır. Bu sebeple çalışmada ebeveynler bu tür araştırmaların; konuyla ilgili eğitim politikasıyla birlikte paylaşılması gerektiğini belirtmişlerdir. Tüfek ve Sarı (2016) çalışmasında OSB tanılı çocuğu olan ebeveynlerin tanıyı önce kabullenmekte güçlük çektiklerini ve bu sürecin toplumsal uyumu geciktirdiğini belirtmişlerdir. OSB tanılı çocuğu olan aileler hem tanıyı kabul etmeye çalışırken hem de toplum tarafından olumsuz tutum ve davranışlara maruz kaldıklarından ötürü psikolojik sorunlarla baş etmek zorunda olduklarını ifade etmişlerdir.

OSB'nin küresel yaygınlığı %0,6 olduğu tahmin edilmektedir (Tilahun et al., 2019), yaygınlığı göz önüne alındığında; toplumun OSB hakkında bilgi sahibi olması önem taşımaktadır (Cage et al., 2018). Bu sebeple toplumun OSB hakkında sahip olduğu bilgileri ve OSB tanılı bireylere karşı tutumlarını nasıl etkileyebileceğini bilmek önemlidir (Kuzminski et al., 2019). Toplumun bilgilendirilmesi medya aracılığıyla olabilmektedir. Medyanın insanların görüşleri üzerinde önemli bir etkisi olabilmektedir (Wright et al., 2020). Medya toplum üzerinde büyük etkiye sahip ve toplumun olumlu tutum sergilemesi için önemli bir araçtır. Toplumun çoğunluğunu bilgilendirmek için medya araçları kullanılabilir, OSB tanılı bireylerin yaşamını konu alan filmlerle farkındalık oluşturulabilir. Benim Adım Khan filminde OSB hakkında bilgi vermesi sebebiyle bu amaçla kullanılabilir. OSB'ye ilişkin filmler sayesinde toplumsal farkındalık oluşabileceği düşünülmektedir (Türkmen ve ark., 2015). Geçmişte Yağmur Adam filminde OSB'nin belirli streotipleri gösterilmiştir (Wright et al., 2020). Aynı zamanda otizm farkındalık ayı kapsamında bilinçlendirme kampanyalarıyla farkındalığın artışı sağlanabilmektedir (Wright et al., 2020). Amerika'da otizm derneği OSB konusunda topluma eğitici bilgiler ve hukuki yardım sağlayarak toplum bilincini geliştirmektedir (Mughal et al., 2020).

Bu nedenle ebeveynlerin OSB tanılı çocukları için kabul çalışmalarına katılmaları bu sayede toplumun OSB hakkında bilgilenmesiyle kabulün hızlanacağı düşünülebilir.

5.2.4.3. Otizm spektrum bozukluğu tanılı bireylerin toplumsal yaşama katılmaları için önerilerin tartışılması

Öğretmenler OSB tanılı bireylerin toplumsal yaşama katılmaları için; iyi eğitim olanağı sağlamak, iş olanağı verilmesi, sosyal etkinlikler düzenlenmesi, otizmin fark edilmesi, topluma katılımın sağlanması, olumlu tutum oluşturmaya yönelik çalışmalar düzenlenmesi şeklinde önerilerde bulunmuşlardır. Bu sonuca ilişkin olarak Cassimos et al. (2015) çalışmasında Yunan öğretmenlerinin OSB olan öğrencilerin eğitimi ve mesleki entegrasyonuna ilişkin görüş ve tutumlarını araştırmışlardır. Katılımcıların büyük çoğunluğu OSB tanılı öğrencilerin teknik mesleklerde eğitilebileceğini belirtmişlerdir. Destek hizmetlerin yokluğu, mesleki entegrasyonu kısıtlamaktadır. Öğretmenlerin OSB tanılı öğrencilerle deneyiminin ve bilgisinin olması OSB'ye ilişkin görüş ve tutumlarını olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Katılımcıların yanıtları dahilinde OSB tanılı bireylerin toplumsal yaşama katılmaları için iyi bir eğitim olanağının verilmesi ile iş olanağı sağlanabilir. Kabul; OSB tanılı bireyin yaşadığı toplumun ona iyi bir eğitim ve iş imkanları sunmasıyla da ilişkilidir (Kumtepe, 2001). OSB'ye ilişkin olumlu tutumlar ve OSB tanılı bireye sunulacak olan iyi eğitim olanağına bağlı olduğu ifade edilebilir. OSB tanılı bireyin bağımsızlaşması onun topluma kabulüyle mümkündür.

5.2.5. Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan özel eğitim öğretmenlerinin OSB tanılı öğrencilerinin kabulünün yararlarına yönelik görüşlerine ilişkin bulguların tartışılması

5.2.5.1. Otizm spektrum bozukluğu tanılı bireyin toplum tarafından kabulünün yararlarına ilişkin bulguların tartışılması

Öğretmenler OSB tanılı bireyin toplum tarafından kabulünün yararlarını; birey olabilmesi, topluma dahil olması, olumlu tutum oluşması, fark edilmesi, işe kabul edilmesi, eğitime hazır olabilmesi, yaşatlarını yakalayabilmesi şeklinde belirtmişlerdir. Araştırma sonucuna paralel olarak Sürmen ve arkadaşları (2015) yaptığı çalışmada aile sağlığı merkezine başvuran erişkinlere OSB'nin kabulünün yararlarını belirlemek amacıyla sorular yöneltilmiştir. Yanıtlar dahilinde otizm kelimesini duymayanın bile OSB'ye yönelik önyargılarını azaltmada etkili olduğu

belirlenmiştir. Bu araştırmanın yanıtları incelendiğinde OSB tanılı bireyin toplumda kabulü için onun toplumun bir parçası, bir bireyi olabilmesi; OSB'ye yönelik olumlu tutumla mümkün olduğu ifade edilebilir. Bu nedenle OSB hakkında bilgi ve deneyimi arttırmayı hedefleyen müdahaleler; tutumları iyileştirebilir, OSB tanılı bireyin ve ailesinin toplumsal kabulünü arttırabilir. Sonuç olarak OSB tanılı bireyin yaşam kalitesi iyileşebilir. Böylelikle OSB tanılı birey var olduğu toplumun bir parçası olabilir.

5.3. Öneriler

Araştırmadan elde edilen veriler dahilinde oluşturulan öneriler bu bölümde sunulmuştur.

- İstanbul ilinde gerçekleştirilen bu uygulama farklı illerde de uygulanabilir. Farklı branşlar (sınıf ve okul öncesi öğretmenleri) dahil edilebilir.
- Müdür ve psikolojik danışman görüşleri de alınabilir.
- Araştırma sonucundan bir genellemeye ulaşabilmek için farklı evren ve örnekleme nicel bir araştırma yapılarak sonuçlar test edilebilir.
- Üniversitelerin özel eğitim bölümü öğrencilerine sınıflar arası görüşleri alınıp kıyaslanabilir.
- Öğretmen ve aileye eğitim, kurs, seminerler verilebilir. Toplum bilinçlenmesi için kampanya oluşturulabilir.
- Öğretmenlere hizmetiçi eğitim verilerek görüşlerindeki farklılık incelenebilir.
- Özel eğitim öğretmenlerinin görüş ve önerileri alınırken farklı yöntem teknikleri uygulanabilir.
- Araştırma soruları çeşitlendirilebilir.
- Farklı engel gruplarına yönelik toplumsal uyum ve kabul araştırmaları yapılabilir.

- OSB tanılı çocuğa sahip ebeveynlerden toplumsal kabul ve uyum için öneriler alınabilir.

6. KAYNAKLAR

- Afat, N., Çiçek, Ş. (2019). Özel Eğitim Öğretmenliği Lisans Programlarındaki Öğrencilerin Profili ve Alana Yönelik Görüşleri. *İZÜ Eğitim Dergisi*, 1(1), 68-99.
- Aktaş, C., & Küçüker, S. (2002). Bilişsel-Duyuşsal Odaklı Bir Programın İlköğretim Öğrencilerinin Fiziksel Engelli Yaşlılarına Yönelik Sosyal Kabul Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 3 (02).
- Allen-Meares, P., Macdonald, M., & Mcgee, K. (2016). Autism Spectrum Disorder Updates - Relevant Information For Early Interventionists To Consider. *Frontiers in Public Health*, 4, 236. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2016.00236>
- Alptekin, S., & Batık, Ö. G. M. V. (2013). Özel Eğitim Bölümü Öğrencilerinin Yetersizlikten Etkilenmiş Kişilere Yönelik Tutumlarına Özel Eğitim Dersinin Etkisi/ Effect of Special Education Course On Department of Special Education Studentsattitudes Toward Persons With Disability. *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 4 (4), 18-34.
- Altıparmak, S., & Sarı, H. Y. (2012). Manisa İlinde Engelli Bireylere Karşı Toplumsal Tutum. *Anatolian Journal of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 13 (2).
- Altun, T , Kasım, Ş . (2019). Otizmle Yolculuk: Otizmlı Çocuklara Sahip Ailelerin Çocuklarının Eğitimine Yönelik Görüşlerinin İncelenmesi . *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi* , 19 (42) , 11-40 . Doi: 10.21560/Spced.Vi.546668
- Anderson, A., Locke, J., Kretzmann, M., Kasari, C., & Aır-B Network (2016). Social Network Analysis of Children With Autism Spectrum Disorder: Predictors of Fragmentation and Connectivity in Elementary School Classrooms. *Autism: The International Journal of Research and Practice*, 20 (6), 700–709. <https://doi.org/10.1177/1362361315603568>
- Arslan, S. (2012). İstanbul'da Otistik Çocuklar Eğitim Merkezlerindeki Öğrenci Ebeveynlerinin Yaşamları Boyunca Karşılaştıkları Sorunların İncelenmesi. *Medeniyet Üniversitesi 15. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi*
- Aslan, M., & Şeker, S. (2013). *Engellilere Yönelik Toplumsal Algı ve Dışlanmışlık (Siirt Örneği)*.
- Aslan, Y. G. (2014). Zihin Engelliler Öğretmenliği Programındaki Öğretmen Adaylarının Otizm Spektrum Bozukluğuna İlişkin Deneyim ve Algıları. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 22 (3), 869-896.

- Aslan, Y. G., & Özgüç, C. S. (2017). A Mentoring Program For Special Education Teachers Working With Students With Autism Spectrum Disorders in Their First Year of Career Mesleklerinin İlk Yılında Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Öğrenciler İle Çalışan Özel Eğitim Öğretmenlerine Yönelik Bir Mentorluk Programı. *Journal of Human Sciences*, 14 (1), 528-559.
- Aslanlı, Z. C. (2016). *Otistik Çocuğa Sahip Ailelerin Çocuklarının Köpekle Etkileşimi ile İlgili Görüşleri* (Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Aydın, O., Çökmüş, F. P., & Aydemir, Ö. (2017). Dsm-5 Klinisyen Tarafından Puanlanan Otizm Spektrum ve Toplumsal İletişim Bozukluğu Siddeti Ölçeği Türkçe Formunun Geçerliliği ve Güvenilirliği. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 18, 92.
- Batum, S. (2019). *Otizm Spektrum Bozukluğuna (OSB) Yönelik Toplumsal Tutumlar Ölçeği'nin Türkçe Uyarlaması ve Öğretmenlerin OSB'ye Yönelik Tutumlarının Değerlendirilmesi* (Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Baykoç, N. (2011). *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitim*. Ankara: Eğiten Kitap.
- Biber, K., Cankorur, H., Akçay, Z. N., & Şumnulu, B. (2018). Çocukları Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Annelere Otizm Spektrum Bozukluğuna Yönelik Farkındalık Eğitimi. *Electronic Turkish Studies*, 13 (11).
- Birkan, B. (2013). Otizm ve Uygulamalı Davranış Analizi: Toplum Temelli Uygulamalar. *Ergoterapi ve Rehabilitasyon Dergisi*, 1 (2), 92-96.
- Bodur, Ş., & Soysal, A. Ş. (2004). Otizmin Erken Tanısı ve Önemi. *Sted*, 13 (10), 394.
- Bolling, D. Z., Pitskel, N. B., Deen, B., Crowley, M. J., Mcpartland, J. C., Kaiser, M. D., Wyk, B. C., Wu, J., Mayes, L. C., & Pelphrey, K. A. (2011). Enhanced Neural Responses To Rule Violation in Children With Autism: A Comparison To Social Exclusion. *Developmental Cognitive Neuroscience*, 1 (3), 280–294. <https://doi.org/10.1016/j.dcn.2011.02.002>
- Cage, E., Di Monaco, J., & Newell, V. (2018). Experiences of Autism Acceptance and Mental Health in Autistic Adults. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 48 (2), 473–484. <https://doi.org/10.1007/s10803-017-3342-7>
- Cassimos, D. C., Polychronopoulou, S. A., Tripsianis, G. I., & Syriopoulou-Delli, C. K. (2015). Views and attitudes of teachers on the educational integration of students with autism spectrum disorders. *Developmental Neurorehabilitation*, 18(4), 241–251. <https://doi.org/10.3109/17518423.2013.794870>
- Clark, M., & Adams, D. (2020). Listening to parents to understand their priorities for autism research. *PloS one*, 15(8), e0237376. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0237376>

- Creswell, J. W. (2013). Nitel araştırma yöntemleri. *Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni* içinde, 69-110.
- Çalışoğlu, M., Yalvaç, A. S., & Kaya, A. (2019). Rehabilitasyon Merkezlerinde Görev Yapan Sınıf Ve Okul Öncesi Öğretmenlerin Kurum Hakkındaki Görüşleri. *Electronic Turkish Studies*, 14(2).
- Çolak, M., & Çetin, C. (2014). Öğretmenlerin Engelliliğe Yönelik Tutumları Üzerine Bir Araştırma. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 29 (1), 191-211.
- Çopuroğlu, Y. C., & Mengi, A. (2014). Toplumsal Dışlanma ve Otizm. *Electronic Turkish Studies*, 9 (5).
- Dedeoğlu, S., Durali, S., & Tanrıverdi, A. (2004). Özel Eğitim Bölümü Zihin Engelliler Öğretmenliği Anabilim Dalı 3., 4. Sınıf Öğrencileri Ve Mezunlarının Kendi Bölüm Programları, Öğretmen Yetiştirme Ve Eğitim Fakülteleri İle İlgili Düşünce Ve Öne. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5(01).
- De Vries, M., Cader, S., Colleer, L., Batteux, E., Yasdiman, M. B., Tan, Y. J., & Sheppard, E. (2020). University Students' Notion of Autism Spectrum Conditions: A Cross-Cultural Study. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 50 (4), 1281–1294. <https://doi.org/10.1007/s10803-019-04343-z>
- Dell'osso, L., Lorenzi, P., & Carpita, B. (2019). Autistic Traits and Illness Trajectories. *Clinical Practice and Epidemiology in Mental Health: Cp & Emh*, 15, 94–98. <https://doi.org/10.2174/1745017901915010094>
- Demir, S , Kale, M . (2019). İlkokullarda Özel Eğitim Sınıflarında Karşılaşılan Sorunların İncelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20 (1), 354-373. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/pub/1kefad/issue/57222/808137>
- Demirkaya, S. K. (2019). Otizm Neden Artışta?. *Journalagent.com* (22), 123-124.
- Diken, İ. H. (2017). Özel eğitime gereksinimi olan öğrenciler ve özel eğitim. *Pegem*, 1-582.
- Durand-Zaleski, I., Scott, J., Rouillon, F., & Leboyer, M. (2012). A First National Survey of Knowledge, Attitudes and Behaviours Towards Schizophrenia, Bipolar Disorders and Autism in France. *Bmc Psychiatry*, 12, 128. <https://doi.org/10.1186/1471-244x-12-128>
- Ekiz, D., Şahin, Z. D., & Camadan, F. (2014). Özel Eğitim Öğretmenlerinin Otizmlili Çocuklarla İletişim Yollarının İncelenmesi. *Turkish International Journal of Special Education and Guidance & Counselling (Tijseg) Issn: 1300-7432*, 3 (1).
- Eratay, E., & Çetin, M. E. (2013). Bolu İlindeki İşverenlerin Engelli Çalışanlara Yönelik Tutumları. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 21 (4), 1681-1694.

- Eripek, S. (2005). Zihinsel engellilerin öğretmenliği programına kayıt yaptıran öğrencilerin programı tercih durumlarının, ileriye dönük kaygılarının ve çevrelerinden aldıkları tepkilerin belirlenmesi. 14. *Ulusal Özel Eğitim Kongresi Bildirileri Kitabı*.
- Fırat, S. (2016). Otistik Çocukların Anne-Babalarının Depresyon ve Kaygı Düzeyleri. *Cukurova Medical Journal*, 41 (3), 539-547.
- Gelbar, N. W., Shefyck, A., & Reichow, B. (2015). A Comprehensive Survey of Current and Former College Students With Autism Spectrum Disorders. *The Yale Journal of Biology and Medicine*, 88 (1), 45–68.
- Gillespie-Lynch, K., Daou, N., Obeid, R., Reardon, S., Khan, S., & Goldknopf, E. J. (2020). What Contributes To Stigma Towards Autistic University Students and Students With Other Diagnoses?. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 1–17. Advance Online Publication. <https://doi.org/10.1007/s10803-020-04556-7>
- Gökalp, E. (Ed.). (2015). Sosyal bilimlerde temel kavramlar. *Eskişehir: Anadolu üniversitesi yayınları*.
- Grossman R. B. (2015). Judgments of Social Awkwardness From Brief Exposure To Children With and Without High-Functioning Autism. *Autism: The International Journal of Research and Practice*, 19 (5), 580–587. <https://doi.org/10.1177/1362361314536937>
- Jansen-Van Vuuren, J., & Aldersey, H. M. (2020). Stigma, Acceptance and Belonging For People With Idd Across Cultures. *Current Developmental Disorders Reports*, 1–10. Advance Online Publication. <https://doi.org/10.1007/s40474-020-00206-w>
- Kabakçı-Yurdakul, I. (Ed.). (2012). Öğretmenlikte mesleki gelişim. *Eskişehir: Anadolu üniversitesi*.
- Kennedy, D. P., & Adolphs, R. (2014). Violations of Personal Space By Individuals With Autism Spectrum Disorder. *Plos One*, 9 (8), E103369. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0103369>
- Kösterelioğlu, İ. (2013). Engelli Bireylerin Eğitilmesine Yönelik Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi. *Journal of Kirsehir Education Faculty*, 14 (3).
- Kumtepe, H. (2001). Ankara ilinde yaşayanların engellilere yönelik tutumları. *Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, Türkiye*.
- Kuzminski, R., Netto, J., Wilson, J., Falkmer, T., Chamberlain, A., & Falkmer, M. (2019). Linking Knowledge and Attitudes: Determining Neurotypical Knowledge About and Attitudes Towards Autism. *Plos One*, 14 (7), E0220197. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0220197>
- Küçükylmaz, E. A. (Ed.). (2009). Okul, aile ve çevre işbirliği. *Eskişehir: Anadolu üniversitesi*.

- Lattimore, L. P., Parsons, M. B., & Reid, D. H. (2008). Simulation Training of Community Job Skills For Adults With Autism: A Further Analysis. *Behavior Analysis in Practice, 1* (1), 24–29. <https://doi.org/10.1007/bf03391717>
- Lindsay, S., Osten, V., Rezai, M., & Bui, S. (2019). Disclosure and Workplace Accommodations For People With Autism: A Systematic Review. *Disability and Rehabilitation, 1–14*. Advance Online Publication. <https://doi.org/10.1080/09638288.2019.1635658>
- Locke, J., Shih, W., Kang-Yi, C. D., Caramanico, J., Shingledecker, T., Gibson, J., Frederick, L., & Mandell, D. S. (2019). The Impact of Implementation Support on The Use of A Social Engagement Intervention For Children With Autism in Public Schools. *Autism: The International Journal of Research and Practice, 23* (4), 834–845. <https://doi.org/10.1177/1362361318787802>
- Mcpartland, J. C., Crowley, M. J., Perszyk, D. R., Naples, A., Mukerji, C. E., Wu, J., Molfese, P., Bolling, D. Z., Pelphrey, K. A., & Mayes, L. C. (2011). Temporal Dynamics Reveal Atypical Brain Response To Social Exclusion in Autism. *Developmental Cognitive Neuroscience, 1* (3), 271–279. <https://doi.org/10.1016/j.dcn.2011.02.003>
- Mcpartland, J. C., Reichow, B., & Volkmar, F. R. (2012). Sensitivity and Specificity of Proposed Dsm-5 Diagnostic Criteria For Autism Spectrum Disorder. *Journal of The American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 51* (4), 368–383. <https://doi.org/10.1016/j.jaac.2012.01.007>
- Milli Eğitim Bakanlığı, 04.04.2020 tarihinde <http://www.meb.gov.tr/mevzuat/> adresinden alınmıştır.
- Mughal, S., Faizy, R. M., & Saadabadi, A. (2020). Autism Spectrum Disorder (Regressive Autism, Child Disintegrative Disorder). In *Statpearls*. Statpearls Publishing.
- Nicolaidis, C., Kripke, C. C., & Raymaker, D. (2014). Primary Care For Adults On The Autism Spectrum. *The Medical Clinics of North America, 98* (5), 1169–1191. <https://doi.org/10.1016/j.mcna.2014.06.011>
- Ochs, E., Kremer-Sadlik, T., Solomon, O. and Sirota, K.G. (2001), Inclusion as Social Practice: Views of Children with Autism. *Social Development, 10*: 399-419. <https://doi.org/10.1111/1467-9507.00172>
- Orsmond, G. I., Shattuck, P. T., Cooper, B. P., Sterzing, P. R., & Anderson, K. A. (2013). Social Participation Among Young Adults With An Autism Spectrum Disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders, 43* (11), 2710–2719. <https://doi.org/10.1007/s10803-013-1833-8>
- Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, (2018). T.C. Resmi Gazete, 30471, 7 Temmuz 2018

- Özeren, S. G. (2013). Otizm Spektrum Bozukluğu (Os) ve Hastalığa Kanıt Penceresinden Bakış. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 4 (2), 57-63.
- Özkan, Ş. Y., Ergenekon, Y., Çolak, A., Kaya, Ö., & Cavkaytar, S. (2015). *Otizm Spektrum Bozukluğu*. A. Cavkaytar (Ed.). Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- Özkubat, U., Özdemir, S., Selimoğlu, Ö. G., & Töret, G. (2014). Otizme Yolculuk: Otizimli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Sosyal Destek Algılarına İlişkin Görüşleri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33 (1), 323-348.
- Pellicano, E., Dinsmore, A., & Charman, T. (2014). What should autism research focus upon? Community views and priorities from the United Kingdom. *Autism : the international journal of research and practice*, 18(7), 756–770. <https://doi.org/10.1177/1362361314529627>
- Rodríguez, I. R., Saldaña, D., & Moreno, F. J. (2012). Support, Inclusion, and Special Education Teachers' Attitudes toward the Education of Students with Autism Spectrum Disorders. *Autism Research and Treatment*, 2012, 259468. <https://doi.org/10.1155/2012/259468>
- Rotheram-Fuller, E., Kasari, C., Chamberlain, B., & Locke, J. (2010). Social involvement of children with autism spectrum disorders in elementary school classrooms. *Journal of child psychology and psychiatry, and allied disciplines*, 51(11), 1227–1234. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2010.02289.x>
- Sarı, H. & Bozgeyikli, H. (2003). Öğretmen Adaylarının Özel Eğitime Yönelik Tutumlarının İncelenmesi: Karşılaştırmalı Bir Araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (9), 183-204.
- Sasson, N. J., Faso, D. J., Nugent, J., Lovell, S., Kennedy, D. P., & Grossman, R. B. (2017). Neurotypical Peers Are Less Willing To Interact With Those With Autism Based On Thin Slice Judgments. *Scientific Reports*, 7, 40700. <https://doi.org/10.1038/srep40700>
- Sebastian, C., Blakemore, S. J., & Charman, T. (2009). Reactions To Ostracism in Adolescents With Autism Spectrum Conditions. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 39 (8), 1122–1130. <https://doi.org/10.1007/s10803-009-0725-4>
- Sezer, F. (2012). Engelli Bireylere Karşı Olumlu Tutum Geliştirmeye Yönelik Önleyici Rehberlik Çalışması; Deneysel Bir Uygulama. *Education Sciences*, 7 (1), 16-26.
- Shattuck, P. T., Narendorf, S. C., Cooper, B., Sterzing, P. R., Wagner, M., & Taylor, J. L. (2012a). Postsecondary Education and Employment Among Youth With An Autism Spectrum Disorder. *Pediatrics*, 129 (6), 1042–1049. <https://doi.org/10.1542/peds.2011-2864>

- Shattuck, P. T., Roux, A. M., Hudson, L. E., Taylor, J. L., Maenner, M. J., & Trani, J. F. (2012b). Services For Adults With An Autism Spectrum Disorder. *Canadian Journal of Psychiatry. Revue Canadienne De Psychiatrie*, 57 (5), 284–291. <https://doi.org/10.1177/070674371205700503>
- Suğur, N. (Ed.). (2013). İnsan ve toplum. *Eskişehir: Anadolu üniversitesi yayınları*.
- Sürmen, A., Hidroğlu, S., Usta, H. H., Awiwi, M., Saki, A., Karavuş, M., & Karavuş, A. (2015). İstanbul'da Bir Aile Sağlığı Merkezine (Asm) Başvuran Erişkinlerin Otizm Konusunda Bilgi, Tutum ve Davranışlarının Değerlendirilmesi. *İstanbul Kuzey Klinikleri Dergisi*, 2 (1), 13-18.
- Şahin, F., & Güldenoğlu, B. (2013). Engelliler Konusunda Verilen Eğitim Programının Engellilere Yönelik Tutumlar Üzerindeki Etkisi. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (1), 214-239.
- Şahin, H., & Bekir, H. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Engellilere Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 20 (3), 767-779.
- Şener, E. F., & Özkul, Y. (2013). Otizmin Genetik Temellleri. *Sağlık Bilimleri Dergisi*, 22 (1), 86-92.
- Taylor, J. L., & Seltzer, M. M. (2011). Employment and Post-Secondary Educational Activities For Young Adults With Autism Spectrum Disorders During The Transition To Adulthood. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 41 (5), 566–574. <https://doi.org/10.1007/s10803-010-1070-3>
- Türk Dil Kurumu, 04.04.2020 tarihinde <https://www.tdk.gov.tr/> adresinden alındı.
- Thabtah, F., & Peebles, D. (2019). Early Autism Screening: A Comprehensive Review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16 (18), 3502. <https://doi.org/10.3390/ijerph16183502>
- Tilahun, D., Fekadu, A., Tekola, B., Araya, M., Roth, I., Davey, B., Hanlon, C., & Hoekstra, R. A. (2019). Ethiopian Community Health Workers' Beliefs and Attitudes Towards Children With Autism: Impact of A Brief Training Intervention. *Autism: The International Journal of Research and Practice*, 23 (1), 39–49. <https://doi.org/10.1177/1362361317730298>
- Tüfek, G., & Sarı, S. (2016). Otizm Bilinci ve Otizmlili Çocuğu Olan Ailelerin Yaşadığı Problemler (Anadolu Otizm Vakfında Eğitim Gören Öğrenci Aileleri Örneği).
- Türkmen, A., Kalpaklı, F., & Sevinç, İ. (2015). Benim Adım Khan Filmi: Otizmin Medyadaki Yansıması. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3 (30), 381-395.
- Vuran, S. (Ed.). (2013). *Özel eğitim*. Maya Akademi.

- Wright, B., Spikins, P., & Pearson, H. (2020). Should Autism Spectrum Conditions Be Characterised in A More Positive Way in Our Modern World?. *Medicina (Kaunas, Lithuania)*, 56 (5), 233. <https://doi.org/10.3390/medicina56050233>
- World Health Organisation, 04.04.2020 tarihinde <https://www.who.int/> adresinden alındı.
- Yaralı, D. (2015). Özel Gereksinimli Bireylere Yönelik Bir Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi. *E-Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2 (3).
- Yazıcı, D. N., & Akman, B. (2018). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Otizmli Çocukların Kaynaştırılması Hakkındaki Düşüncelerinin İncelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 19 (1), 105-128.
- Yıkılmış, A., & Ozbey, F. Y. (2009). Otistik Çocuğa Sahip Annelerin Çocuklarının Devam Ettiği Rehabilitasyon Merkezlerinden Beklentilerinin ve Önerilerinin Belirlenmesi. *International Online Journal of Educational Sciences*, 1(1).
- Yıkılmış, M. S.(2020). Nitel Araştırmalarda E-Görüşme Tekniği. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 183-197.
- Young, S., Hollingdale, J., Absoud, M., Bolton, P., Branney, P., Colley, W., Craze, E., Dave, M., Deeley, Q., Farrag, E., Gudjonsson, G., Hill, P., Liang, H. L., Murphy, C., Mackintosh, P., Murin, M., O'regan, F., Ougrin, D., Rios, P., Stover, N., ... Woodhouse, E. (2020). Guidance For Identification and Treatment of Individuals With Attention Deficit/Hyperactivity Disorder and Autism Spectrum Disorder Based Upon Expert Consensus. *Bmc Medicine*, 18 (1), 146. <https://doi.org/10.1186/s12916-020-01585-y>
- Yüksek Öğretim Kurumu, 05.04.2020 tarihinde https://www.yok.gov.tr/Documents/Kurumsal/egitim_ogretim_dairesi/Yeni-Ogretmen-Yetistirme-Lisans-Programlari/Ozel_Egitim_Ogretmenligi_Lisans_Programi.pdf adresinden alındı.

7. EKLER

Araştırma için hazırlanan ekler sırasıyla Ek 1 katılımcı bilgilendirme formu, Ek 2 öğretmen gönüllü katılım formu, Ek 3 görüşme formu, Ek 4 kişisel bilgi formu, Ek 5 görüşme kodlama anahtarı, Ek 6 etik kurul onayı olarak eklenmiştir.

Ek 1. Katılımcı Bilgilendirme Formu

BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

Sizi Dr. Savaş AKGÜL danışmanlığında Özlem GEÇGİN tarafından yürütülen “özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan özel eğitim öğretmenlerinin eğitim verdikleri otizmlı öğrencilerin toplumsal uyum ve kabulüne yönelik görüş ve önerileri” başlıklı araştırmaya davet ediyoruz. Bu araştırmanın amacı İstanbul ili içerisinde bulunan özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan özel eğitim öğretmenlerinin eğitim verdikleri otizmlı öğrencilerin toplumsal uyum ve kabulüne yönelik görüş ve önerileri ile ilgili bilgi toplamaktır. Bu çalışmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çalışmanın amacına ulaşması için sizden sorulara eksiksiz, kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan, size en uygun gelen cevapları içtenlik ile vermeniz beklenmektedir. Çalışmaya katılım gönüllülük temelinde olacaktır. Araştırmaya katılmayı kabul eden öğretmenlerin kimliğini belirleyecek hiçbir bilgi istenmemektedir. Verilecek cevaplar gizli tutulacaktır. Araştırma sadece araştırmacılar tarafından değerlendirilecektir. Elde edilecek veriler bu araştırma dışında hiçbir amaçla kullanılmayacaktır. İstemediğiniz bir durum söz konusu olduğunda veriler silinecektir. İsmimiz çalışmada kullanılmayacak, kodlanacaktır. Araştırmaya gönüllü katılımınız otizmin toplumsal kabulünü belirleyebilmek için yarar sağlayacaktır. Eğer araştırmanın amacıyla ilgili verilen bu bilgiler dışında bilgi edinmek isterseniz araştırmacıya şimdi sorabilir veya ozlemgecginn@gmail.com e-posta adresine ulaşabilirsiniz.

Ek 2. Öğretmen Gönüllü Katılım Formu

Özel rehabilitasyon merkezlerinde çalışan öğretmenlerin otizmli öğrencilerinin toplumsal kabulü için görüş ve önerilerini belirlemeyi amaçlayan bu araştırmanın amacı, içeriği, veri toplama teknikleri tarafıma açıklanmıştır. Araştırmaya gönüllü olarak katılmak istiyorum.

Ad-soyad:

İmza:

Tarih:

Ek 3. Görüşme Formu

1. Neden özel eğitim öğretmenliği bölümünü tercih ettiniz?
2. Otizm ile ilgili düşünceleriniz?
3. Otizmlili bireyler toplum tarafından nasıl algılanıyor?
4. Otizm tanılı öğrencilerin ailelerinin karşılaştıkları sorunlar nelerdir?
5. Otizm tanılı öğrencilerin kaynaştırma okulunda karşılaştıkları sorunlar nelerdir?
6. Otizm tanılı öğrencilerin okullarında kabullenme sürecinde yaşadıkları sorunlar nelerdir?
7. Otizm öğrencilerin toplumsal kabulü için önerileriniz nelerdir?
8. Otizm tanılı çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarının topluma kabulü için önerileriniz nelerdir?
9. Otizmlili bireyin toplum tarafından kabulünün yararları nelerdir?
10. Otizmlili bireylerin toplumsal yaşama katılmaları için önerileriniz nelerdir?

Ek 4. Kişisel Bilgi Formu

Cinsiyet	Kadın/ Erkek
Yaş	
Eğitim düzeyi	Lisans/ Yüksek Lisans
Mesleki deneyim süresi	
Lisans dersleri arasında otizm spektrum bozukluğuna ilişkin alınan dersler nelerdir?	
Ailede ve ya yakın çevrede otizm tanılı birey var mı?	Evet/ Hayır

Ek 5. Görüşme Kodlama Anahtarı

1. Neden özel eğitim öğretmenliği bölümünü tercih ettiniz?
  - İlgi
  - Mesleki uygunluk
  - Mesleki popülerlik
  - Yüksek lisans imkanı
  - Tesadüf
  - İş imkanı
  - Üniversiteye konum olarak yakınlık
2. Otizm ile ilgili düşünceleriniz?
  - Erken müdahale
  - Farklı bireyler
  - Net değil
  - Hastalık değil
  - Topluma dahil edilmeli
  - Her şey
  - Teknoloji sebep olmuştur
  - Yaşam kalitesini etkiliyor
  - Geniş bir spektrum
3. Otizmlili bireyler toplum tarafından nasıl algılanıyor?
  - Hastalık gibi
  - Dışlanma
  - Korku
  - Önyargı
  - Hareketli
  - Bilgisizlik
  - Farkındalık arttı
  - Engelli
  - Davranış problemi olan
4. Otizm tanılı öğrencilerin ailelerinin karşılaştıkları sorunlar nelerdir?
  - Dışlanma
  - Kaygı
  - Olumsuz bakış açısı
  - Eşit ve yeterli eğitim alamama
  - Davranış problemi
  - Topluma kabulde zorluk
5. Otizm tanılı öğrencilerin kaynaştırma okulunda karşılaştıkları sorunlar nelerdir?
  - Okulda dışlanma
  - Yeterli kaynaştırmanın olmaması
  - Uyum sağlayamaması
  - Akran zorbalığı
  - Kaynaştırma öğrencim yok
  - Böyle bir sorunla karşılaşmadım

6. Otizm tanılı öğrencilerin okullarında kabullenme sürecinde yaşadıkları sorunlar nelerdir?
  - Dışlanma
  - Olumsuz tutum
  - Akran zorbalığı
  - Problem davranış sergileme
  - Adaptasyonda güçlük
7. Otizm tanılı öğrencilerin toplumsal kabulü için önerileriniz nelerdir?
  - Kamu spotu
  - Erişilebilirlik
  - Bilgilendirme
  - Erken müdahale
  - Sosyal aktiviteler
  - Ailenin eğitime dahil edilmesi
  - Kaynaştırmanın zorunluluğu
8. Otizm tanılı çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarının topluma kabulü için önerileriniz nelerdir?
  - Kabul çalışmaları
  - Eğitim
  - Ailenin kabulü
  - Sosyal aktiviteler
  - Bilgilendirme
  - Sosyalleşme
9. Otizmli bireyin toplum tarafından kabulünün yararları nelerdir?
  - Topluma dahil
  - Birey olabilmesi
  - Olumlu tutum
  - Fark edilmesi
  - Yaşlılarını yakalayabilmesi
  - İşe kabul
  - Olumlu tutum
  - Eğitime hazır olabilme
10. Otizmli bireylerin toplumsal yaşama katılmaları için önerileriniz nelerdir?
  - Topluma katılım
  - İş olanağı
  - Otizmin fark edilmesi
  - Olumlu tutum oluşturmaya yönelik çalışmalar
  - İyi eğitim olanağı
  - Sosyal etkinlikler

Ek 6. Etik Kurul Onayı

8. ÖZGEÇMİŞ

9. İNTİHAL RAPORU

ÖZEL EĞİTİM VE REHABİLİTASYON MERKEZLERİNDE ÇALIŞAN
ÖZEL EĞİTİM ÖĞRETMENLERİNİN EĞİTİM VERDİKLERİ OTİZM
SPEKTRUM BOZUKLUĞU OLAN ÖĞRENCİLERİN TOPLUMSAL
UYUM VE KABULÜNE YÖNELİK GÖRÜŞ VE ÖNERİLERİ

ORJİNALLİK RAPORU

%4	%3	%2	%2
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	9lib.net İnternet Kaynağı	%1
2	Submitted to The Scientific & Technological Research Council of Turkey (TUBITAK) Öğrenci Ödevi	<%1
3	Submitted to Anadolu University Öğrenci Ödevi	<%1
4	otizmtv.com İnternet Kaynağı	<%1
5	egitim.sakarya.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
6	Submitted to Ondokuz Mayıs Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<%1
7	Submitted to Beykent Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<%1
8	dergipark.org.tr İnternet Kaynağı	<%1

